

Jirásek Alois

F. L. Věk (Díl třetí)

Alois Jirásek

F. L. Věk (Díl třetí)

«Public Domain»

Jirásek A.

F. L. Věk (Díl třetí) / A. Jirásek — «Public Domain»,

Содержание

I. JAKO PROLOG V NĚM P. MATOUŠ VRBA VYSTOUPÍ	5
II. POČÍNÁ SE DRAMA	13
III. O ROZLIČNÝCH BOJÍCH, TÉŽ O MÚZÁCH I MÍRU	24
IV. INTERMEZZO	33
V. V ZÁVĚTRÍ	45
VI. O DIVNÝCH A JINÝCH NOVINÁCH	54
VII. F. VĚK SE S HEJDEM SEJDE	59
Конец ознакомительного фрагмента.	60

Jirásek Alois

F. L. Věk (Díl třetí)

I. JAKO PROLOG V NĚM P. MATOUŠ VRBA VYSTOUPÍ

Každý rok zjara, někdy také až po žních, vzal P. Matouš Vrba svůj tmavomodrý plášť ze staré dubové skříně i červený velký deštník s plechovou, žlutě lesklou rukojetí, přichystal ten plášť a někdy také ten deštník v České expedici a vypravil se do kraje. Pokaždé jinam.

Ten plášť jeho byl velký, měl dlouhý límec, vespod samé kapsy, celý labyrint kapes, a byl jako malou fialičkou České expedice.

Z plátěných jeho skrýší vytahoval na svých potulkách knížku za knížkou, starší i novinky, ty tenké knížky na hrubém papíře švabachem tištěné „písmem hrabovských dědiců“ nebo u Jana Beránka impresora, spisy Krameriovy, Rulíkovy a jiných, a prodával je i rozdával dle potřeby a místa.

Ale pokaždé bral na své výpravy několik výtisků Thámovy Obrany a Rulíkovu Slávu a výbornost jazyka českého. Ty udával nejvíc po městech. Pro vesnice a městečka tajily hlubiny jeho kapes dost Českých Amazonek, Mnislavů a Světivin, dost Historií o slovutném národě českém, také slušný počet Historií o Magoleně a Zazděně slečně a jiných kratochvilných historií.

Dařilo se mu různě. V panských kancelářích mu ukazovali dvěře, ve městech se mu leckdes vysmáli nebo si ukazovali, že se mu mate v hlavě. Zato páni bratři na farách vítali ho jako milého hosta a písmáci a čtenáři v městečkách i po vsích nemohli se ho dočkat a těšili se na něj, co jim přinese nového.

U těch rád zasedl v jejich nízkých začoudlých sednicích povalového stropu. Sám prožil v takové jizbě své mládí a v takové také pracoval kdysi za stavem, nežli se dal na studie. Kořeny jeho bytosti tkvěly v lidu, z něhož posel, jemuž jako kaplan léta sloužil. Rozuměl mu a měl srdce pro všecku jeho tíseň.

S těmi strejci si chutě porozprávěl nebo se i zasmál jejich nápadům, vposlechl jejich rozumy, jejich jadrnou řeč, a odpovídal na jejich dotazy. Mnohému z těch písmáků v očích zahrálo, když šedý kaplan vykládal, jak v Čechách bývalo, když vypjal obočí, a třepetaje vztyčeným ukazováčkem, opakoval: „Neumřela, neumřela, ale spí!“

Zato na zámeckých dvorech, na schodech kancelářských dost často v duchu i nahlas zahuboval na ty zpanštilé pisáky, na ty hloupé mudráčky, že jako slepí se klaní německé módě a na svůj jazyk zuby šklebí a posmíšky si z něho dělají.

Kromě německé módy rozpalovali mu také často krev ti „jakubínští svobodníci“, jak říkal, kvůli kterým se strhla ta válečná vichřice, a to že je ovoce toho stromu francouzské svobody, samá krev, samé popravy i ta nekonečná vojna.

Ze skrýše jeho kapes vycházely proto kromě Ribrola na krkonošských horách, kromě Marana a Onyry také: Ludvíka XVI. toho jména krále francouzského ortel, smrt a kšaft i Náležitě vypsání ukrutné smrti, kterou Marie Antonia, královna francouzská, podstoupiti musila —. Spis svého přítele, milčického rychtáře Fraňka Vaváka, nadepsaný Tma ve dne jako v noci na rozumu lidském v národu francouzském učiněná, vychvaloval zvláště horlivě a šířil.

„To je knížka, milý bratře Čechu, jako břitva,“ velebil, „ta těm jakubínům sází a taky těm našim zpozdilcům, kteří sobě myslí, že by Francouzové zrušili načisto robotu, kdyby se k nám dostali a naše vojsko zahnali. Tohle! Tohleto!“ a ťukal prstem do čela: hned však Vavákovu knížku rozvíral a nakvap v ní listy obracel, až vykřikl, ukazuje na hrubý dřevoryt:

„Tuhle, tu ji máte. To je ona, to je gilotina, to je věrné vyobrazení, takhle vypadá, to je ten strom francouzské svobody.“

Tak chodil v čepici od týla kupředu do polovice beránkem lemované, s malým dýnkem a střapečkem, se stínidlem vespod zeleným, v límcovém tmavomodrém plášti plném kapes. Velký červený svůj deštník nemohl často ani rozevřít nad svou hlavou hustých, šedých vlasů, jmenovitě když z Prahy vycházel, poněvadž i do jeho nitra nacpal knížek, zvláště těch tenčích.

Tak putoval v černých punčochách a ve střevících ne zrovna módních, bez přezky, chodil hlavní silnicí, vyhýbal se těžkým formanským vozům vysoko naloženým, poště i diligencím v oblacích prachu se ženoucím, ohlížel se za cválajícími kurýry ve tmavém fráčku s oranžovými výložky, ve vysokém klobouku s žíněným ohonem, potkával krosnáře, slovácké olejkáře, židy s ranci i písničkáře, tovaryše vandrovní s tlumokem pěkně zřízeným.

Často pohovořil s tím, oním, přidal se kus cesty, zastavil se v hospodě při silnici, před níž i pod jejíž kolnou stávalo plno povozů formanských, divných okročů zelených nebo žlutých i cestovních kočárů. Poseděl, pohovořil, prodal nebo i jen podal z kapsy nebo deštníku, jmenovitě v čas vagací, když setkával se s chudými studenty, kteří chodili hlavně po farách a sháněli viaticum.

Pojednou však opouštíval hlavní silnici, dal se napravo, polem do vsí, topolovou alejí k osamělému dvoru, odpočíval ve stínu plané hrušky v širém poli nebo ve stínu starých líp, chodil proti vodě jako krajánek po mlýnech. Znalť už svá místa, věděl, že ve mlýnech rádi čtou, že mlynář koupí, že dá, a kdo by už také koupil, když ne „pan otec“!

Chodíval tak od jara do podzimu, od toho radostného léta, kdy byla v Praze slavná korunovace Leopolda II., kdy on, P. Matouš Vrba, obléknuv slavnostní sutanu, stál s duchovenstvem u křížovnického kostela a vítal svého krále, za kterého se modlil, pohnut a s nadšením, protože v něm vítal lepší budoucnost a novou dobu poníženému jazyku českému, a těšil se jako všichni vlastenci, že se zazelená kmen staročeský.

To bylo na podzim toho roku 1791 a na jaře příštího zemřel král Leopold II. Hned potom vyhlásili Francouzové veřejně vojnu jeho synu jakožto králi uherskému a českému.

„To jen ti Francouzové jakubínským duchem prodchnutí. Král ne, ó král Ludvík ne, ten vojnu nechtěl,“ hájil všude P. Vrba, když na těch cestách dostal se do řeči o té vojně francouzské. „Dokonce nechtěl, ale donutili ho, musil se do toho dekretu podepsat. A teď jen vojna, vojna, a my nic. Teď se jen všechno vztahuje na francouzské okolostojičnosti, my nic, teď se obecní letopisové ve francouzské proměnili, a my, my Čechové utřeme hubu. Náš český jazyk do škol, do ouřadů, bože, všechno to mohlo být! Páni stavové o to již jednali a král Leopold, pánbůh mu dej věčnou slávu, ten chtěl – ale umřel, to neštěstí! A teď ta vojna s těmi jakubíny. O Bellona saeva!“

Pro tu vojnu se také jeho plášti zvolna ulevovalo. Lidé měli málo peněz a na knížky ještě míň. S plným však pláštěm a deštníkem se P. Vrba nikdy do Prahy nevrátil. Uvěřil nebo rozdál a hradil ze svého dědictví, z kapitálu, který mu nebožtík farář Hejna odkázal.

Ta Bellona saeva bouřila sic na jihu a v říši, v rovinách Lombardie a při Rejně hřměla děla a tekla krev tisíců, ale P. Vrba vídal i na svých pochůzkách v poklidných krajinách nárazy té válečné vichřice. Co vojska teď potkával! Silnice se ozývaly hromadným dunivým krokem, kotouči prachu černaly se gamaše, proběhlávaly se vojanské fráčky, rudě, zeleně, modře vyložené, a nad kaškety pěchoty, nad huňaticemi granátníků s těžkým „teletem“ na zádech se svinutým pláštěm na něm míhaly se blesky bodáků.

Povozy se uhýbaly, zajížděly na samý kraj silnice, aby vojsko mělo volno. P. Vrba často musil až za příkop, a tu stál a přehlížel s účastenstvím zardělé pěšáky, veliké tesaře vojanské s koženými zástěrami, se sekýrou v bílém koženém pouzdře na rameně v čele setniny, přehlížel vojáky za nimi, jak se nutí, jak pospíchají, až se jim v týle copánky tráslly.

A jak každého litoval, na kterém bylo znáti, že už nemůže, že jde ztěžka, že nohy bolí nebo že kulhá, že ho obuv bolestně, do krve dře!

Samý mladý lid kolem přecházel, většinou samí rekruti; jen kaprálové s lískovkami a šikovatelé s rákoskami, staří kocouři, kteří musili opustit své ženy a děti v kasárnách a vésti tu ty k Rejnu, doplnit prapory, v nichž francouzské koule ulic nadělaly.

Při takových setkáních smekal P. Vrba čepici, třepal jí, pozdravoval a dojat i v nadšení volal přes příkop na vojáky, kteří se po něm obraceli:

„Sprovázej pánbůh! Sláva vám, věrní bojovníci, bojujte pro obhájení vlasti, svatého náboženství a našeho krále s těmi jakubíny. Budete mít chválu a poctivost své udatnosti!“

V nadšení svým volal tak na pěší, na jízdu, na dragony v třírohých kloboucích, nebo když se rozjařeným zrakem díval na bílé kyrysnyky v černých pancířích a bílých pláštích. Žehnal jim v duchu i nahlas a obracel se za jejich řadami, dokavad nezmizeli v oblacích prachu nekonečné silnice, dokavad záblesk jejich palašů mohl zachytit a dokud ohlas jejich písně k němu zavítal.

Ti na Francouze táhli.

Pak uviděl také ty, kteří se s ním už utkali.

V pátém roce svých putování, tj. r. 1796, vyšel si v létě na severovýchod, do Hradecka. Zastavil se také v Dobrušce. Opočen minul, schválně, kvůli starému „spěšnovedovi“ Sýkorovi, s kterým se před pěti lety posekal pro nos a víno, když Sýkora se hádal, že se má říkat „citoň“ nebo „vonnocit“ a „noělka“ a „noělnice“ místo vinice.

V Dobrušce měl P. Vrba konkurenta v rozšiřování českého čtení, kupce F. Věka. Naposledy byl u něho před korunovací, ještě u svobodného. Nyní se mu mladý kupec pochlubil rozmilou, mladou ženuškou a dvěma dětmi, čtyřletým kloučkem a děvčátkem tříletým.

Vrba pobyl v Dobrušce celý den. S Věkem si pověděli o všech vlastenských „důležitostech“, spočetli kdekoho, jmenovitě z učených, kteří se hlásí k vlastencům, těšili se z knížek nově vydaných, prohlíželi spolu staročeské tisky, které Věk v okolí sehnal.

Byli ve všem jedné mysli; oba radostně rozechřívalo, že si tak rozumějí. Ale když došlo na vojnu a bitvy, na Francouze a jakobíny, povšiml si P. Vrba, že mladý kupec na Francouze nemá tak tuze svrchu a na jakubíny mu nějak málo huboval. Zato se více na Prahu vyptával.

Když P. Vrba odcházel, oznámil Věkovi, že se také zastaví v josefínské pevnosti v Plesu. Ale nedostal se tam. Docházeje, vrazil na řadu vozů plných raněných, jež provázelo malé oddělení vojáků.

Raněné přivezli z Klatov a z Plzně, kam byli nejprve z Bavor dopraveni a kam také uklidili všechny polní nemocnice, neboť vojsko ustupovalo před Francouzi k českým hranicím.

P. Vrba uviděl jen lehčeji raněné; nicméně se otrásl, když zhlédl ty bledé, přepadlé muže s ovázanými hlavami, s rukama na šátku nebo ležící bez vlády. A všem bylo vidět na očích a na tvářích tolik strádání a utrpení! A jaké noviny přinášeli jejich průvodčí! Že je zle, zle, že Francouzové postupují, že už obsadili Bamberk i Norimberk, že císařské vojsko pořád couvá, a půjde-li tak dál, že vrazí Francouzové co nevidět do samých Čech. Postupují prudce a všude strach a hrůza před nimi, lidé že utíkají, Klatovy, Plzeň že jsou plny uprchlých Bavorů a že tomu outěku není konce; po silnici k Berounu že všude plno, černo, že tudy také právě vezli pakáž bamberského biskupa, na padesáti vozích, a v každém že je po šesti koních zapraženo, to že byla řada jako nekonečný černý had.

P. Vrba už neměl stání. Tentokrát poprvé za těch pět let nechal naráz svých potulek. Co ještě v plášti a v příručním balíku měl knih, všecko rozdal cestou do Hradce. Tu pak nechal způsobu apoštolského cestování a koupil si lístek na poštu.

Celou cestu, ve voze, na stanicích, všude řeč jen o Francouzích a uprchlících. Potkali kolik kurýrů od Prahy se ženoucích, posledního před samou Poříčskou branou. Praha byla poplášena, plná rozruchu. Poplášena bavorskými uprchlíky, poplášena novinami a samými Jobovými zvěstmi, že generál Wartensleben byl poražen, Francouzové že vtrhli do Amberku; jiní dokonce rozhlašovali, že jsou už ve „Valdminichu“, generál Wartensleben že ustoupil na českou půdu.

Na Staroměstském rynku i na Koňském trhu bubnovali a troubili; verbovali tam, dobrovolníky najímali, a v jek ten a hluk přišuměla do davů se tam tlačících zpráva, že Říšskou branou vjíždí zase řada vozů, nekonečná řada, a že vezou zase samé raněné, to že byla zas tuhá bitva, u Dylingu, Francouzové že zase vyhráli.

Trvalo skoro celé dvě hodiny, nežli došel P. Vrba od Poříčské brány ku svému bytu na Dobytčím trhu. Klíč od bytu opatrovala mu sousedka, stará paní Marková, jež bydlela přes dvůr, v zadním

patrovém domě. Šel rovnou k ní, ohlásit se jí a pro klíč. Jak stará paní v bílém čepci, majíc na prsou přes kříž bílý šátek s tištěnými na okraji pastýři a pastýřkami, už silně vyrudlými, ho zhlédla, začala hořekovat, ach bože, co se děje, co bude, lidé že se všude chystají na outěk z Prahy, že dělají skrýše, že už tady ze sousedství radovic ujeli.

P. Vrba se mračil a posupně mlčel. Vniveč se rozpadlo jeho proroctví, které co rok opakoval, ty jakubíny že rozmažou jako mouchy, všechny, všechny.

Co měl teď říci staré sousedce, ku kteréž před třemi lety přiběhl bez čepičky, jen tak v domácí černé kamizole a ve střevících, s číslem novin v rukou, a již s netajeným uspokojením oznamoval, že ten nejužší jakubín Marat byl od jedné ženské jménem Karolíny Gordet (čtyřicetileté!) tulichem probodnut, že to je trest boží, tak že budou kapat všichni. A rok poté jí ohlašoval, že ten mnohohlavý ještěř, ten ukrutný tyran Robespierre byl svými tovaryši jat a na gilotině popraven. – Tenkrátě vítězně prorocky dokládal, nyní že je konec tomu jakubínskému tyranství, konec, konec.

A teď mohl ty jakubíny čekat na kvartýr, když už táhnou na Prahu, jak paní Marková strachy schnouc bědovala.

Zasmušile, zarmoucen vkročil do svého bytu, do klenutého pokoje, plného starých obrázků a obrazů malovaných na deskách i na plátně, i sošek ne mladších, s polychromií valně sešlou. Léta tu žil s farářem Hejnou a léta se tu s ním škorpil a hašteřil pro jeho potěšení, karty s ním hrál a do smrti ho ošetřoval. Kdyby tak teď vstal! Ó dobře mu tam na Olšanech.

P. Vrba pověsil kapsový plášť do staré almady, do kouta postavil červený deštník, oba kusy na dlouhý odpočinek. Jen se umyl a převlékl, už zase pospíchal z domu, nemaje stání. Rovnou zamířil do České expedice do Dominikánské ulice U tří růží; Kramerius se tam loni přestěhoval od Zlatého půlkola. Vrba dychtil po zevrubnějších a jistějších novinách a doufal, že v Expedici asi nejspíše se jich dopátrá.

Kramerius v tupetu, v hřebíčkovém kabátě, ani ne čtyřicetiletý, přimhuřoval oči, když šedovlasý kněz vstoupil. Neviděl dobře a také se pátera v Praze nenadál, věda, že se vypravil na venkov. Rád ho uvítal, posloužit však mu nemohl, protože, jak si postěžoval, nedochází již řezenská pošta.

„A co pan rytíř Jeník z Bratřic, náš vlastenec – co jeho tém,“ vzpomněl P. Vrba.

„Už kolik měsíců mně nepsal; je se svým legionem pořád v jižních Němcích.“

„Bojuje, bojuje. Aby ho pánbůh chránil jako předloni!“

„To měl štěstí. Rána se mu pěkně bez památky zahojila.“

„Ó ti jakubíni!“ Hořkost i hněv zavanuly z hlasu starého kaplana. „Co padne našeho lidu, co statečných Čechů! Ach veřejí, milý vlastenče, že bych tam rád byl, abych mrtvá těla těch našich Čechů nepohřbená mohl pochovat a těm raněným ubožákům pomáhat.“

Nemohl; jen modlitbu za ně měl.

Modlil se za ně doma i nazejtří u Sv. Ignáce, kde sloužil jako obyčejně mši, když v Praze meškal, a modlil se za ně a za vítězství několik dní později s celou Prahou o velikém procesí, jež se ubíralo z Týnského kostela nahoru na hrad sv. Václava.

Vyšlo záhy po ránu, ohromné, nekonečné: napřed školní mládež, pak studenti, pořádky a cechy pod korouhvemi, světší kněží i mnišské řády, městský hejtman hrabě Vratislav, primátor Ondřej Steiner, úředníci, měšťané, muži, ženy, chudí, bohatí, všecka Praha, všecka úzkostná, lekající se Praha.

Mžilo, vítr vál a roznášel neklidně a nestejně hlahol všech zvonů; světla v lucernách se kmitala, plápolala, korouhve vlály a zmítaly se nad spoustou hlav prostých vlasů nebo v módních účesech, s tupety, copy. Dešť spouštěl se hustěji, prudčeji, ale nikdo nevyběhl ze zástupu, nikdo neuskočil do domu, když se ohromné těleso hnulo.

Zpěv zástupů rozléhal se v ulicích k mostu; stráně Petřínu i královské Hradčany za ním tratily se v mlhavu deště, jež tlumilo také pestrotu barev nekonečného průvodu, jeho korouhví i velikých červených, modrých mřežovaných deštníků, jež tu tam, ale poskrovnu, se rozepjaly nad hlavami pobožných. Karlův most byl jako makové pole v dešti.

Z té strakatiny jeho vznášel se zpěv zástupů a rozléval se nad zkalenou řekou, k Menšímu Městu, k němuž se pestrý proud průvodu valil. Tu na mostě zazpíval P. Vrba nadšeněji, ze srdce, když zanotovali: „Hospodine, pomiluj ny!“ Mělt rád tu píseň, protože byla staročeská, protože pocházela, jak věřil, od sv. Vojtěcha, a volala o pokoj v zemi.

Zmoklý se vracel domů. Ale chmury v jeho nitru se trhaly. Vroucí pobožnost, jeho i všech, pozdvihla mu mysl; vlny neklidu a obav ulehaly, zvláště když se zpáteční cestou dověděl od profesora Vydry (šel také z procesí), že generál Wartensleben neustoupil do Čech, že stojí proti Francouzům dosud na bavorské půdě.

Profesora Vydra doprovázel až k jeho bytu do Dominikánské ulice, k bývalému semináři sv. Václava. Cestou mluvili jen o vojně, P. Vrba začal také o landmilici, právě císařským patentem nařízené; ale hned „landmilice“ nechal a říkal „zemské vojsko“, když zaslechl, že učený profesor ji tak jmenuje.

„A krom toho vědí-li, miláčku,“ Vydra stanul u vrat svého obydlí, „zřizuje se pluk českých myslivců. Města a vrchnosti si ho vzaly na starost.“

„A jdou?“

„Hrnou se zrovna; myslivci a střelci se odevšad hlásí a nejvíc, slyším, z dobříšského panství a z křivoklátského. A ten pluk potáhne na hranice proti Francouzům.“

„Ó stará česká udatnost zas obživuje!“ P. Vrbovi zajiskřilo v očích a potěšen potřásl rukou profesora Vydry.

Sotvaže se pak doma převlékl, spěchal s novinou k sousedce, staré paní Markové, aby ji potěšil. Než prorokovat porážku „těch jakubínů“ si už netroufal. Ale zrovna, když nevěstil, dostali. Stvrdilo se, co den před tím procesím proskakovalo, nejisté však, že Francouzové utrpěli porážku. Bylo to pravda. U Švarcenfelda byli přemoženi. A hned nato mohl P. Vrba ohlásit nové vítězství, a ohlašoval, bez dechu skoro, že Jeho královská Vyvýšenost arcikníže Karel ztepal Francouze u Amberka a že zase už upalují zpátky k Rejnu.

Bouře nad Šumavou již rachotící obrátila se opět k západu, hrozivá černava, jež nad Čechami vystala, se rozešla. To bylo koncem srpna. P. Vrba však už svým kapsovým pláštěm nehnul. Už se nevydal na cestu. Nebylo klidu.

Vojna! Vojna! U Rejna sic nastalo příměří, ale z lombardské roviny hnala se vichřice na půlnoc. Dole bylo zle. Ze všech stran kvapilo tam vojsko na pomoc. Z Prahy odtáhla skoro všechna posádka a za ní pospíchalo městem skoro co den nějaké oddělení. Ulicemi rachotily bubny, rozléhaly se pádné kroky pěšího mužstva i dusot vojenských koní.

Vojna! Vojna! Ji připomínaly hlasy polnic i nemocnice plné raněných, divadlo i taneční sál. U Vusínů na Starém Městě tancovali ve prospěch vdov po těch, kteří padli při českých hranicích; v divadlech národním i „vlastenském“ u Hybernů pěli kantáty a hráli, tam německy, tu česky, na počest arciknížete Karla, že Čechy zachránil od francouzského vpádu.

P. Vrba šel sem i tam, ač jinak chodíval jen do „vlastenského“, tleskal tu i tam, ale víc v českém; zato se v německém vyptával, která z těch zpěvaček je Strinasacchi, primadona, ta slavná zpěvačka, ta Římanka, která se pěkně česky naučila a zpívala loni v české zpěvohře „Anička a Kubíček“. Proto se tolik po ní sháněl a mohl na ní oči nechat.

Doma již tak neopisoval všeliké památnosti české, zvláště historické. Zato se víc rozčiloval, jak řídil na mapě vojnu v Itálii. Řídil ji dle novin, dle domyslu, hlavně však dle svých přání. Osvobozoval obleženou Man-tovu, o níž se třásl, strojil „jakubínům“ zlé ouklady a zaháněl je na outěk.

Než všechny ty plány, všechna ta vítězství, která strojil v zimě i na jaře r. 1797, kazil mu a nemilosrdně bořil „francouzský nejvyšší“, generál Bonapart. Vzal mu Mantovu a postupoval rychle, jako vítr, až P. Vrba trnul a věřit nechtěl, dál a dál, z roviny do hor, z Itálie do Gorice.

P. Vrba zčervenal leknutím, když jednoho odpoledne koncem března uslyšel v České expedici, že Bonapart opanoval již Krajinu, že už i do Korutan vtrhl. Divže šedovlasý kněz nezaklel. Mrzut vrátil se domů. Bylo tím hůř, poněvadž také stará bolest, která zpravidla na podzim mu v kolenou

vtřela, přišla pojednou mimořádně teď a neobyčejně prudce. Bylo sice jasné, krásné počasí, celý ten měsíc, ale neobyčejně studené. Sotva se domů dobelhal. Druhý den nemohl ani vstát. Léčil se jako jindy, ale když bolest nechtěla polevit, poslal starou Hanětku pro lékaře.

Nad Prahou slévaly se zářivým dnem hlasy všech chrámových zvonů. Jejich hlahol zaléhal až do jizby P. Vrby, jenž přemáhaje bolest usedl na loži, sepal ruce a začal se modlit. Věděl, že se tou chvílí ubírá jako loni zase velké procesí od Týna nahoru na Hrad, že je vede sám arcibiskup s velikou asistencí kněžstva, že jdou se zástupy volat k bohu, aby odvrátil valící se neštěstí a nedal Francouzům zvítěziti. P. Vrba sedě dlouho nevydržel. Schoulil se pod peřinu, když ho bolest zas prudčeji chytla.

Stará Hanětko lékař doma nezastala. Přišel teprve až odpoledne. Jak ho pater ve dveřích zahlédl, volal na něj, zatínaje bolestí zuby:

„Heldičku, doktore, jdou, jdou na ty zlořečené mravence – oh!“

Když doktor Held, ještě ne třicetiletý, tmavých hustých vlasů bez copu, hladkých tváří, v tmavomodrém, upjatém kabátě s bělostnými kadrličkami u úzkých rukávů a v bílém šátku na krku blížil se s úsměvem k loži (měl úzké nohavice a boty s kopnami), nutil se P. Vrba do žertu:

„Ale housličky, dnes ne, ani englickou citaru, mám muziky dost, slyším andělíčky zpívat.“

Tím žertem připomínal časy, kdy doktor Held, ještě chudý student, se tu u nich penzistů zastavoval a nebožtíkovi faráři Hejnovi na housle hrával. Často přidával k tomu pro jeho šedovlasého kaplana ještě nějakou písničku „od nás“. Stavovával se u starých kněží, když odcházel z kondice, kterou měl přes dvůr v domě. Učil tam na housle.

Po smrti faráře Hejny sem nechodil, ale styky s osiřelým kaplanem nadobro nepřestaly. Vídával se s ním někdy v České expedici. Teď po dlouhém čase poprvé sem přišel – za úkolem lékařským.

Usedl u nemocného, pohovořil s ním o jeho bolestech, poradil i recept napsal a zase usedl u lože. P. Vrba se poněkud utišil. Zažloutlá tvář prve bolestného výrazu jasněla. Bolesti polevily a řeč doktora Helda působila jako dobrá medicína, jak vzpomínal na minulé časy, na nebožtíka jemnostpána.

„Zrovna ho tu vidím, velebný pane, jak tadyhle“ (doktor ukázal na tmavou lenošku) „schouleně pokyvuje —“

„O to bylo jinač – líp, líp,“ povzdechl kaplan, obracuje se na bok, „a to, panečku, to bylo jeho – poslechnout jejich housličky. Ani se už jich někdy nemohl dočkat. ‚Kdypak zase ten chasníček přijde, kdypak on asi —‘ To říkal kolikrát, sotvaže odešli. Anebo: ‚Ty housličky zrovna hovoří, vidíte Matoušku – to kdybyste ještě uměl, vy lucipere.‘“

A už se smál a drhl si temeno. „A co jsme se naškorpili, nahádali, takhle při novinách, já mu předčítal Krameriovy, vědí, a to zrovna byla turecká vojna. A on se Turků ještě bál, chudák stará. Copak by teď říkal jakubí-nům!“ vyhrkl kaplan prudčeji. „Ten by teď po lenošce bubnoval. – No, těm jakubínům ušel.“ P. Vrba mluvil rychleji, hlasitěji a potáhl se za řeči výš k polštářům, jako by se chtěl posadit. „Ti oni zas,“ řekl jen tak, ale znělo to tázavě. Také jeho pohled se ptal.

„A novin dost, velebný pane.“

„Ale po žádných nic, vědí —“

„Včera jsem jich slyšel u Henetů.“

„U guberniálního rady?“ P. Vrba najednou zaťal zuby, jak náhlá bolest v kolenou zaryla; divže nezasténal. Mladý doktor rychle vstal a nachýlil se k němu.

„Už to přechází, ó – Už je líp; ale to to šlehlo jak žhavým drátem – Tak prosím jich – co u Henetů. Stůně tam někdo?“

„A ne, rada mne někdy zve na housle. On sám je znamenitý muzikant a přítel muziky. Každý týden je u něho kvarteto. V advente a v postě pokaždé velká akademie, to sezve muzikantů a pomocníků, vědí; to tam vždycky bývá baron Vražda, baron Mac-Neuven, taky guberniální rada, ten má krásný tenor.“

„Hlele, Heldičku, samý baron,“ zažertoval starý kaplan; ale ta společnost mu imponovala.

„O také menší páni, velebný pane, jako já nebo Vitásek; to je kancelista u knížete Lobkovice, to jim je mistr na klavír, toho zvou všude, u apelačního rady Kaňky, u hraběte Šporka také bývá, u madam Etterichové a všude, kde mají muzikální akademie.“

„A ty tam u Hennetů slyšeli, milý doktore?“ zaváděl řeč starý kaplan, jenž nebyl nikterak hudební entuziast jako doktor.

„Ach, ty noviny! Prominou, velebný pane, málem bych byl zamluvil. Však nejsou veselé. Francouzové jsou už ve Štajrsku a táhnou po solné silnici rovnou na Vídeň.“

„Tak! —“ P. Vrba, jenž zatím usedl, spustil ruce na svrchnici. Ústa měl pootevřena, rozšířené oči zpod hustého obočí tkvěly nehnuté na doktorovi. Nemohl hned ani promluvit. Held pokračoval:

„Ve Vídni je náramný zmatek, strach a hrůza, opravují šance a všude verbují, studenti se už chopili zbraně, taky řemeslníci, kupečtí mládenci – A sem na Hrad,“ Held vstal, jako by na odchod pomýšlel, „přijel kurýr —“

Teď teprve nabyl P. Vrba řeči.

„Kam na Hrad!“ zvolal, „sem k nám? A co zas!“

„Aby prý všecko uchystali, že sem přijede dvůr.“

„O to je zle! Když chtějí sem, když se už dvůr stěhuje —“

„Přijede prý s ním taky ta francouzská princezna.“

„Která —“

„Dcera popraveného Ludvíka a Marie Antonie —“

„Ta! Ach, chudáček, tu bych rád viděl!“ Doktor se smál.

„No, do té doby, co přijede, budou snad zas jako rys, velebný pane. A půjdou zas ven, s knihami.“ Starý kněz zakroutil hlavou.

„Ba, milý zlatý, myslím, že ne, kdybych i byl zdrav. V těchhle zmatcích a nepokojích. Inter arma – vědí – Copak teď taky vydají na světlo? Málo se tiskne a nikdo si toho taky tuze nevinšuje. Je zle mezi lidem. Pan Kramerius taky stýská.“

Za těch slov si doktor Held náhle sáhl na prsa, ohmatával kabát, pak i sáhl pod něj, do kapsy.

„A nemám to s sebou. Když říkají, že silent Musae, aby viděli, že ne; zítra jim to přinesu.“

„A co, co —“

„Pěkné skládání, bude jich jistě těšit.“ Bera klobouk, pojednou si vzpomněl: „Včera u barona Henneta jsem také slyšel, že náš vlastenec rytíř Jeník —“

„Co je, povídají!“ P. Vrba sebou živě hnul a dychtivě upíral zrak na rty lékařovy.

„Měl namále. Na podzim byl raněn, v nějaké šarvátce, kdes u Limburka.“

„Zle —“

„Ležel mnoho neděl. Teď už zase slouží; psaní jeho došlo teprve teď, radovi Krtičkovi. No a teď si zas odpočinou, velebný pane, dost se namáhali —“

„O nic, žádné namáhání. Pozdrav jich pánbůh za to. Brabenečkové se v kolenou dost utiřili; ale jak odejdou, začnou zas, to vím.“

„Raději bych zůstal, velebný pane. Mám ještě cestu, a není veselá.“

„Těžký pád nějaký?“

Doktor s kloboukem v rukou zastavil se u postele.

„Dost těžký pád, tak i tak. Jdu k Thámově tchyni. Poslal mi prve lístek.“

„Ach, je zle —“

„Horší, co je kolem.“

„S ním, vidějí. Taky jsem tak zaslech! Jejej, takový člověk, takový spisovatel! Však je taky ve Věnci pocty. Znají tu Rulíkovu knížku, tuze pěkné čtení. Kde by byla česká Thálie bez něho! Co on těch her sepsal, jen to opisovat co by to dalo, neřkuli sepsat.“ Pojednou ztlumil hlas a optal se: „A pije pryč, vědí.“

Mladý doktor zasmušil čelo.

„Bože, bože,“ povzdechoval kaplan. „A už ho proto Mihule před třemi lety pustil.“

„Kdyby nebylo ženských —“ Doktor chtěl podati nemocnému ruku, ten však, jako by si nevšiml, že je na odchodu, stržen zvědavostí i účastenstvím ho zadržel:

„A prosím jich, jak mluví jeho žena, když prý byla němá. Je-li pak to možná, co ars medicína?“ Doktor pohodil hlavou.

„Ta naše ars nic. Aleje to možná. Velkým pohnutím myslí přišla Thámová o řeč, ještě jako děvče, a velkým pohnutím jí zas nabyla při porodu.“

„Tak to je přece tak.“

„A hraje teď.“

„Já ji ještě neviděl.“

„Jen tak malé role, vědí, a Thám to nerad vidí. Tak už musím —“

„A já jich zdržel – A Heldičku – oni jsou čaroděj – vždycky nás tak potěšili, jemnostpána a mne taky, a teď zas – Kdyby snad,“ prosil hlasem i pohledem.

„Zítra zas, velebný pane,“ sliboval ochotně doktor, „to se ví. A na to skládání nezapomenu.“

„A pana Tháma pozdravujou, myslí-li. Taky jsem s ním trochu známý.“

Jak Held vyšel ze světnice, P. Vrba zas ulehl, rovně na záda. Bolesti, jež cítil i za hovoru, jako by usínaly. Zavolal Hanětku a poslal ji s receptem do lékárny, aby přinesla mazání. A zase myslil na návštěvu, jaký je ten mladý doktor chlapík a jak zrovna řečí kurýruje. A Thám, jak ono tam – A dvůr snad už je z Vídně na útěku, a královská princezna do Prahy, mezi Čechy, dcera nešťastného Ludvíka – Ó ti mravenci v nohou! Kdyby do té doby polevili, aby mohl zas ven! Dobelhal by se třeba až na Hrad, aby uviděl ten kvítek nebohý.

II. POČÍNÁ SE DRAMA

Doktor Held ubíral se rychlým krokem z Dobytčího trhu kolem Novoměstské radnice a dál Vodičkovou ulicí. Spěchal k Thámovi, kterého si velice vážil. Jako vášnivý hudebník staral se již za studentských let o divadlo; vše, co se týkalo divadla, vábilo jej a živě zajímalo. Znal zpěvačky a zpěváky a herce obou divadel. Tháma snad nejdříve. Vídal ho ještě v Boudě na Koňském trhu v českých hrách, vídal ho pak v národním divadle o německých představeních, i u Hybernů v českých. Tu jako milovníka a hrdinu. Věděl o něm, že obětoval všecko vlasteneckému divadlu, své postavení, ouřad. A české kusy, jež hráli, byly většinou od něho, původní i přeložené.

To vše budilo úctu v mladém studentu. Pak román Thámův, jak si šíleně zamiloval němou dívku, jak se s ní oženil a jak se pak během let všecko změnilo, jak je Teď nešťastný, to vzbudilo živé účastenství i soucit mladého muže.

Slyšel ledacos, znal i sestru jeho ženy, vídal ji v národním divadle ve sboru, znal jeho ženu z několika představení a byl při Thámovi i pak, když se o tom mluvilo, že pije, že už i na jeviště kolikrát vystoupil podnapilý.

Held se s Thámem seznámil v zimě v kavárně proti německému divadlu a tu s ním pak častěji sedával. Vážil si toho nemálo a byl rád, když mohl Tháma na kus vyprovodit.

Tenkrát se také domluvili o F. Věkovi; to když se Thám ptal Helda, jaký je krajan. Když uslyšel, že je z Hradecka, z Třebechovic, vzpomněl si, že tam v těch stranách má dobrého známého, v Dobrušce, F. Věka, že ho zná, když tu studoval. Held se chutě pochlubil, že se s ním také zná a tomu že je dobře, že je šťastný, samostatný člověk. Tentokrát si Held toho povšiml, že se Thám odmlčel a na chvíli zamyslí.

O Věkovi se pak už nezmínil, až po čase jednou, když jej Held vedl z hospody. To ho zastal už zmoženého a nepolevil, až Thám vstal a vydal se s ním domů. A tu tou cestou kolikrát opakoval:

„Tak oni jsou Věkův krajan, pane Held.“

„Jsem, pane Thám.“

„A je šťastný, má hodnou ženu?“

„Hodnou, co slyším, má ho ráda.“

„Hodnou, má ho ráda,“ opakoval Thám těžkým jazykem. „A děti —“

„Také má.“

„A mně umřelo, mé jediné umřelo – umřelo —“ Zastavil se kolísavě a hleděl kalným zrakem před se. Byli nedaleko nárožní olejové lucerny, v jejímž rudém zásvitu kmitaly se tiše pápěrky sněhové. Held chvíli čekal, pak šetrně pobízel, aby šli, že je zima. Thám se vytrhl, vykročil, mlčky pak jako pro sebe zabručel:

„Šťastný – tak je šťastný – a kdyby mne byl neposlechl – tenkrát, vědí“ (Held nevěděl nic o tom, co se mezi Věkem a Thámem přihodilo), „moh mít mé štěstí – mé —“ A dal se do smíchu. Ale víc už neřekl ani slova. Než i několika těmi slovy Heldovi prosvitlo.

Od těch dob se ještě několikrát s ním setkal, a vždycky v kavárně U hroznu proti divadlu. Před týdnem bylo naposled. Dnes došel pojednou Thámův lístek. Held chtěl rád a ochotně posloužit, než jakási nevolnost ho sklíčila, když měl vstoupit do Thámovy domácnosti.

Na konci Vodičkovy ulice nalevo, jak doktor Held se ubíral, stál na rohu ulice a Koňského trhu patrový, prejazami krytý dům, U Bohuslavů. V nároží ve výklenku měl nevelkou sošku mariánskou a v průčelí do Koňského trhu, kde se vedle vypínala renesanční vížka tehdy k domu příslušná, na zdi malovaný obraz svaté rodiny, v barvách dost zašlý.

Klenutý, táhlý průjezd vedl do dlouhého nádvoří, nad nímž nalevo nesly se schody na mohutné, obloukovité podezdívce vně do prvního patra.

Napravo se táhl dlouhý přístavek o nevysokém patru rovněž pod tmavorudou prejzovou střechou. Zadní část sousedního domu zavírala to úzké nádvoří, dost nečisté, s několika barvířskými káděmi v pozadí.

Z přízemních místností táhlého přístavku ozývalo se temné bouchání forem, jimiž tam potiskovali barevné plátno i kartouny. U průjezdu seděla bába ve velkém, špinavém čepci, prodávajíc pučálku. V průjezde samém stály dva ruční vozíky, u nichž se hádali dva učedníci barvami hodně pomazaní.

Doktor Held se jich optal, kde tu přebývá pan Thám.

„Thám?“ ptal se jeden z učedníků, jako by se divil, a nevěděl. Druhý věděl.

„Víš, ten od komedie.“

„Aha, ten —“ Oba hned ukazovali k pavláčce dlouhého přístavku, ku dveřím pod ní.

Held šel, jak učedníci ukázali; vstoupil dveřmi pod nízkou pavláčku a po nevysokých dřevěných schodech dostal se do Tháмова bytu. Nejprve do kuchyně, vychladlé a málo spořádané, vzduchu nějak zakyslého. Nádobí stálo, patrně ještě neumyté, na lavičce u ohniště, po stěnách visely různé kusy obleku; nějaký červený plášť divadelní ležel přes postel v koutě.

Z kuchyně vkročil Held do pokoje. Nábytku mnoho neměl, ale byl jasný, v zátopě odpoledního slunce. Thám, dvaatřicetiletý, volných hnědých vlasů, v kamizole, seděl u stolu a psal. Před ním leželo něco papíru a několik knih; v koutu pokoje, na podlaze, v bedničce a vedle ní byly narovnány samé rukopisné sešity. Celý stoh jich.

Jak Held pozdravil, Thám se rychle obrátil, vstal a šel hosti vstříc. Na krku neměl nic, a jak ošumělá kamizola byla rozepjata, proběhlávalo se na prsou volné okružní košile. Vpadlé tváře byly zardělé, oči se ještě leskly od horlivé, napjaté práce.

„Vytrhuju —“, začal Held.

„O ne, vlastenče, jsem rád, že přišli.“

„Skládají zase něco, pane doktor?“ ptal se Held.

„Aby Múza neplakala,“ Thám se usmál, „v těch pobouřených časích, co nikoho nepobouří: Kalounkář z Domažlic aneb Čarodějná růže. Taková volšebnická povídka.“

Held upřel na něj oči. Thám na nich viděl, že mu mladý doktor nerozumí.

„To jest, ein Feenmärchen, rozumějí.“

„To jsou německé školy,“ a Held se usmál. „Člověk ani svému jazyku nerozumí. Kolikáté již opus, pane doktore?“

„A já skoro už ani nevím. Tamhle,“ ukázal do kouta na stoh rukopisných knížek, „to jsou všechno mé děti, mé a cizí. Iffland, Schröder, Molière —“

Dvěře sousedního pokoje se pootevřely. Held se uklonil mladé, asi šestadvacetileté paní, kterou tam zahlédl.

„Pan doktor Held, Paulo,“ hlásil Thám. Než dořekl, vstoupila do pokoje uvítat lékaře, kterého již čekala.

Byla štíhlá, ve světlých šatech úzkých rukávů, s černým fiši na prsou zkříženým a vzadu svázaným v lehounký uzal s dlouhými cípy. Tmavé vlasy poprášené pudrem s pentlí světlomodrou přes temeno splývaly v týle dlouhými, volnými kadeřemi. Tmavé, zapadlé oči i přibledlá sličná tvář, na níž byly zřejmé účinky častého líčení, dojímalý stopou tichého stesku a starostí. Ve dveřích se zjevila jako stín, netečně, ale jak uslyšela, že doktor přišel, oživila. Začala německy, ach, jak je ráda, že přišel, mamince že není dobře. Znělo to pravdivě.

„Jen se nelekej, ženuško,“ těšil Thám. Ale ona jako by ho ani neslyšela. Ani se neohlédla a zvala Helda, aby vstoupil. Thám pokročil za nimi až do dveří druhého pokoje, pak se pojednou vrátil ke stolu, ale k práci nesedl. Zadíval se oknem ven přes zahradu starých, pěkných stromů příslušící k domu, přes její zeď, za níž se rozkládaly holé koruny sousedních zahrad, k františkánskému kostelu, jehož pilíře a úzká, štíhlá okna vysoko se nad ně nesly. Cihlová jeho střecha s věžičkou rděla se v poslední záplavě zlatého světla; níž, po zahradách, se již stíny ukládaly —

V pokoji bylo ticho. Z vedlejšího ozývaly se tlumeně hlasy, doktorův a Paulin. Thám se ani neohlédl, ale naslouchal. Čelo i pohled se mu zasmušily. Jako stín mu zůstalo, že si ho Paula ani nevšimla. Ani pohledem neodpověděla. Či je tak starostí spletená – Ale Betyně neřekne nic, ani slova, že si teď vyběhla, ač věděla, že přijde doktor.

Z vedlejšího pokoje vykročila Paula. Chvátala do kuchyně; vrátila se odtud s umyvadlem. Jen je odnesla, přišla zas, pro džbán, pak v pokoji něco narychlo hledala. Thám, uklízeje rozepsanou práci, pozoroval svou ženu. „Co říká?“ ozval se tlumeně do trapného ticha.

„Bude pouštět žilou,“ řekla chvatně. Ani se neohlédla. Klekla u truhlice v rohu, přehrabovala se v ní, vyhazovala, v tom chvatu šátky, staré kusy obleků, látek, ostřížků.

„Co hledáš?“

„Plátno.“ Vtom kus našla, prudce vstala a zmizela v druhém pokoji. Nepřišla až za drahnou chvíli a to již s doktorem. Thám k němu přistoupil a ptal se, jak je.

„V tu chvíli je těžko říct, co z toho bude, jaká nemoc. Horkost je dost veliká, ale včas jsme pustili. Doufejme.“ Požádal o papír a napsal recept. „Paní matce je potřeba klidu, jen pokoj,“ připomínal, odevzdávaje dlouhý pruh papíru paní Thámové.

„A medicínu dávat, jak jsem už řekl.“

„Pošlu hned pro ni.“ Bylo znát na hlase i na tváři, že je vzrušena obavami.

Doktor Held se měl k odchodu.

„Doprovodím jich,“ řekl mu Thám. „S dovolením,“ a oblékl kabát. Paula se na něj podívala, neřekla však ani slova. Doktora vyprovodila až na chodbu a tam ho zastavila.

„Pane doktore,“ její zrak vzhlédl k němu úzkostně – „Je to nebezpečné —“

„Myslím, že poněkud vážné, ale pevně doufám; nelekejí se, netěšil jsem tam v pokoji jen naplano.“

Vydechla si a v tom uvolnění zeptala se muže, když jí dával sbohem, kdy přijde.

„Jen se podívám do divadla stran zítřka, a přijdu hned.“

Sestupoval s doktorem mlčky po schodech, na nichž se počalo šeriti, jakož i v táhlém, klenutém průjezde.

Před ním přecházel jakýsi švihák ve vysokém, měkkém klobouku špičatém, kudrnatý, urostlý, v módním utáhlém kabátě s třemi nevelkými límci přes ramena. Přecházel, nahlížel do průjezdu, ustoupil však hned, jak zahlédl Tháma s doktorem Heldem. Minulí ho, aniž si ho povšimli, a dali se Koňským trhem dolů. Švihák okamžik čekal, hledě za nimi, pak rychle vešel do průjezdu a z toho k Thámovu bytu.

U dveří se zastavil, okamžik naslouchal, pak zaklepal a vstoupil. V prvním pokoji nezastal nikoho. Kouty i nábytek už temněly; okny se linulo poslední světlo podvečerního, jasného ještě nebe. Švihák dlouho nečekal. Dvěře druhého pokoje se pootevřely, paní Thámová povyhlédla.

Lekla se, rychle však vykročila a hned za sebou zavřela.

„Pan Amling!“

Švihák statné postavy, sličný, kypící jarou silou mládí, člen společnosti národního divadla na Ovocném trhu, zdvořile pozdravil a omlouval se, že přichází tak pozdě, že se stavuje pro pana Tháma. Mluvil německy jako paní Thámová.

„Jen teď odešel.“ Nemluvila zcela klidně. „Musil jste ho potkat.“

Amling vzhlédl vroucně i pokorně k mladé paní, okamžik mlčel, pak se zkroušeně přiznal:

„Já ho viděl.“

Paní Thámová jako by se ulekla, upřela na něj oči, levici přitiskla maně k fiši.

„Nehněvejte se, ó prosím vás, jemnostpaní – já vás musil vidět, musil —“ Znělo to vášnivě. „Už tak dlouho jsem —“

„Pane Amling, co mluvíte! Co se opovažujete! Jděte, jděte!“ Hlas se jí chvěl, ale ne rozhořčením.

„Vy se na mne hněváte?“ Pokročil k ní.

Ustoupila na krok a ohlédlá se po dveřích druhého pokoje.

„Vy se na mne hněváte!“ opakoval chvějícím se hlasem.

„Ne, ale jděte, jděte, maminka těžko stůně —“

„Ach – To jsem nevěděl. Promiňte! Ach, jakou máte starost!“ Mluvil tišeji s vřelou soustrastí.

Jako uvábená naslouchala měkkému hlasu a upřela oči na mužně sličnou tvář, v tom temnosvitu ještě půvabnější.

„Dobrou noc!“ zašeptal a pokročil, podáváje jí ruku. Vytrhla se, mávla rukou ke dveřím a rychle ustoupila do pokoje, jako by se bála. Mladý herec okamžik zůstal, čekal, pak rychle vyšel ven. Ze schodů zrovna seskakoval.

Paní Thámová, jak byla vzrušena, neohlédla se po nemocné matce a rovnou k oknu. Proč, nevěděla. Podívala se ven; stromy na zahradách už černaly a františkánský kostel trčel nad nimi jako obrovitý stín. Na okně stál bílý hrneček. Bez myšlenky přestavila ho na druhou stranu. Cítila, že se jí ruce chvějí.

Opřela se lokty o okno; zraky její se zahleděly nehnuté ven do šerého prázdna, ale nedívaly se. Smysly jako by žasnuly v návalu krve. I tíha obav o nemocnou matku zmizela, jak se jí nitro zvířilo prudkým dojmem. Lekla se, když zhlédla mladého herce, ale v tom leknutí kmitlo se hned tušení, že přišel kvůli ní, jen kvůli ní.

A doznal to také. Zachvěla se, když to vyslovil, ač už delší dobu pozorovala, že si jí všímá, a tušila, že na ni myslí. A nebylo jí to nemilo. Líbil se jí. Než takové smělosti se nenadála. Stála tiše, tvář k oknu obrácenou, v tom přísvalu jakoby bledší. Stála jako socha a bála se pohnouti; zdálo se jí, jako by tu ještě, vedle, blízko ní stál. Kmitla se jí jeho tvář, cítila jeho pohled, i zvuk jeho hlasu jí náhle zavanul.

Nevšimla si, že se nemocná na loži pohnula, až když podruhé se ozval do teskného ticha šerého pokoje mdlý hlas: „Pauličko!“

Paní Thámová se prudce vytrhla. Rychle přistoupila k posteli a sklonila se nad nemocnou v bílém kabátku, bez vlády ležící.

„Byl tu někdo?“ ptala se paní Butteauová slabým hlasem.

„Tady? Ne, maminko, nebyl.“ Odpověď byla kvapná; zapřela, zalhala.

„Kde je Betyna?“

„Ještě nepřišla.“

„A ty chudáčku – pořád u mne – Máte-li pak večeri – Kdybych mohla vstát a uchystat,“ posteskla si nemocná, jejíž blahem bývalo dcerám shánět a strojit, třebaže většinou na dluh. Dceru zchvátilo náhle rozcitlivění. Sklonila se níž a hladila matce vlasy.

„Má zlatá maminko, nic se nestarejte, dost jste se nastarala; jen tiše, tiše, doktor nařídil, jen pokoj a ticho, to kolikrát opakoval.“

Jen dořekla, vztyčila se a naslouchala.

„Počkejte, maminko, mně se zdá, že Betyna —“ Řekla to neklidně, nejistě a hned šla do předního pokoje. Mohla se jen sestry nadít, a přece hleděla v napětí do šera.

Z kuchyně rachotily pokličky, jako by je někdo rychle a prudce zvedal a hladově do nádob nahlížel. Náhle ten rachot ztichl, a nežli paní Thámová došla ke dveřím, přišustěla jimi Betyna, mladší sestra.

Štíhlá její postava stanula v šeru, prosvítaném u oken, jako temná silueta, v kloboučku s pérem na hlavě, krátkého života, vysoko pod řadry přepásaná.

„Kdes byla tak dlouho?“ Hlas paní Thámové zněl káravě.

„Na Barvířském. Bylo tam tak krásně. Nic jste mně nenechali? Jak je mamince?“

„Byl tu doktor.“

„Který?“

„Held.“

„Ach, ten mladý, hezký! Toho znám. Já myslila, že přivede“ (neřekla ani Thám ani švagr), „toho starého, ušňupaného Kavku. Co říkal?“ A vešla rychle do pokoje, sotvaže doslechla, co sestra povídala, že doktor pustil mamince žilou.

„Jak je, mami?“ ptala se něžně, sedajíc na pelest postele.

„Trochu – líp —“, povzdechla paní Butteauová, ač úlevy necítila. „Jen ta horkost —“, zavanulo přes uschlé, zanícené rty. Hořela a cítila, jak z nosu sálá žhavý dech.

„Jsi ustrojena, Bety, dojdí mamince pro medicínu,“ vyzvala paní Thámová. Sama šla do předního pokoje rozsvítit. Betyna za ní. V kmitavé záři lojové svíčky zahořelo na jejím kloboučku rudé péro, jehož stín se neklidně houpal na stěně. Zjevila se v šedavě modrém špencru úzkých rukávů; byl kratinký, až pod řadra jen, k vysokému přepásání, bez šůsků, toliko s jemnými varhánky vzadu. Přílehavě těsně objímal vábné poprsí postavy jinak neplné, spíš pohublé. Ale nesla se pružně a v každém pohybu byla svěžest, živý temperament, jakož i chtivost rozkoše ve žhavém svitu jejích tmavých očí, stíněných dlouhými řasami.

Stanula za sestrou, jež vytahovala zásuvku tmavého prádelníku.

„Co hledáš, recept?“

„Ne, peníze.“

Úsměšek kmitl se po Betyčiných rtech. „Jestli ti co nechal. Nevybral zas všechno?“

„Ne.“ Paní Thámová vytáhla ze zákoutí zásuvky váček. „Teď se drží.“ Dodala bez zákmitu uspokojení.

„Tobě snad ještě dá, ale kdybych já mu řekla – nebo maminka —“

„Doktorovi psal hned.“ Obrana zněla dosti mdle.

„Hm —“ Betyna pohodila hlavou. „Když to nic nestojí!“ A pojednou si vzpomněla:

„Nikdo tu nebyl?“

Sestra nachýlená ještě nad váčkem náhle se na tu otázku obrátila, plaše pohlédla na Betynu a mlčela.

„Nikdo tu nebyl?“ opakovala Betyna. „Nikdo.“

„A žádné psaní, nic?“

„Nic, od koho čekáš?“

Betyna se usmála, až se jí krásné zuby zplna zabělaly. Okamžik tu stála, jako by se rozmýšlela, má-li své tajemství prozradit, pak pojednou brala peníze ze sestřiny ruky.

„Nic, teď nic. Až to psaníčko přijde. A ono přijde!“ Znělo určitě, skoro vítězně.

„Tak už jdi radši.“ Paní Thámová vzala svíčku a chtěla s ní k nemocné.

Pojednou však stanula; Betyna, již u dveří, se náhle obrátila a zeptala: „Amling tu nebyl?“ Paní Thámová se zarazila. „Amling?“ opakovala, nejistě hledíc na sestru.

„Ptal se mne, budu-li dnes doma a kdy —“ Betyna se významně usmívala. „Ale co, já musila na Barvířský.“

Sestře se rázem uvolnilo; určitěji pobídla Betynu, aby již šla, že není mamince dobře. Sama vkročila do druhého pokoje. Lekla se sestřiny otázky, a teď jí bylo jasno, proč se Amling Betyny tak ptal. Schválně, kvůli ní, aby se s Betynou nesetkal. A na Tháma čekal. – Co si myslí!

Postavila svíčku stranou, aby nesvítla matce do obličeje, a sama také, když matka nic nechtěla, usedla do kouta a myslila dál na smělou návštěvu.

Muž její, jak prve vyšel z domu s doktorem Heldem, chvíli mlčel. Měl na mysli, co právě od něho slyšel, že nemoc je vážná, že však lze se nadíti pozdravení. Kolikrát už za ta léta byla mu tchyně obtížnou; co mrzutostí bylo pro její lehkovážné vypůjčování a dluhy a ještě více proto, že ve všem a vždy se zastávala svých dcer a nejvíce Betyny, i když nebyly v právu. Betyně všechno dovolila, všechno prominula a skoro vždy dovedla ještě Paulu získat na svou stranu.

Co sporů a často prudkých nevolí i hádek se strhlo mezi ním a nimi, co kyselostí a trpkých chvil míval kvůli těm ženským! Jak rád by se byl často odtrhl od tchyně a švagrové, co se kolikrát naprosil své ženy, aby se od nich oddělili, aby byli sami, matku že bude dle možnosti podporovat, že

jim bude oběma líp, že nebude tolik mraků v jejich manželství, když Betyna jich nebude soužit svou rozmarností, když nebude moci maminku proti nim popichovat, že budou sami dva, svorni, spokojeni.

Marně prosil a žádal, marně se zlobil i pak hrozil. Paula nechtěla za živý svět od matky, ba měla mu přání jeho za zlé jako nepřátelství k matce i sestře.

Cítil, jak ta nevůle, jak ty spory jsou jako ostré mrazy sežehující manželské jeho štěstí. A přitom aby se stále a klopotně staral o peníze pro ně pro všechny i pro Betynu. Věděl, že jí Paula podstrčí, jak může, třebaže věděla, jak ztěžka ten groš sehnal. A když nebylo, když nestačil, zahořkly a byly nespravedlivé; nejednou mu vyčetly, proč nešel tenkrát do Vídně, když je tam Loty zvala, když mohli tam mít všichni pěkné místo u divadla, to že udělal kvůli těm vlastencům – i Paula. Tenkrát mu ještě trpko vytýkala, že jsou mu ti „vlastenci“ víc nežli ona, že kvůli vlasteneckým záležitostem o ni tak nedbá. I zahořkla ku všemu jeho snažení, ona, která, když ještě nemá byla, na svobodě, s celou duší naslouchala jeho nadšeným výkladům vlasteneckým, která tak ráda čítala jeho kusy i je opisovala. A teď už hrubě nedbala o jeho dílo, ani jak usilovně pracuje. A to pátilo —

Co Paula řeči nabyla, co své jediné dítě oplakala, toužila z ústraní, mezi lidmi, především po divadle. Lásku k němu měla v krvi a Betyna ji jen podněcovala i matka, jež se nadála najisto velikých úspěchů. S těmi hmotnými počítala víc. Tenkrát bylo Paule dvacet let. Thám jí bránil.

Rmoutilo ho, že teď, co může mluvit, nemá dost na něm; dřív že se držela jenom jeho, že byla s ním šťastna. Nechtěl jí na jeviště pustit, protože také přízrak žárlivosti vyvstával v jeho duši. Paula se však nedala udržet. Hrál a Thám ji hlídal. Žárlivost mu tím spíše kalila zrak, poněvadž cítil, jak se mladá žena jeho k němu mění. Cítil, jak její vroucnost hasne, jak bývá doma zamlklá, až chladná k němu, ale jak ožívuje v divadle, ve společnosti – Všecku vinu dával domácnosti, jejím příbuzným.

Doma nevole nebo chlad a v duši roztrpčení. Práce již netěšila a nechut k ní často zaléhala mu duši jako dusivá mlha. Odhazoval péro, ucházel z domu a hledal zapomenutí ve společnosti, v hospodě.

Na chvíli docházel úlevy. Ale kořínky lásky a úcty mladé jeho ženy k němu schly, schly. Když se vrátil domů z hospody, pozdě, na nepevných nohou, nevidal, s jakou nechutí se od něho odvrací. Lék stával se mu vášní. Už i zvečera někdy se opil a také tak i na jevišti vystoupil. Proto ředitel Mihule mu dal výpověď.

Jak mu to tenkrát před čtyřmi roky, 1793, řekl, s kulatými brejlemi na nose a s kloboukem na pudrované vlásence s dlouhým copem, v kanceláři plné divadelních rekvizit, Thám se jen trpce usmál. „To mám za své služby,“ řekl. Ale v ten okamžik se mu uvolnilo pomyšlením, že takto dostane Paulu od divadla.

Novinu, že je propuštěn, zvěděl právě po představení, po posledním za Mihulova řízení. Bylo německé a dávali Čarovný buben čili Dobročinný derviš od Šikanedra. Paula v tom představení také hrála, ale jen malou úlohu jako obyčejně. Thám, jenž pro ni přišel, potkal ji na chodbě.

Pohleděla na něj pátravě, nebo věděla, že se jedná o zřízení nové společnosti. Těšila se, že se s ní dostanou z Prahy a že bude teď hrát přednější role. Thám mlčel. Venku před divadlem opodál Prašné brány (byla vlažná májová noc) se ho optala, ví-li už něco.

A pak, to už kráčeli pod ševelicími korunami staré aleje na Příkopech, dala se náhle do pláče, když uslyšela, že je Thám propuštěn, že je po jejích snech a plánech. Plakala celou cestu, nemohla se přemoci – Thámovi bylo jí líto a zpočátku ji konejšil. Ale když neustala, když pak doma, to ještě bydleli v Řetězové ulici, začala mu vyčítat, popudil se a rozdráždil, když také Betyna se ozvala a ostře.

Kolik dní byla domácnost jeho chmurami zaklopena. A chlad z ní foukal. – Zatím byl už opět přijat k divadlu U hybernů, když správu převzal nový ředitel, komik Fasbach. A ženě své Thám podruhé povolil. Vystupovala zas, ač opět jen v menších úlohách.

Paní Butteauová povzdechovala, co by nebožtík tatínek říkal, toho že by rmoutilo, jaké neštěstí mají dcery u divadla, jaké nesnáze a jak divné intriky proti nim pracují. Věřila tomu, jako před lety, když tu měla ještě nejstarší, Loty, u divadla, stýskala tak upřímně, jsouc v tom ohlasem svých dcer, zvláště nejmladší, i v tom, že se Thám o ně nestará, že se jich nikde nezastane, ani Pauly ne.

Proto toužily z Prahy pryč, zvláště Paula, jinde že by měly víc uznání.

Pojednou však přestala mluvit o umělecké pouti. Byla klidnější a v Praze spokojenější. Thám se divil a domníval, že je to jistě kvůli matce. Byl tomu rád, ač to nebylo bez pelyňku. Kvůli němu by tak žena neudělala, na něj neměla žádných ohledů, až když začala matka churavět.

Ale proto přec, když se tchyně vážně roznemohla, měl o ni vážnou starost. Kdyby zemřela, strhly by se boje o Prahu a nové působiště znovu. A on nechtěl z Prahy, nechtěl se odtrhnout od českého divadla, kterému tolik už obětoval.

Proto také, když vyprovázaje Helda přerušil mlčení, bylo jeho první, že se znovu zeptal na tchyni. Mladý doktor se až po něm obrátil, cože má takovou starost, a znovu potvrdil, že stará paní má zdravé jádro a že pevně doufá.

Šli Koňským trhem dolů.

Doktor začal o divadle, jednak že ho zajímalo a že se od Tháma nějakých novinek nadál, jednak že chtěl hovor kvůli Thámovi jinam obrátit. Zeptal se, jak je teď s divadlem U hybernů, je-li už líp. Thám mávl rukou.

„Ani o znání. Ještě hůř. Ta nešťastná vojna! My míváme dost prázdnou a v národním ne mím. A taky nač by chodili.“ Dodal s úsměškem. „Na ‚Honzu z Přelouče‘, aby viděli, jak přijede na kobyle, a jak kobyla dělá extempore?“

Held se smál. Thám však chmuře čelo se rozhorloval:

„Co je pořádného, co má jen trochu jiskru, to se nesmí teď hrát. Don Carlos, Maria Stuart, Loupežníci a takové, to ne. Vědí, kde se jedná nějak o potentáty nebo o prožluklou svobodu. Ani muk o ní, ani zmínky, z té mají strach. To vědí, Francouzové jim nahánějí. A z nynějších příběhů se teprve nesmí nic vzít.“

Held přisvědčil a mínil, v muzice, s operou, že to je přece lepší.

„Aspoň nemají takové návštěvy jako my. Dřív k nám také nechodily, za císaře Josefa, ó to byly jiné časy!“

Held pohlédl naň tázavě, jaké to návštěvy – „Páni cenzoři nás teď pilně navštěvují.“ Thám se hlavou nachýlil k doktorovi a vyrazil ta slova tlumeným hlasem. „Všichni tři mají nařízeno, aby divadlo pilně pozorovali. Musí hlídat, mluví-li se tak, jak to přeškrtali.“ Usmál se trpce, a dotknuv se doktorova rukávu, řekl jako s úžasem i politováním:

„I náš znamenitý vlastenec, pan Procházka – No poroučejí, a tak musí, co naplat. Teď on také na Josefovu dobu vzpomíná. Teď by nesměl vydat Dalimilovu kroniku s tou staročeskou předmluvou od Pavla Ješina. Četli jí? Ne? A tu si přečtou, ta stojí za to, ta to povídá!“

Zatím se dostali na dolejší část Koňského trhu. Minuli zděné kotce a krámy v dřevěných boudách. Bylo tam živo, zvláště kolem krámců, kde prodávali jaternice a uzeniny. Z Ovocné ulice, z Příkopů ozýval se rachot kočárů a temný šum z proudů lidí, jak se hrnuli nahoru směrem k Prašné bráně i dolů k vodě.

Nebe bez mráčku bylo ještě jasné, po ulici však, mezi domy ulehly stíny podvečera; toliko okna nejvyšších pater proti západu leskla se zhasínajícím zlatým zásvitem. V měkkém prvním soumraku temněl proud lidí. Jen jasnější barvy, pestrá pštroší péra a pentle dámských kloboučků, běl vlá-senek a účesů, cihlové, světlomodré kabáty a fraky a mezi nimi bělostné uniformy vojenské i pestré šátky dam přes ramena volně přehozené, jejich špencry živých barev, prosté nebo á collet s krátkými límci, a mantlety světle odrážely se z proudu a nesly se jím v stálé proměně jako pestré vlny.

Thám s Heldem zapadli do něho a chvíli nemohli spolu mluvit, jak je proud sevřel a šum jeho jim sluch zalehl.

Hokyně skládaly už své krámečky, ale kluci preclíkají s preclíky nastrčenými na vysoké tyči přes tu chvíli zahvízdali na píšťaly, hned tu, hned tam.

Thám s Heldem dostali se až k samému zábradlí pod stromy Staré aleje. Held začal opět hovor, tj. pokračoval v něm, o divadle.

„Pojede vaše společnost na léto zase do Karlových Varů?“

„Ne, letos pojedeme do Teplic.“

„Ták?“ divil se Held. „Já myslil, když teď baron Stenzsch převzal vaše divadlo – Ten může přece něco na to dát, léto by tu snad vydržel; ať připlácí, když je toho takový milovník.“

„Je.“ Thám se usmál. „A baletu ještě víc. A připlácí už beztoho, až se ohýbá. Ale přes léto musí také ven.“

„Jak s českými hrami, přeje jim?“

„Není proti nim, ale ani večeru jim nepřidá. To je ta svízele, milý doktore,“ povzdechl Thám upřímně, kdežto do té chvíle lhostejněji odpovídal, hledě před se. „My jsme pořád jen v podruží, pořád jen z milosti, my čeští sprostáčkové. A když také ani u svých, u našinců, nemáme dost podpory. Lepší nás opouštějí, vědí, jako Majober. Toho je škoda, to byl tuze šikovný režisér našich českých představení.“

„Chyt' se profesury —“

„Na Akademickém gymnasiu je mu ovšem líp, pěkně v suchu. Ale kdyby tak každý – Mne by snad taky zas vzali do ouřadu, ale – To by byl konec těch chudých začátků. Kdybychom aspoň při té trampotě se mohli víc hýbat. Kdybychom měli takhle své divadlo!“ Mluvil už vřele. „Divěji se? Ó já bych je chtěl udržet, třebaže se nám teď posmívají, našim hrám, a všemu – No, ale teď, když je zle,“ tón hořkl a osten úsměšku bylo z něho cítit, „a to je něco jiného! To volají: Čechové! Čechové! To jsme národ, to jsme tady, ale jinač? Velké divadlo má des Volkes edeler Teil – my nic, nás nechají si jen v neděli, ve svátek a jen v té ratejně zahrát. Tam nechodí der Mann von besserem Gefühl, v lepším kabátě se nemluví česky – Vidějí, jak se po nás ohlížejí, že doktoři —,“ dodal žíhavě, schválně, jak se trpce rozechřál, a když postřehl, že průvodce jeho v záchvatu náhlého ostychu a studu nějak poplašeně se ohlížel.

Thám nedomluvil a Held neodpověděl. Před nimi, to docházeli na konec aleje, v níž právě rozsvěcovali olejové lampy na červenobílých kolech, strhl se náhlý šum a ruch. Všechno proud se rázem ucpal. Nikdo nemohl dál, kolem nastala pojednou tlačénice. Pokřikovali, dotazovali se, co se děje, co se stalo, natahovali krky, všechno se obracelo kupředu, směrem ku Prašné bráně. Mnozí se začali tlačit, prodírat se bokem, lokty.

Ti, které prudký náraz tlačícího se davu tiskl k zábradlí nebo je již tam přirazil, bránili se, křičeli, láli. Tu ten přelízal, jiní sbíhali z chodníku. A z protějšího také. Dav se rozlil ulicí, ale dál naproti na rohu u obezděné zahrady vedle Prašné brány shlukoval se zase v mrak a rostl. Černalo se tam lidmi.

Held s Thámem nemohli chvilku ani vpřed ani dozadu. Pak je hlučící proud strhl a nesl je. Jak se tak dostali blíže ku Prašné bráně, zaslechli z hučení a z pokřiků zástupu hlučný dusot koní na dlažbě, pak signál vojenské trouby zalehl podvečerem, a vtom zahlédli přes spoustu hlav jako přes zčeřenou černou hladinu řadu helmic s černými hřebeny, bílé pláště, tasené palaše, které se mdle leskly.

Oddělení kyrysníků jelo k otlučené Prašné bráně, jejíž nízká cihlová střecha již ztemněla. Koním bylo sotva hlavy vidět pro množství, ale jezdcové nad ně vynikali, všichni v bílých pláštích, všichni velké postavy. Jako zjevení se nesli nad zástupem, mlčky, vážně, s tasenou zbraní, a zanikali v temném klenutí Prašné brány, před níž hořící lucerna šlehala po jejich bílých pláštích zarudlými pruhy.

V dusot koní zarachotila lomozně kola. Hned za jezdci ukázaly se vozy, čtyřmi tažené, dva, pět, šest, celá řada jich; konce neměly, samé nákladní vozy, a v každém po čtyřech, v některých až po šesti koních. Pacholci v tmavých pláštích seděli v sedlech na podsedních a po stranách ve větších mezerách jel kyrysník za kyrysníkem.

Dláždění se ozývalo cvakotem podkov, zpod nichž chvílemi jiskry prostříkly, a rachotem kol; ti, kteří blíže stáli, slyšeli řinkot držení a řetězů. Všechno jelo nekonečnou řadou od Poříčské brány, vynořujíc se z temna ulice Hybernáckým náměstím ku Prašné bráně, v červenavých zákmitech několika olejových svítilen na zdech.

Lid stál vpravo vlevo, jako hradba, ale rozčiloval se. Pohnutí ho zchvátilo jako vítr klasný lán; ne pro ten nekonečný řad koní, vozů a jezdců (nejeden podobný jel tudy poslední čas), ale ti tu všichni přijížděli z Vídně a přiváželi majetek dvoru.

Přijížděli! Utíkali. Dvůr se stěhuje, prchá před nepřítelem. Francouz je na cestě do Rakous —

Kde se vzalo, žádný nevěděl, letělo však zástupy, tohleto že jest jenom začátek, za těmi že přijde ještě množství povozů, a také arciknížata a arcikněžny s německou gardou, všecko že je na útěku, ve Vídni strach a zmatek, všecko že prchá, na vídeňské silnici že není hnutí pro spoustu kočárů a vozů. A to rozechvělo a děsilo, a strach, jež od loňska ještě měli v kostech, ozval se prudce, že tentokrát Francouzů nikdo nezadrží, to že již vtrhnou až sem —

Thám se zpočátku po Heldovi ohlížel, aby se mu neztratil. Také ho měl chvíli pořád po boku, pak se mu jen ozval, když ho volal. Hned potom však schvátíl proud mladého doktora.

Thám se dostal až poblíž k bývalému hyberskému klášteru, nyní jejich divadlu, kam se chtěl protlačit. A skoro u samého uvázl a musil zůstat. Stržen výjevem, zapomněl na Helda; jejich divadlo mu však připadlo, to že dnes bude zase prázdné, jako by vymet, že snad ani nezačali.

Trvalo dlouho, nežli proud vozů a jezdců přešel houstnoucím šerem a zarudlými prošlehy svítilen, nežli za vozy se objevil zbytný houf, nové oddělení kyrysníků v bílých pláštích, a nežli zajeli do Prašné brány. Tu teprve se dostal Thám do divadla. Bylo tam, jak tušil, jako by vyplákl. Zastavil se za jevištěm přeptat se, jak bude se zkouškami k české hře (chystali Bruncvíkovu cestu do Prahy), a vrátil se hned, jakmile svou věc vyřídil. Zamířil zase zpátky a mínil rovnou domů.

Šel opět Starou alejí. Před hospodou U černé růže vedle Nosticova paláce musil se zastavit. U průjezdu pod svítilnou stál herec Svoboda, kolega Thámův, vytáhlý, suchý, ve fraku cihlové barvy a v květované vestě. V německých představeních hrával sluhý, v českých druhé milovníky a intriganty.

Pohvizdoval si a na dlani své pravice balancoval těžkou, krátkou holí, která byla po nejnovější módě. Jak Tháma zočil, jako ostříž po něm vykročil.

„Herr von Tham! Herr von Tham!“ Dvěma kroky dlouhých, tenkých nohou byl u něho. Chytl ho za rukáv. „Kam tak pospíchají? Počkají, a slyšeli tu novinu – kdopak mně to povídal – rychtych – madam Šiketanc, včera odpoledne, už zdaleka na mne křičela, to vědí, selka na tyátru i doma: Herr von Svoboda, wissen Sie schon, madame Strunz ist wieder da. Na, der Mihule ist fort, die Luft ist wieder rein —“

Herec v cihlovém fraku, oholený, dost vynikajícího nosu, napodobil širokou, pohodlnou výslovnost paní Šiketancové a dal se do smíchu, když pověděl novinu o madam Lichtenfeldové, vulgo Štruncové, která před pěti lety utekla řediteli Mihulovi se zálohou, nadělavši kromě toho mnoho dluhů.

„Chce zas hrát?“ ptal se Thám.

„A ne, hat einen Liebhaber, s nějakým starým majorem přijela. Kam jdou?“

„Domů.“

„A jdou s námi, jdeme se starým Meruňkou na Starou rychtu; tam jim teď mají pivo jako křen. Na – wo ist der Alte,“ a ohlédl se po průjezdu. Zrovna jím vycházel neveliký mužík v límcovém plášti, s třírohým kloboukem na hlavě, nemladý již, kolega obou, jenž hrál komické starce, notáře, kantory a židy v českých i německých představeních a také zpíval jako Thám.

„Ach, Meruňka!“ zvolal Thám, a bezděky se usmáv, optal se Svobody, ví-li to o Štruncové.

„A ví,“ Svoboda se smíchem a schválně nahlas mluvil, „však má taky radost – bude ji moct zase entführen jako před pěti lety, vědí, Meruňka. To se měli —“

Mužík přimhouřil očka a usmál se.

„To měl, ale brzo dost až po krk, ale bitte schön, já nic, já ji neunes, sie hat mich —“

„Verführt und entführt,“ Svoboda se zasmál. „A co nejdou —“

„A když jsem nemoh. Chyt mne Partš, a to vědí, ten hned někoho nepustí.“

„Nadával Guardasonimu,“ podotkl Thám.

„Jako vždycky; pořád do mne cpal, jaká je to špína ten Talián a že jen Taliáni mu udělají recht a žádný jiný.“

„Ale tomu on rozumí.“

Meruňka se zkrátka zasmál, jak to Thám řekl.

„Na, tohle měl Partš slyšet, Tháme! Ten by tě dal taky do novin; Guardasonimu hrozí, však že si někoho najde a ten že to o něm všechno napíše do Leipziger Musikzeitung, jaká je špína, že strhuje chórům —“

„A co nám do toho. Pojd'te, na Rychtě čekají,“ vpadl Svoboda a pobízel Tháma, když řekl, že musí domů. Pak i Meruňka lákal, že tam bude také Šedivý; Thám se však ubránil. Jako by se sám sebe bál, podával chvatně oběma ruku na rozloučenou, a když jí nepřijali a dál lákali, vytrhl se a pryč. Záhy jim zmizel, jak zahrnul za roh u Špinku.

Minuv zavřená a ztichlá kotce i boudy, bral se vzhůru Koňským trhem, jež na konci nahoře zavírala Koňská brána a vysoké hradby vpravo vlevo napříč se táhnoucí. Tměly se, vystupovaly do šera jako veliké stíny rovné linie. U černého jícnu klenuté brány mrkaly dvě svítilny. V nevysokých domech vpravo vlevo, většinou patrových, svítily. Na prostranství samém bylo ticho, skoro pusto.

Thám uvolňoval krok. Byl rád, že kamarádům nepovolil, ač by si byl chutě s nimi zašel na Starou rychtu. Nebylť celý den z domu a psal při všem tom novém neklidu, který přišel s nemocí do jeho bytu. Vydržel však – kvůli Paule. Ale domů nechvátal jako jindy a netěšil se. Oči mu maně utkvěly na kašně v náměstí (docházel k nárožnímu domu U císařských), opodál kteréž stávala nevzhledná ta Bouda dřevěná, jemu osudná.

Tenkrát, když tam hrál, když tam dávali první jeho kusy, když Paula je tak ráda opisovala, když mu psala ceduličky, ty rozmilé ceduličky!

Co od těch čas – co zklamání!

S pochýlenou hlavou, ruce v kapsách kabátu zahrnul napříč náměstím ke svému bytu. V domě u nich nahoře svítily, v přístavku dole, v barvířských dílnách byla tma. Ale nad nimi, z nízkého patra, padaly zarudlé pruhy do tmy úzkého, špinavého dvora.

V kuchyni zastal Betynu, poloodstrojenou, v kabátku, v účesu již uvolněném. Ukusujíc z namazaného krajíce, stavěla na lavičku u kamen dva talíře od polévky a kuthan, na němž bylo znáti stopy po smažených vejcích a žebírka z uzeného masa. Betyna upřela na švagra oči překvapením rozšířené a s podivným úsměvem, skoro úsměškem ho vítala:

„Ale – pan švagr! Copak —“

Thám ani nehlesl. S kloboukem na hlavě šel kolem ní do druhého pokoje. Na stole hořela lojová, mrkává svíčka, vedle níž se rdělo pivo v skleněné pintě mohutného ucha. Thám hodil klobouk na postel a chtěl jít dál. Vtom Paula vystoupila ze zadního pokoje. Vyšla kvapně, ale hned u prahu se zastavila. Viděl, že je překvapena. A tak divně na něj pohlédla; zdálo se mu, že skoro nejisté.

„Jak je mamince?“ V hlase znělo účastenství.

„Stejně.“ Z tónu nebylo však znáti žádného povděku nad otázkou.

„Medicínu jsi jí dala?“

„Dala. Bety pro ni byla.“ Pak začala volněji, ale ne váhavě a také ne prosebně: „Poslouchej, dnes bys moh spát v kuchyni.“

„Proč?!“

„Že by mně Bety pomohla maminku hlídat. Já bych to celou noc nevydržela.“

V druhém pokoji měli dvě postele. Na jeho ležela teď nemocná tchyně, druhá byla Paulina. V předním pokoji stála postel staré paní. Co stonala, měl to lůžko Thám. Přání ženino uznal, svolil, a to tak, aby viděla, že ochotně, a dodal: „Papíry si vezmu hned do kuchyně. Budu ještě psát. Ale – Paulo, já nevečeřel.“

„Ne?“ divila se lhostejně. „A já nic nemám, leda kousek sýra.“

„Ale Betyna —“

Paula stáhla obočí. „Měla se mnou trochu polévky.“

„A vejce a maso.“

„Dala jsem jí. Myslila jsem, že nepřijdeš.“

„Ale vždyť jsem povídal, že přijdu hned.“ Řekl to prudčeji.

„Tos řekl víckrát a nepřišels.“

Zčervenal, upřel na ni oči, v nichž zablesklo. Žena se ani neusmála, ani se nezarazila nad tím, co řekla. Stála nehnuté a výraz její tváře byl chladný, až tvrdý.

„Dnes jsi mě mohla čekat.“ Řekl to prudce, s výčitkou, „copak jsem —“

„Chceš-li sýra —“, odvětila lhostejně.

To dorazilo. Zableskl po ní očima; zdálo se, že vybuchne. Vtom ode dveří do kuchyně připomenula mu káravě a štiplavě mladá švagrová: „Snad se nebudete hádat, když maminka —“

Otočil se po Betyně. Nozdry se mu hněvem rozšířily a chvějícím se hlasem ji odrazil:

„Vy – dobrá, starostlivá dceruško!“

Po Paule se již neohlédl a vyšel z kuchyně.

Betyna pohodila za ním hlavou a ušklíbla se: „No, teď má aspoň zas záminku.“

Paula neřekla nic, ale naslouchala. Čekala, že muž ze zlosti odejde. Přecházel, jak bylo slyšeti, prudce; kroky se však neutišily, dvěře neza-vrzaly. Zato se pak ozvalo žbluňkání vody, jako když ze džbánu nalévá.

„Podívejme se, co se děje!“ zvolala Bety tlumeně, s posměškem, v strojeném úžasu. „Ostane doma a pije vodu!“

Paula se obrátila a mlčky odešla k nemocné matce.

III. O ROZLIČNÝCH BOJÍCH, TÉŽ O MÚZÁCH I MÍRU

Held přišel k Thámovým nazejtří hned dopoledne. Tháma zastal v prvním pokoji a zase u práce. Doktorovi hned bodlo do očí, že je ve tváři pozloutlý a ne dost svůj. Pohled jevil únavu a jakýsi nelad. Doktor v duchu ihned usoudil, že se Thám včera, když se rozešli, jistě někde stavil a hodně se tam omeškal. Sám o sobě pověděl, jak se včera ztratil, že ho ten proud zanesl až k samé Prašné bráně a že pak Tháma marně i u Modrého hrozu hledal.

„A ne, já nikde nebyl. Zvali mne sic na Starou rychtu, ale já šel rovnou domů. Když tady tchyně —“

„Jak spala?“

Doktor postřehl, že ta otázka překvapila. Odpověď nezněla zcela jistě. „Kašlala v noci, slyšel jsem —“

Vtom vešla paní Thámová, jež podala určitější zprávu, že maminka měla neklidnou noc, ale teď že se jí zdá, jako by se jí maličko ulevilo.

Held vešel s paní Thámovou do druhého pokoje. Thám zůstal. U lože nemocné paní Butteauové setkal se mladý doktor s Betynou, vkusně, po domácku oblečenou, v módním účesu. Když ho s ní paní Thámová seznamovala, neřekl, že ji zná; hned se k nemocné obrátil.

Zjistil, že není hůř, potěšil nemocnou a nařídil, aby jí dávali lék, jak včera poradil; pokloniv se dámám, vyšel hned do předního pokoje a zastavil se opět u stolku, kde Thám seděl o lenoch opřen, maje ruce spuštěny a oči někam před sebe upřeny. Hned se vzpružil, když zahlédl doktora. Ten mu oznámil, co shledal, a začal pak o včerejšku, o příjezdu dvorských vozů a vojenského průvodu. Jednal hlavně s Thámem, s patrnou pozorností. Paní Thámová záhy se poroučela a odešla k nemocné.

Betyna zůstala; mladý doktor si jí však všímal jenom tolik, co nejnnutnější zdvořilost žádala. Než ona byla vytrvalejší nežli sestra. Chytila okamžik a začala o hudbě. Věděla, jaký je doktor zpěvák, jak výborně hraje na housle, zvláště však na kytaru, a jaký je hudební entuziast. Ptala se na představení u apelačního rady Kaňky (kdysi nalhala F. Věkovi, že při těch představeních účinkuje), s nadšením o nich mluvila a ptala se, jakou vlašskou operu tam letos chystají.

„Gli Orazi e i Curiazi,“ odpověděl doktor a hned se opět k Thámovi se vší pozorností obrátil. Tomu se zjasnila tvář a po rtech jako by úsměv se mu kmitl, když panna švagrová tak pochodila a když se pak dost úsečně poroučela. Bylo mu to zadostiučiněním.

Doktor i Thám pohlédli si do očí. Ani nehlesli, ale jako by si oba řekli: „Dobře tak.“

Brzo poté doktor odešel a Thám s ním. Před domem se však rozloučil. Měl zkoušku a doktor v sousedstvu návštěvu. Dopoledne pak zašel na Dobytčí trh, k páteru Vrbovi, svému bývalému dobrodinci, v jehož seznamu chudých studentů býval na prvním místě. Zastal ho v posteli. Starý kaplan dost pronaříkal ohavné „mravence“, že ho jmenovitě v noci tuze zlobili, teď že jako by si dali říct, jako by doktora čili, že si po obědě pěkně zdřiml, ale to že nic, copak, to že ví, najednou že jich nezazené ani celá celeberrima facultas medica – bolesti, no, co naplat – ale kdyby se mohl alespoň hnout, ale takhle. Se starou Hanělkou že nic není, ta že všechno splete, všecko že už mu donesla, kdo přijel, celý dvůr, a teď že přijede sám císař, všecko že utíká – ach bože, bože – ti jakubíni – a most se prý až třásl, co vozů přes něj jelo, a celou prý noc. V noci že vezli poklady, a všecko na Hrad, do skryší, u Svatého Víta že bylo celou noc světlo.

„No, bába, vědí, všemu věří, všecko splete, a já nevím, na čem jsem.“

Held ho vyvedl. Pověděl mu, co sám včera viděl, a že dnes, před chvílí zrovna, přijelo zas oddělení kyrysníků a mnoho kočárů a vozů, a všecko nahoru na Hrad, a také oddělení jízdné gardy; na Hradčanech že je plno, pro vozy a koňstvo ani hnutí, všecky dvory že jsou plné. „A v těch kočárech —,“ ptal se P. Vrba.

„Přijeli arciknížata a arcikněžny, dřív nežli je tu čekali, dřív než jak byli ohlášení.“

„A ta královská francouzská princezna taky?“

„Taky.“

„Přijela! Už!“ P. Vrba usedl dost hbitě na loži. „A chudáček, ach kvíteček! Viděli ji, viděli? Povídají —“

„Ba ne, velebný pane. Kočáry byly zavřítý a všude kolem tolik lidstva, že nebylo možná se blíž dotlačit. A na Hradčany také ne.“

„Snad s někým mluvili, kdo ji viděl.“

„Taky ne, ale jak se dovím, tak jim povím; a snad ji sám uvidějí, vždyť nebudou pořád ležet a ta princezna tak hned neodjede.“

„A kdoví; ta má chudák neštěstí. Pořád aby utíkala, a před svými, před krajany! Jen si to rozvážejí. Jak ti jakubíni se do Vídně dostanou, je zle — je zle,“ a třepal rukama a třásl šedou hlavou.

„Ale vždyť loni, povázejí – to byli už blíž, u bavorských hranic – a pak najednou —“

„Z božího dopuštění to vítězství u Švarcenfeldu. To je pravda, to by —“

Nedomluvil; mladý doktor totiž, jak o tom vítězství se zmínil, náhle vstal, a rozepjav svůj kabát, vyňal z náprsní kapsy složený papír.

„Tady to je, velebný pane, jak jsem včera povídal, to skládání.“ Rozbalil arch, jenž byl plný veršů švabachem psaných, a obrátil ho k nemocnému.

„Co je to, co —,“ ptal se P. Vrba dychtivě.

„Poslechnou, já jim to přečtu.“

Obrátiv se více tváří k nemocnému, začal, jak stál, čisti svým zvučným hlasem:

Nadmutí Frankové, svobodou zpítí,
po krvi žízníc co vlkové lítí,
králům se rouhali v zpustlosti slov,
svobodu hlásali nad zlatý kov.

P. Vrba sedě přihrbeně, s rukama na svrchnici položenýma, rychle obrátil hlavu. V užaslém jeho pohledu pak svítalo souhlasem, uspokojením, když doktor četl verše líčící hrůzy, kterých se Francouzové dopouštěli.

Oubrkem jako mrak pádili dále,
Čechy by vydrali, zhubili krále —

P. Vrba potáhl ruce, sedl rovněji a krátkým, prudkým pohybem obrátil víc hlavu po doktorovi, jenž četl živěji a s větším důrazem, jak vtom

Čechové jako blesk povstali nyní,
na slavné předků si vzpomněli činy;
vzhůru v tom český jak jindy vstal lev,
aby svůj na Franky vysoptil hněv —
Vzhůru, Češi! Vzhůru, bratři!

Pán Bůh z nebe na nás patří,
žehná vojska českého —

P. Vrbovi zasvítilo v očích; zavrtěl sebou a divže nevytrhl Heldovi papír z ruky. Když pak dočetl líčení francouzské porážky a že

Čechové bránili milé své země,
slovutných dedů jsouc udatné plémě —
neudržel se a vykřikl:

„Heldičku! Co to je! Je to tam tak?“

Arch spočinul před ním na svrchnici. Starý kaplan, těkaje zraky po jeho verších, mružel se zálibou, co oči ve chvatu chytly:

„Řehtali koňové, břinkaly meče – jejej Heldičku, opravdu! Popředu, pozadu lítala smrt —“ A vtom zvedl hlavu.

„Od koho to mají? Kdo to složil?“ A zase bloudil po verších a říkal polonahlas:

Čechové bránili milé své země,
slovutných dědů jsouc udatné plémě.

„To sepsal můj dobrý známý, Nejedlý.“

„Nejedlý?! Ten teolog? Viděl jsem ho v Expedici.“

„Ne, ten ne, ale jeho mladší bratr, Jan, jurista.“

„Toho ještě neznám.“

„Velebný pane, to je jím chlapík. Nejpilnější a nejlepší žák Pelclův.

Nevynechá ani jedno jeho čtení o českém jazyku. A taky se v češtině vyzná, v těch starých spisech. Když mu sám Dobrovský přeje! A Ungar, ten ho má náko rád. Když dává musikalische Akademie, vědí, vždycky ho pozve. A tam se zas Nejedlý seznámil s jinými. Už ho zvou i u Lobkoviců, u Šternberků; u Nosticů také bývá, u hraběte Vratislava —“

„A jejej, jejej!“ žasl starý kaplan, jemuž to šlechtické zvaní velmi imponovalo. Mělt' veliký respekt před šlechtou a oficíry; pamatovalo se mu to z jeho původu a že ustavičně od mládí až do času své penze žil mezi poddaným lidem.

A v tom úžasu se optal:

„Řeknou mně jen – - A to umí francouzsky?“

„Francouzsky, englicky; a je hezký chlapík, velký, jako malovaný. A tak nóbl. Celý kavalír.“

„A odkud je, a čí, prosím jich.“

„Řezníkův, ze Žebráka.“

„I pane králi!“ P. Vrba ve svém úžasu se usmál.

Vtom se zakroutil a pak se zase položil. Bolest, jež v kolenou tiše pořád vrtala, začala hloub.

P. Vrba sevřel rty, pak přemáhaje bolest pochvaloval hlasem zkaleným:

„To je dobře, vidějí. A oni také, doktore, mezi takové panstvo. Tak je někdy pošťouchnou, připomenou, že neumřela, ne, ale spí.“ Prstem zatřepat nemohl, zatínalť pod peřinou ruce, ale věrné oči zpod hustého obočí na doktora obrácené mluvíly. „A co to skládání, rád bych – šije – opsal.“

„S radostí je půjčím. Však to bude, myslím, taky vytištěno.“

„Ale! Kde? V novinách —“

„Ne, má vyjít nový svazek Sebrání. Nejedlý povídal – Ale, teď si už odpočinou, velebný pane —“

„Nový svazek, tak – a to je dobře,“ liboval si P. Vrba, jako by napomenutí lékařova neslyšel. „Ten první mám, krásné rejmování – no – ti mladí, pomáhaj pánbůh, ať máme taky svůj Parnas. To zas budu roznášet, chválit, budu – však já ty knížky udám – jen kdyby pánbůh dal, a —“

„Ti mravenci.“ Doktor se usmál. „No, vyženem je, vyženem —“

„Ale dřív ty jakubíny. Dokud nebude pokoj —“

„Ba, to je pravda.“ Held bral klobouk. „No snad – a bude-li co, přijdu povědět. Hlavně o té princezně,“ dodal s úsměvem. Opakoval lékařskou radu, co dělat, jaké obklady dávat; P. Vrba poslouchal, posvědčoval. Pojednou svítilo mu v očích i žlutavé tváří a vyhrkl:

„Teď jsem si vzpomněl! Když povídali, že je ze Žebráka. Vždyť já už mám taky skládání od jednoho Žebráckého. Ale to je už tuze staré. A latinské. Magister Clemens Žebracenus to napsal. A to už je kolik let, co jsem si to opsal. Mám to v lejtrech, začíná to, počkejme, no, ano:

Czechias antiquum, populosum et nobile regnum —

Znají to?“

Doktor Held, obávaje se, že by mu ty verše starý kaplan všecky říkal, a chtěje ho ušetřiti, přisvědčil, že zná, a chtěl odejít. Ale P. Vrbovi hned zase něco jiného připadlo.

„Prosím jich, ten pan Nejedlý —,“ začal starostlivým hlasem, „když chodí mezi takové panstvo, není taky frajmaur? Tam jsou, mezi těmi pány jsou!“ opakoval, stahuje sivé obočí, jako by hrozil a zároveň tajně i doktora varoval. Ten se v duchu jen usmál, nahlas však starého dobrodince a přítele těšil, že ne, že přítel Nejedlý nemá žádných takových spolků a že teď nic není, když vláda tak po nich pase. Tu teprve propustil P. Vrba mladého doktora.

Osaměv chopil se hned archu s básní Nejedlého a četl si polonahlas, dokud bolesti daly. Usedl, hlavou pokrucoval, ponenáhlu hlas zesiloval a také pravicí zašermoval. Báseň vřele cítil; jeho hněv na Francouze „jakubíny“ byl upřímný jako u většiny krajanů. Nemusil se jím tajiti, bylť zároveň loajální. A mohli přitom důrazněji přihlašovat a připomínat svou národnost i českého krále.

Báseň stěží dočetl. Musil zas ulehnout a divže se bolestí nesvíjel. Když nazejtří doktor Held opět přišel, uslyšel, jaký měl P. Vrba zlý den i zlou noc a že se mu teprve po ránu ulevilo.

„Slyšejí, doktore, taky mně napadlo, že jsem včera se zapomněl optat. Jak je u Thámů?“

„Staré paní je líp, myslím, že to půjde.“

„Jako s tchyní, ale jak s naším vlastencem —“

„No —,“ doktor váhavě začínal, „to bude těžká správa. To vědí, s ženskými. Ale s tchyní má dost starostí, myslím větší nežli jeho švagrová. To je takové fanfárum, pořád je ji vidět v Alejích a na veřejnosti. Teď jsem ji zrovna potkal —“

„Jen kdyby se víc bránil a toho ďábla přemáhal,“ mínil starostně P. Vrba.

Doktor rozuměl, přisvědčil a vzpomněl, jak včera večer zastihl Tháma na Staré rychtě zase podnapilého. Vrbovi však se o tom nezmínil, ani o tom, jak vyrozuměl z Thámovy řeči, když ho doprovázel, že asi měl Thám zase nějaké silné nedorozumění doma —

Pozejtří poté dostal P. Vrba mimo nadání návštěvu. Dopoledne byl u něho doktor Held, jehož péče a šetrnost ho dojímala, pozdě pak odpoledne přišel Kramerius.

„Stýská se nám po velebném pánu,“ zvolal majitel České expedice a sedl až k samé posteli, aby stačil krátký jeho zrak. P. Vrba jevil hlasitě svou radost a děkoval, a jak ho to těší, že si vzácný vlastenec na něj vzpomněl, však že tu leží jako Lazar celý den sám, kromě když přijde doktor Held, tomu aby pánbůh požehnal.

Kramerius rozmlouval o nemoci, pak vykládal, když se kněz ptal na Expedici, o jednotlivých stálých jejích návštěvnících i co nového.

„To vědí, teď válka panuje i u mne v Expedici, mezi knihami. Strach z Francouzů vjel do každého.“

„To si myslím, když sám dvůr – S Vídní je zle, Jobovy zprávy, vědí.“ Kramerius sebou na tuto připomínku živěji hnul, jako by si na něco vzpomněl.

„Je tuze zle,“ pravil, „ale náš Dobrovský věděl by radu.“ A prese rty kmitl se mu úsměv.

„Byl u nich?“ ptal se P. Vrba.

„Ne, on tu není, jel do Horšova Týna; panímáma mu stůně. Odtud si zajel do Domažlic, psal o tom Pelclovi, a to se rozumí, že hned na rathouz, jako v Domažlicích, prohlížet stará lejstra.“

P. Vrba upíral zvědavě i udiveně oči na Krameria, na jehož tupet a půl tváře padal od okna poslední svit. V klenutém pokoji počínalo se šerit, staré obrazy i sošky ze zrušených klášterů na stěnách se již tměly.

„A co myslí pan abbé?“ ptal se P. Vrba nedočkavě.

Kramerius přímo neodpověděl.

„Našel tam staré listiny našich králů a také psaní, co Žižka psal, a jiné od Jana Jiskry z Brandýsa, toho slavného válečníka českého; obojí psaní české s podpisy. O tom psal Dobrovský a také to, že by tyto dva hrdiny poslal se šedesáti tisíci Čechů do Vídně, když se tam tak bojí Bonaparta.“

„Ach, kdyby bylo možná!“ povzdychl kněz.

„A ještě to píše Dobrovský, že by věděl, jak sebrat v Čechách a na Moravě sto tisíc mužů, ale vídeňským ministrům že radit nebude. Komu není rady, tomu není také pomoci. Loni že by ho byli málem ve Vídni zavřeli, když jim tam povídal, že do jara budou mít Napoleona před Vídní.“

P. Vrba se za té řeči opřel o loket. Okamžik mlčel, pak se tlumeněji optal: „A myslí, že pan abbé — Jak je mu teď? Už to na něj nechodí?“ a zakmítal prsty u samého čela. „Myslejí, že tohle je ze zdravého rozumu, co psal?“

„Tohle je – Aby ho pánbůh při něm zachoval. O, veliký duch! Veliký i ve smyslu zmatení. Veřejí, do smrti nezapomenu, jak jsem ho viděl v takovém stavu. Byli jsme ho tuhle s profesorem

Pelclem v Nosticově paláci navštívit. Seděli jsme, rozprávělo se, hovořilo o všelijakých důležitostech a zdrželi jsme se dost dlouho. Bylo už skoro jako teď, ta chvíle. Dobrovský mluvil většinou pořád sám, a jadrně, jasně, radost poslouchat, ale najednou, seděl proti Pelclovi, vstane a povídá z ničeho nic:

„Tam je neřád, neřád, všechno neřád,“ a začal přecházet pokojem mezi knihami, několik jich měl ležet na podlaze, a chodil, ruce na prsou založené, s hlavou sklopenou, jako zamyšlený.

Jak to „neřád“ vyřkl, on, takový uhlazený pán, Pelcl se lek a já taky, že je zase zle. To on, jako Dobrovský, vždycky začne takovými šerednými slovy, když ho šílení popadne.

My seděli a on chvíli přecházel sem tam, ruce pořád na prsou, až najednou se před nás postaví a dívá se na nás a pak, jako by měl černé na bílém, povídá tak jistě a určitě:

„Pruský král ztratí Slezsko, které nám patřilo, a Sas Lužici. Království české rozmnoží se nesmírně, a Polsko ztrestané, že zanedbalo řeč mateřskou, šlechta á la mode, ta nejvíc, zase pokvete a carství ruské se rozšíří až k hranicím Persie a indické země.“ A najednou se na mne zadíval, „Kramerius vstal za řeči, „stál proti oknu, tu se mně mihlo, jak je přepadlý a zažloutlý ve tváři a vlasy měl kolem čela a po spáncích, nic srovnané. A tak se na mě chvíli dívá a najednou ukáže na mne rukou a povídá: „Oni napsali v předmluvě k Letopisům trojanským: Slavný národe slovanský! Slyšeli teď, jak se rozšíří, až k Persii a Indii, zpátky zas až tam, odkud vyšel. České království dojde zvelebení a Polsko zas pokvete a Rusko, to poroste – Slavný národe slovanský, bůh veliké věci na tobě a skrze tebe zjeví světu!“

Velebný pane, já se třás a v tu chvíli jsem zapomněl, že je Dobrovský nemocen, že to je – To byl jako prorok a řeč jeho uchvátila srdce. Pelcl byl také jako pěna. Ale procitli jsme, a když jsme odcházeli, bylo nám smutno.“

Kramerius se odmlčel. V pokoji, pod jehož klenutím houstlo šero a obrazy na stěnách zčernaly i sošky, nastalo hluboké ticho. P. Vrba seděl sehnutě, s tváří po Krameriovi obrácenou, až pojednou zhluboka povzdechl. Host potáhl stolicí a sedaje na ni dokončoval:

„Veřejí, do smrti na to nezapomenu. V ten okamžik, já nevím, jak se stalo, ale já věřil a byl jsem jako u vytržení. Ale pak, když Dobrovský začal zas přecházet pokojem a pořád zlobivě a tak s opovržením: „Kacafirkové! Kacafirkové!“ to jsme se probudili.

Hned za dveřmi jsme si oba povzdechli a na schodech se Pelcl zastaví a povídá:

„Rozuměli? V tom zmatení zjevil, nač myslí, co ho tíží a čeho si toužebně přeje. To je Slovan, ó jistě nej větší! Pánbůh ho pozdrav!“

„A je teď líp?“ optal se tišeji, s patrným účastenstvím starý kněz.

„Je, jen aby tak vydrželo. Ale medle, vlastenče, už je skoro tma.“

Za chvíli Kramerius odešel. P. Vrba ani nerozsvítil. Dlouho zůstal tak v šeru: myslel na Dobrovského, jeho „proroctví“, jak by těch sto tisíc mužů chtěl sehnat. Té noci dobře spal a také nazejtří bylo mu líp. Nemoc se ponenáhlu lepšila. Už mohl vstát a došourat se k starému černému stolu s dřevěnou mřížkou kolem tabule. První bylo, že si opsal do svých memorabilií verše pana Nejedlého O bitvě černopolské, kteréž také staré Hanělce přečetl. Nějak mu to málo chválila a nadto se i optala, má-li to skládání také nějakou notu. A tu ji starý pán mrzutě odbyl.

Za chvíli se však u něho pojednou vyjasnilo, když mu kluk z tiskárny, z České expedice, od pana Krameria, přinesl ceduličku, na kteréž bylo napsáno:

„Oznamuju, mnohovzácné poctivosti pane vlastenče, radostnou novinu, že pokoj zatím“ (to slovíčko bylo podtrženo) „až do plného pqjfcvrzení a podepsání jeho zjednán jest. Pokoje poslové překvapili vojska v Itálii i v říši uprostřed ohně a mečů blyštících. Proslýchá se, že císař pán Francouzům Nydrlandů postoupil —“

P. Vrba pozvedl svých očí ke stropu a zhluboka povzdechl.

„Deo gratias!“

Pak hned sháněl hůl a kabát a ven. Ode dveří se však vrátil ke stolu, odkud vzal Nejedlého báseň a strčil ji do kapsy. Daleko se nepustil, jen přes dvůr, k sousedce, k paní Markové, oznámit jí veselou novinu.

Stará paní v bílém čepečku byla velmi potěšena, že se velebný pán už tak sebral a že si na ni vzpomněl.

Stírala prach ze židle, ale hned si vzpomněla, že má škaredou starou zástěru. Vešla, pořád se omlouvajíc, kvapně vedle do pokojíčku, odkud se vrátila s čistou zástěrou a s čerstvým šátkem přes prsa uvázaným, s tím, jenž měl tištěné pastýřky (již vyrudlé) na okraji, a hned stoličku sháněla velebnému pánu pod nohy.

Ten ještě nesedl a již ohlašoval novinu. Paní Marková měla radost, a to že je dobře, však že už byl čas, alespoň teď bude zas maso lacirější a všechno, když ti cizinci, co se do Prahy nahrnuli, zas odjedou.

„Oni to, velebný pane, neviděli – ale veřejí – všude samý Francouz nebo Němec z říše, a jak by ne, kolik tisíc se jich sem sběhlo. A k tomu garda na Hradě, u Svatého Jiří je jí plno, jak by pak všemu nenaskočilo, to musí být drahota.“

„A dvůr —“

„Ti oni teď taky neostanou.“

„A ta francouzská princezna – Slyšeli o ní?“

„Slyšet? Já ji viděla, velebný pane! Na vlastní oči viděla. Bože můj, berušku drahou, ubohou —“

„Kde, kde,“ ptal se P. Vrba dychtivě.

„Nahoře, u Sv. Víta, aigentlich, šly z kostela, jako princezny, a knížata taky, a jak se tak na ni podívám, bildšén, líbezná, krása, povídám, po matce, a taková frajndlich – a tak ainfach – a mladinká, ať jí je osmnáct. Každý se jen po ní obracel, jen po ní. Jak by ne! Když tak člověk vzpomene, co zkusila a že rodiče museli na krvavé lešení —“

„Ano, ano. Jakubíni – vidějí, krvežíznivci!“

„Mně se zalily oči, velebný pane, a nebyla jsem sama.“

„Věřím, věřím. Jen aby mně neujela, taky bych ji rád spatřil. A ti jakubíni! A taky dostali,“ a už to chytl. Hned rozpínal kabát a vytahoval Nejedlého báseň. Stará paní stála u prádelníku, nad nímž visely v rámečkách dvě siluety s mašlemi v týle a mezi siluetami mosazné pouzdro se skleněným víčkem, pod nímž ve stříbrných dracounových květech bylo vidět malý svatý obrázek bledých vodových barev a cedulíčku s vyrudlým nápisem, označujícím jméno světce, z něhož kostičku kryly ty dracounové arabesky. Paní Marková poslouchala pozorně, nutila se, oči nespustila ze starého kněze, jenž, maje papír v rukou před sebou, pokrucoval šedou hlavou.

„Moc pěkné!“ zašveholila, když dočetl a oči na ni upřel, aby seznal dojem. „Moc pěkné, ale trochu moc vysoko, našinec tomu všemu ani dobře nerozumí.“

To souseda v duchu zamrzelo. Nadál se většího účinku a úspěchu. Poněkud zklamán vrátil se do svého bytu, kamž za chvíli poté přišel doktor Held. Nic neříkal, že se pacient už pustil z pokoje, ano doložil, že už bude moci brzo ven.

„Stromy jim začínají krásně kvést, obzvláště v Kanálce je tuze příjemně. Však jich tam za nějaký den vyprovodím. A k Thámům jdu dnes asi naposled.“

Šel tam odpoledne. Thám byl doma a zavedl ho do druhého pokoje. Paní Butteauová, která již dva dni neležela v posteli a mohla přecházeti pokojem, seděla právě ve staré lenošce, hodně přepadlá, s čepcem na hlavě, s velikým, už starším šátkem přes ramena a v bačkorách na nohou. Paula u okna něco šila; hned přistoupila k lenošce, jakmile doktor vstoupil.

Stará paní, velice mu vděčná, že ji pozdravil, vítala ho radostně a oddaně., že je tak mnoho laskavý a starostlivý, že ho dnes ani nečekala. Betyna že také tak myslila. Hned se také omlouvala, že ho ani neuctí, ale až sama bude moct, že jim pan doktor musí prokázat čest a přijít, že mu ukáže, jaké kafičko umí uvařit.

Paule se mihl po tváři zarudlý stín. Doktor kvapně děkoval a zamlouval, radě, aby za dva tři dni, bude-li tak pěkně jako dnes, vyšla na zahradu a pak také ven na čerstvé povětrí. A dodal:

„Nu a máj je tu, tady paní dcera a přítel Thám pojedou s divadlem do Teplic a vezmou jich s sebou.“

Všiml si, že Thámová paní, která tiše stála u lenošky, sebou hnula a nějak polekaně k němu vzhledla.

„Já myslila, pane doktor, že by maminka měla letos právě zůstat. Taková daleká cesta jí neposlouží. Pohodlných kočárů nemáme —“

Thám pohlédl na ženu v úžasu a kvapně se optal:

„A kdo by maminku opatroval?“

„Zůstala bych tu s ní.“ Odvětila hned, ale na něj se ani nepodívala.

„To nemůže být! To nejde!“ Rozhodoval prudce.

Rasy se jí zakmitly, koutky úst hnuly se chladným úsměvem.

„Proč by nešlo! Mé role už někdo zastane!“ Řekla to trpce i s výčitkou.

„Betyna tu na léto taky sotva bude. Tak kdo by tu ostal s maminkou?“ dodala pak umíněně.

Doktor cítil, že se paní Thámové nechce do Teplic, matka že je víc záminkou. Tháma to nemile překvapilo, znepokojilo, viděl to na něm, jak se Thám na něj podíval a optal, myslí-li, že by se maminka nemohla na tu cestu vydat.

„Kdy pojedete do Teplic?“

„Asi za čtrnáct dní.“

„O, do té doby bude paní matka jako rys, i ať jede, cesta jí neublíží a Teplice jí znamenitě poslouží.“

Paní Thámová se zasmušila a zpod víček jí blesklo po doktorovi. Než neodpírala dál a také se jen nuceně pousmála, když ji matka pohladila a chlácholila, že je dost silná, že by už třeba zítra mohla jet, a co by tu taky pak v létě v tom horku dělaly —

Když doktor Held odcházel, vyprovodil ho Thám až na síň. Stanuli nad schody.

„Mně se zdá, pane Thám, že má rada stran Teplic nebyla vhod.“ Podíval se zkoumavě na Tháma.

„Také jsem se divil. Vždycky tak ráda jezdila do lázní hrát. Ale já za tu radu děkuju,“ Thám vzal doktora za ruku, „a prosím, kdyby snad byla zase řeč —“

„Nepolevíme.“ Doktor se usmál a stiskl Thámovi ruku. Sestupuje ze schodů, uvažoval, že v tom snad něco je, ona že nechce a Thámovi že zase tak na tom záleží, aby tu neostala.

Po této návštěvě nechodil už doktor Held denně k Thámovým. Teprve za týden se tam opět stavil. Zastal jen Tháma, u něhož právě návštěvou meškal herec Amling.

Thám ho představil. Doktor Held přisedl k nim ke stolu plnému papírů a knížek; ptal se hned po pacientce, že ji dnešní krásný den asi vylákal do zahrádky.

„Ó dál! Tady pan Amling byl tak laskav a vymohl nám včera kartu do Kanálské zahrady; a tchyně i Paula hned že by se tam mohly dnes podívat —“

„To je dobře,“ chválil doktor, „je tam krásně a zdravo, čisté povětří z polí. A což oni že nešli? Taky by jim neškodilo trochu jarního slunce. Je tam krásně, všecho kvete —“

Thámovi se kmitl po rtech trpký úsměv.

„Slunce – květy – hezká věc, vzácný příteli, ale kdyby nebylo tolik práce.“

„Tak si udělají pokdy, nic naplat. Tenhle stůl jim zdraví nepřidá.“

„Ale jsem k němu přikován. A kdybych se i utrhl, budu myslit na práci i na sluníčku i mezi květy. Jsem jako tažný kůň. No a vždyť tu mám pěknou vyhlídku, jak je jaro.“ Přitom ukázal otevřeným oknem; bylo jím viděti pod jasným, modrým nebem přes měkké vlny omládlých korun, v jejich svěží, mladistvou zeleň, nad níž dál strměl v zátopě slunečné záře františkánský kostel.

Amling začínal být nějak neklidným a čekal patrně, až se hovor tak stočí, aby mohl vstát. A také, jak po Thámových slovech nastalo pomlčení, měl se pojednou k odchodu. Knihu, kterou držel v ruce, položil na stůl a pravil s úsměvem, jako by se omlouval, že často chodí a obtěžuje, ale že je takový čtenář, to že třeba do rána u knihy vydrží a nepovolí, dokud ji nepřečte. Tuhle že také naráz přečetl. Děkoval a litoval, že Teď bude konec, když odjedou.

Held si ho povšiml, jak stál s knihou před Thámem, jaký to je urostlý chlapík, jak jiskrných očí a že má krásné, bílé zuby; také tak herce pochválil, sotvaže odešel.

„Ten takhle v trikotu jako Romeo —“, dodal pak s úsměvem.

„Na Romea má ještě daleko. Zatím se cvičí jenom tak, vědí. Bety, švagrová, se mu líbí.“

„Ach, proto je takovým zuřivým čtenářem. Ó knihy! Ó knihy!“ Held se zasmál.

„A proto také ten lístek do Kanálky, a proto je takový kolega ke mně, on od národního! Teď ono by to zase začalo, jako s návštěvami. Dokud tchyně stonala, byl pokoj. Ale teď hned zas přečetl Spiessa, přečetl-li, a přišel vlastně vyzvědět, je-li švagrová doma nebo kam šla. Teď on za ní žene na Barvířský.“

„Jdou taky trochu ven.“

„Ne, nemohu, musím tady ten kus upravit. A nějak mi to nejde,“ Thám chmuře obočí odstrčil sešit před ním ležící.

„Venku by přišli na dobré myšlenky. Sám sejdu také projít ze starostí.“ Thám pohlédl s úžasem na Helda. „Starosti? Oni?!“

„Á starostí dost. Teď, když jsem doktorát vyklopotil, co teď —“

„Oženit se.“ Vpadl Thám ironicky. Held se usmál a mávl rukou.

„Ach, na svatební traktaci se netěšejí. Pro samé kondice a učení a muziku zapomněl jsem se zamilovat; a teď už nechytnu. Teď poslouchám víc rozum.“

„A zkušenosti.“

„Také a pak,“ úsměv zmizel z Heldovy tváře a hlas zazněl vážným, srdečným tónem, „mám starou matku a dvě sestry, a ty nemají nic. Dokud pomáhal starší bratr —“

„Umřel?“

Held pokrčil rameny.

„Nevím, ale nejspíš on zahynul. Vidějí, když Rusové Očakov šturmovali, to sloužil pod Potěmkinem, a to bylo nějaké krveprolití a nic se mu nestalo; ale když Polákům pomáhal —“

„Což neostal v ruských službách?“

„Ne, a když on byl trochu nestálý. Když nám otec umřel, byl felčarem u nás v Třebechovicích a dřív na vojně, a nic neostal, šel bratr do Ruska hledat štěstí; jako muzikant, toť se ví. Ale dal se tam na vojnu a pořídil to na obrlajtnanta. Pak ho to pojednou v Rusku omrzelo, vystoupil z armády a dal se do polské. Pravda, tam mu štěstí přálo víc. Stal se majorem u gardy a na šlechtice ho povýšili, ale vtom to rozdrobení Polska, nešťastný osud Kosciuskův, vědí. Poslední psaní došlo z Mohyleva, a to už teď budou čtyři léta! Nejspíš on zahynul u Varšavy, když Suvorov Pragu šturmoval, bei dem grässlichen Blutbade – však jistě o tom četli. Sic panímámu a sestry pořád těším, že je v zajetí a že nemůže psát, a kdyby i psal, jakápak z Ruska jistota s psáním. Ale sám tomu již nevěřím. Myslím, že mezi těmi tisíci, které Rusové v té polské Praze pobili, byl také náš Ignác, anebo, a to by bylo horší, že je třeba s uřezanýma ušima mezi mordýři v Sibérii —“

Doktor Held, jenž se nutil do klidného tónu, umlkl a upřel na okamžik oči do země. Pak rychle zvedl hlavu a vstáváje pravil: „A já se za ním strojl.“

„Oni chtěli do Polska?!“

„Ovšem. Když tu bratr před pěti lety byl, to z Varšavy přijel k nám do Třebechovic, tak mně to vymaloval, jak tam na mne štěstí čeká, že se mně zachtělo do světa. Smluvili jsme se, že hned, jak budu doktorem, přijedu za ním. Teď jsem doktorát udělal, ale polským magnátem už nebudu.“

Doktor bral svůj klobouk s prádelníka.

„Nebudu, ale z Prahy ven, to se mi také nechce. Ich möchte – Venku jaká Wissenschaft, verstehen Sie, und der mocht ich mich widmen. Ale tady tak beze všeho, ohne Protektion. A hledat ji, na to jsem paličák.“ Vážnou tvář se mu rozlil úsměv. „Nebožtík pantáta mně vždycky říkal ‚Trotzkopf‘. To bylo první německé slovo, kterému jsem porozuměl. A tak co teď, was nun. Vidějí, že mám také starosti. No a o těch budu,“ vykročil ku dveřím, „venku, v Kanálce, přemýšlet.“

Thám mu stiskl ruku.

„Nemít chleba a chtít výš, to je vždycky utrpení, milý příteli. Ale oni jsou jinak v tom,“ hlas zněl těšivě, srdečně, „jim se to povede.“ Pojednou jako by si vzpomněl: „Snad potkají moji a tchyni, to by se hodilo, to bych moc prosil —“ Okolkoval a najednou vyrazil:

„Vždyť ona tchyně začíná už stýskat, kdovíjak prý ta cesta jí poslouží, že by snad bylo přece líp, aby letos ostala v Praze, rozumí se s Paulou, s mou ženou.“

Doktor už za prvních slov vypjal obočí a povztyčil ukazováček pravé ruky. Neřekl však nic, jen tak před se hleděl, jako by se zamyslel. Pojednou uchopil Thámovu ruku.

„Dobře,“ doktor mluvil ostřeji, s jakýmsi důrazem, „dobře. Vždyť vědí, co jsem slíbil. Kdy pojedete divadlo do Teplic?“

„Pozejtří —“

„Už? To se už asi sotva uvidíme. Sbohem, pane Thám,“ doktor podal mu ruku. „Aby se jim dobře dařilo a na shledanou.“

„Na shledanou, a ještě jednou děkuju za všechno, pane doktore, děkuju.“ Thám přiložil i levici na jeho ruku, kterou potřásl, a hlas zachvěl se mu srdečným zvukem.

IV. INTERMEZZO

Held vycházel zamyšleně z domu U Bohuslavů. Před týdnem se divil, že paní Thámová nechce letos do Teplic. Ale stará, matka, měla ještě sto chutí, a dnes už také ona – To dceři povoluje. A co ta, proč ta —

Ale pak ty úvahy všechny se rozplynuly jako mráček dýmu, jak šel dál, vzhůru Koňským trhem. Nebe vysoké, krásně modré, zářilo, vzduch byl čistý, průhledný, všechno v něm svěžejší a tak určité, barva i tvar, a lidí na vyschlé dlažbě jako broučků. Všude lehké jarní obleky a samá veselá barva, páni s hůlčičkami, většinou ve střevících, v punčochách, dámy bez špencrů, leda jen v salopu, mnohé již s vádrlaty v rukou. Tak se to všechno pestřilo jako strakatý záhon, zdola od Alejí vzhůru Koňským trhem k bráně, kolem statuí, kolem kašen, do nichž voda hrčela plnějším obloukem a metala pablesky v zářícím jarním slunci.

Samy pusté hradby vpravo vlevo od Koňské brány se projasnily; leckdes svítilo v jejich svahu zlato pampelišek a zelenal se svěží koberec mladé trávy.

Held se bral také k bráně. Chtěl ven do polí, do Kanálské zahrady.

Lístku vstupného, jakého bylo od loňska třeba, neměl; ale vrátný ho znal, neboť Held nejednou byl jako medik pozván do panského domu, aby vypomohl při hudebních číslech, když hrabě Canal měl velkou společnost.

Před branou potkal mladý doktor P. Vrba. Přicházel silnicí od Olšan, v černých punčochách, v šosatém tmavém kabátě a ještě v čepici, ač bylo teplo. Opíral se o hůl a šel zvolna. Vykřikl skoro hlasem, když jej doktor, kterého nezhlédl, zastavil.

„Tak už do polí, velebný pane, no, to je dobře.“

„To je má první cesta, doktůrku; byl jsem na Olšanech, navštívit, vědí —“

„Pana faráře.“

„Chudák. Hrob se mu už hustě zelená. Poseděl jsem si u něho – Co jsme se naškádlili, nahašteřili, to on rád – a teď jsme mlčeli oba, oba —“

„A co nohy, velebný pane.“

„Už to jde, chválabohu.“

„Tak by snad mohli otočit, se mnou —“

„A kam?“

„Do Kanálské zahrady.“ P. Vrba sebou trhl.

„A pánbůh chraň! A to ne, to ne. O nohy by nešlo, ty by vydržely, ale já, tam do té frajmaurské zahrady, k tomu obrfajmaurovi, k jejich kápu?“ V očích starému knězi sršivě problesklo a hlas se mu rozhorloval. „Snad na nějakou frajmaurskou slavnost, ne?“

„Ale vždyť už nic není, velebný pane! Frajmaurské spolky jsou zakázány.“

„No tak si jdou,“ skoro mrzutě rozhodoval P. Vrba, „ale když by mermomocí se mnou chtěli,“ tu se zas usmál, „tak jdou se mnou na Hradčana. Už se odtamtud začínají Vídeňáci zas stěhovat.“

„Ano, už mnoho vozů zas odjelo do Vídně. Odvázejí, co sem uklidili.“

„Ale aby mně také neodvezli tu mou milou princeznu královskou, francouzskou.“

„O tom ještě není nic slyšet. Ale doprovodím jich.“

Smluvili se a rozešli.

Doktor, minuv ve bráně vojáky strážné s copánky, v bílé uniformě, dostal se hned do polí. Ze silnice k Olšanům zabočil nalevo a kolem soukromých zahrad, v nichž jabloně byly obaleny květem, a kolem hospodářství patřícího ke Kanálské zahradě, zařízené po anglicku v mělkém ouvalu a po jeho nenáhlných svazích, došel ke hlavnímu vchodu.

Nad branou, pěkně kovanou, vznášel se baldachýn košatých topolů, kaštanů i líp, za nimiž dál se pod klenutím starých kaštanů zelenavě smrákalo celým ouvalem, až na jeho konec, kdež z

měkkého zášeří stromů a křovin proběhlával se ve břehu zděný výklenek a za ním dál pod stromy průčelí prostinkého chrámce studnu kryjícího.

Doktor Held jen na okamžik váhal. Nalevo výš, nad ouvalem, kde ještě prošlehovaly po stromech i křovinách zlaté pruhy paprsků a kde vršky vysokých topolů v aleji byly zality zářivou zátopou, bylo dost lidí. Procházeli se mezi stromy a houštím, po stezkách, z nichž jedna vedla ke skleníkům na kraji, v boku zahrady.

Níž v ouvale bylo skoro prázdno. Tudy se doktor dal, proti vodě malého potůčku, jenž se od studny nahoře pod stromy tiše vinul v květech blatouchu a v trásnách mladé trávy.

Doktor kráčet zvolna. Na Tháma, na Vrbu zapomněl. Myslil na sebe, a hned zas i na sebe zapomněl. Oči tékaly, mysl jako motýl. Díval se do stromů, do jejich svěží, měkké zeleni plné šťávy i lesku, minul sochu Mlčení, pískovcovou, lišejníkem tu a tam zažloutlou, naslouchal chvilku kosu, jehož plný hvizd se opodál lahodně rozlehl, minul druhou sochu stranou mezi lípami, všiml si párku na lavičce u zděného výklenku, v němž stála socha Diany, všiml si, jak ten mladý pán v modrém fraku, napudrovaný, s černou mašlí v týle, sklání se k panně ve světlých, úzkých šatech, pod mladými řadry přepásaných, jak panna zamyšleně upírá sklopené oči na kytičku na klíně v rukou s rukavicemi až nad lokte.

Pak se ohlížel, když ho přešla mad. Campi, mladičká primadona národního divadla se svým mužem. U chrámku u studně stáli tři starší páni s copy a živě rokovali. Held pozdravil; jeden z nich, zdravotní rada Mikan, profesor botaniky a chemie, s kytkou jarních květů v ruce, kýval na něj a hned také za ním pokročil, mluvě (německy), skoro křiče, už za té chůze hřmotným hlasem:

„Že vás vidím – počkejte.“ Held už stál. „Vzpomněl jsem na vás. Co děláte, co hodláte, chcete ven?“

Všecko šlo v jednom chrčivém, hřmotném proudu.

Nežli Held odpověděl, už za něj mluvil: „Kdepak vy ven! Vy nechcete být řemeslníkem, milujete vědu – A tak slyšíte – bylo by zrovna vhodné místo. Fyzikus u Milosrdných potřeboval by substituta, říkal mně —“

„Pan doktor O’Hehir mně dnes psal.“

„Tak poslechl, já mu řekl o vás – no dobře, a co vy, že ano, to se rozumí, to byste byl náramný osel, jen berte —“

„Jdu sem právě uvažovat, pane rado,“ řekl Held, usmívaje se.

„Uvažovat! Tady, tadyhle u té studně jste se rozhodl. Jděte domů a je po uvažování. U Milosrdných pochytíte nejvíc, to budou zkušenosti, proboha, a fyzikus není hloupý, trochu až moc entuziast pro Biowna, no, zkusíte ten systém. A tak jděte, doktore, k němu a řekněte mu, že ano, že vás posílám. A hned zítra jděte, nebo ještě dnes, či tu něco máte?“

A směje se, zamrkal škádlivě očima.

„Jen to uvažování, pane rado.“

„A to už odešlo – je pryč, tak jděte, milý Helde, sbohem a mnoho štěstí!“

Otočil se a zase zpátky ke studni, a zas už cestou něco oběma pánům vykládaje svým hřmotným způsobem.

Held se dal cestičkou vedoucí od studně z ouvalu výš na volnou prostoru před panským domem, upravenou v zahradu. V zeleni jejích záhonů a polí rděly se, modraly, bělaly květy prvního jara. Na stezkách, pískem posypaných, bylo také pestré. Několik pánů a dam v jarních oblecích se procházelo, něco jich stálo v skupinách poblíže domu u velikých klecí plných rozmanitého ptactva, hlavně různobarevných papoušků. Klece ty stály na samém pokraji hustého hájku, jímž končila se zahrada hraběte Canala.

Domlouvání profesora Mikana Helda vzrušilo. Příznivec jeho nutil jej do rychlého, ano náhlého rozhodnutí. Povoloval, a vlastně již povolil, ačkoliv si v duchu nevyřkl rozhodného slova a dále ještě uvažoval. Povoloval, poněvadž mu návrh doktora O’Hehira nebyl nevhod, když ráno dostal psaní. A rada zkušeného profesora – Plat sice bude malý a práce mnoho, ale jaká příležitost ke studiu! Praxis

přítom bude moci vykonávat. Tolik však, co maminka a sestry potřebují, vydělá, a na piano, na pěkné piano od Reisa, nebo snad i od Zelenky – Na to stonal.

Jak tak uvažoval a počítal, obešel rychlým krokem prostoru před panským domem nejdelší její stezkou, na obvodu, a dostal se k volnému pochylu stromy porostlému.

Mezi jejich kmeny v zelenavém přísvisu stál pískovcový zkomolený sloup na podstavci s emblémy zednářskými. V zářivém paprsku, jenž šikmo padaje chvěl se korunami i po kmenech, zahorel na pomníku ve štítu vedle římského brnění pod sloupem zlacený monogram hraběte Canala z Malabailly.

Doktor Held šel kolem a chtěl do topolové aleje na stezník, vedoucí nad ouvalem, kterým byl přišel. Ale v aleji i na postranních stezkách mezi křovinami a duby, ještě holými, mezi bílými břízami, javory a lípami, v jejichž světlé zeleni tměly se skupiny borovic, hemžilo se lidmi. A dva známí medikové mířili směrem k němu.

Nechtěl se s nikým setkat a zastavit. Včas se obrátil a zpátky zase kolem pomníku a dál kolem druhého, zednářské pyramidy, dostal se do háje na konci zahrady. Šel, šel, a když stanul u zadního vchodu, vykročil ven. Chtělo se mu samoty a ticha.

Ocitl se v polích pod strání, jež se rozlehle táhne nad Kanálskou zahradou. Vyhřívala se na odpoledním slunci, její travnatá úbočí i stará vinice, polozbořené zdi bejlím zarostlé. A nahoře na temeni, za nímž se sklánělo krásné modré nebe, nesly se prozářené koruny stromů v parku osamělé vily.

V zlaté záři tiše spočívaly ve strání stíny ovocných stromů, stojících porůznu i alejí při cestě vzhůru k vile a dole při cestě, jež vedla zrovna za Kanálskou zahradou, kolem jejího ohrazení, dál do polí.

Touto dlouhou ovocnou alejí, tichou a osamělou, bral se doktor Held.

Hrušně odkvétaly, po široké mezi ležel bělostný poprašek květových lístků, koruny však jabloní, každá zarůžovělý oblak květů a poupat. Dech slabé, jemné vůně vanul zářivým vzduchem, motýl se jím zapestřil, včelka přiletěla, do květu zapadla, pták šveholil tu i dál; z ouvalu Kanálské zahrady strměly nehnuté jako v blaženém utišení vrcholy omládlých korun —

Skoro na druhém konci ovocné aleje, od kterého se Held vzdaloval, směřuje víc do polí, seděla na lavičce paní Butteauová. Před chvílí ještě se procházela s dcerou v zahradě. Libovala si tam mezi těmi pány a dámami; byli všichni „nóbl“, jak si hned zjistila. Lahodilo jí mezi nimi se procházet, dívat se na ty, které znala, a pozorovat ty, kterých neznala. Bylo jí do hovoru, vyptávala se Pauly, upozorňovala ji na toho, onoho pána, na tu, na onu dámu, na její oblek, klobouk, náušnice —

Vše ji to nesmírně zajímalo, než přece si pak povšimla, že Paula mnoho nemluví, že je nějak roztržitá. Zastavovala se, ohlížela, pak náhle upozornila matku, tamhle že je lavička prázdná (bylo to v topolové aleji, u samé cesty), a hned tam chvátila, napřed, aby ji nikdo nezasedl. Paní Butteauová byla ráda. Začala už nohy cítit, a pak mohla všechny, jak kolem přecházeli, pohodlně pozorovat.

Dlouho však neseseděly, a již začala Paula o tom, že tu není tak pěkné místo.

„Chceš-li, Pauličko, půjdeme,“ nabízela se stará paní měkce, ochotně. Dcera jako by se náhle vzpamatovala.

„A ne, ne, maminko, já jen kvůli vám, není-li vám tu moc hlučno —“ „A není, není, kdepak, pěkně, Paulinko.“

„Tak tu počkáme.“ Umlkla a zahleděla se zase dolů topolovou alejí směrem ku bráně, odkud lidé pořád ještě přicházeli. Náhle se zarděla.

Paní Butteauová si toho nevšimla. Dívala se právě za nějakou silnou dámou v nemódním, napudrovaném účesu, za níž kráčel premovaný lokaj v červeném fraku.

Náhle se někdo u lavičky u nich zastavil. Pan Amling! Pozdravoval zdvořile, držel pak klobouk v ruce, co mluvil o náhodě, o štěstí, jaké má, že jen vešel a již dámy zhlédl.

Paní Butteauová měla radost z té náhody. Nevěděla opravdu, že přijde. Paula však za té řeči sklopila na okamžik oči. Musila; nemohlať, jak tak lhal, na něj hledět. A cítila, že není bez viny.

Než horké to polití studu zmizelo okamžikem. Jeho hlas zažehnal všechno a zapomněla, jak na něj upřela oči.

Stál u nich, mluvil o Kanálské zahradě, jak je navštívena; Paula se optala matky, jak unavení, co nohy. Stará paní hned nebyla unavena, hned ochotně vstávala, že si již pěkně odpočinula, že by mohli zase jít. Paula přisvědčila i k tomu, s matkou zároveň, když Amling žádal o dovolení, smí-li je doprovodit. Šli topolovou alejí, dali se pak na pobočné stezky mezi stromy a keře.

Než tu se ve třech šlo nedobře. Pořád se musili vyhýbat, přes tu chvíli se zastavit, ustoupit; bylo to velmi nepohodlné. Paula si na to posteskla, snad že by jinde bylo volněji. Amling hned věděl rady, za zahradou, vlastně vedle ní, v ovocné aleji, tam že je prázdná a ticho, tam že by se volně procházelo.

„Všimla jsem si, když jsme sem vcházely,“ přisvědčovala paní Thámová, „jak tam stromy kvetou. A to mám tak ráda!“

Nepodívala se za té řeči ani na Amlinga ani na matku. Měla oči před sebe upřeny.

„To bysme se tam mohli, Paulinko, podívat, máš pravdu, a je tam víc slunce, bodejť, tady už je skoro moc stínu, alespoň na mne, ale chceš-li, ostaneme!“

Šli však. Amling je doprovázel. Libovali si, když vcházeli do ovocného sadu, jak je tu krásně, co slunce, a jaké ticho! Dívali se po kvetoucích stromech alejí před se i po stráni.

„Tady je také lavička, mami!“ zvolala Paula. Prostá lavička stála pod kvetoucí hruškou. Paní Butteauová, která nohy pořád cítila, hned si usedla a nechávala také místo Paule. Ta se zasmála.

„Ach, maminka myslí, že bych nejraději pořád seděla.“

„No, když je tu tak krásně na sluníčku a pan Amling je snad také unaven, místa dost.“

„A ne, madame, srdečné díky, já se rád procházím, a vy také, milostpaní —,“ obrátil se k paní Thámové a hned dodal:

„Podívejte se touhle kvetoucí alejí vzhůru,“ ukazoval do stráně, „alespoň na kus, to by byla procházka! To je krásná cesta a jaká je nahoře krásná vyhlídka na Prahu. Viděla jste jí odtud?“

„Odtud ještě ne.“ Zahleděla se tam, pak se obrátila k matce a poněkud nejistě řekla:

„Já bych se tam, mami, podívala.“

Stará paní na ni upřela oči a hned neodpověděla. Nebylo jí to tuze vhod a stín temného tušení jí padl do nitra. Ale jen jako stín, který se přehoupne, kmitne. Neodepřela, ano usmála se, když Amling kvapně ujišťoval, že dlouho nebudou, že tu budou hned.

Hleděla za nimi a vtom jí připadlo, kdyby je tak zeť, Thám, viděl. Ten by zas vyváděl! A když je takový, Paulince nic nepřeje, aby pořád seděla doma, aby s nikým ani nepromluvila, hned si kdovíco myslí. A pan Amling – ach, kdepak ten, takový hodný, úslužný a jak zdvořilý. Paulinku povyrazí, však kdypak si zas takhle vyjde, ať se podívají, když je to tak krásné. A kdyby ho takhle mohla pozvat, myslila Amlinga, na svačinu – Bety – a kdovíco ta holka, ani si ho moc nevšímá. Ale pozvat ho – a když Thám, ten by se zase škaredil, a groše nedá – kdovíjak on, Amling, pěkně si tak chodí, peníze on má, ale Paulinka by se zlobila a Thám by dělal křiky, kdyby zvěděl —

Mladí šli ovocnou alejí vzhůru směrem k vile. Vždycky spolu mluvili jen ve společnosti, u Thámů, na ulici nebo někdy v kavárně U modrého hroznů. Teď byli poprvé sami. Paula se nenadála, že se dnes tak stane. Tušila, proč Amling včera přinesl stálou vstupenku do Kanálské zahrady, a proto se dnes, když sem šly, nadála najisto, že přijde. Lekala se jeho příchodu, a přece se ho nemohla dočkat.

Přišel, a jak na ni pohleděl! Bylo jí příjemno, mílo s ním se procházet. A maminka šla s nimi, nebylo v tom nic tak nápadného, nikdo nemůže nic říci.

Ale když vyšla s Amlingem samojediná pod kvetoucí stromy, zamrazilo ji divným strachem. Vzpomněla na Tháma; ohlédla se plaše, jednou, dvakrát. Ale také krev cítila, jak se jí žhavěji rozproudila, jak vřelost se jí rozlévá všemi údy – Ozýval se vedle tlumený hlas Amlingův. Vždycky ho ráda slyšela, líbil se jí ten měkký jeho zvuk; teď dojímal v tom ztlumení, a jako by se slabě zachvíval.

Cítila, jak na ní spočívá průvodcův pohled, že se od ní neodvrací. Pozvedla sklopené oči. Mluvil o tom, jak je šťasten, ale co se poslední dobou nasoužil! Dřív že ji alespoň vídal na jevišti, že se jí

mohl obdivovat, ale poslední čas že ani toho neměl, když nehrála a když on jich nemohl navštívit. A teď – co ho čeká —

Povzdechla. Zapomněla na stromy, na jejich květy, nevšimla si motýla, jenž jí takofka před nohama vyletěl z nějakého květu.

Amling dotkl se jejího nastávajícího odjezdu, a stesk jí chytil. Nikdy jí tak nebylo. Jindy se těšila, a teď!

A řekl, co se také jí mihlo, že mine kolik měsíců, nežli se zas uvidí, teď že to je snad naposled. A když už musí jet, aby mu popřála ještě jednou s ní promluvit.

Zastavila se, upřela na něj oči.

„Přijdete k nám —“

„To již sotva, leda ještě jednou, abych s vámi samotnou —“

„To nejde, není možná!“ vpadla kvapně jako ve strachu. „Vždyť teď —“

„Jsme sami, a přece nejsme. Přijďte sem zítra!“

„Ne, ne —“ Bránila se, hlas však nezněl rozhodně, a jak vážně, skoro přísně před se pohleděla, zdálo se mu, že počítá, přemýšlí, jak by – Okamžik čekal mlčky, pak tiše, vroucně zavanulo jeho: „Prosím vás —“

Obrátila se k němu a líce zjasnělo jí jako úsměvem.

„A což kdybych snad ani nejela – Mamince se nechce, bojí se cesty, a já o maminku —“

„A vy byste zůstala, a —“ nedomluvil; nechtěl jménem jejího muže hodit jí stín.

„Musila bych tu být s maminkou.“ Viděla, jak mu zasvitlo v očích. A hnul sebou živě.

„Ale nevím, bude-li možná,“ dodala tišším hlasem, starostně, s obavou.

„Bude, bude, když vy budete chtít!“ chtěl ji vzít za ruku. Než vtom se sehnula a trhala rychle, nervózně chudobky, jichž bylo v trávě jako nakropeno.

„O kdybyste chtěla! Vyslyšte mne, ustecknu si tu bez vás.“ Prosil lítostivě a úlisně zároveň. Nechala květů, vzpřímila se. Podával jí ruku. Nemohla již odmítnout; ale dřív mžikem pohlédla cestou před se a hned také dolů. Tam jí zrak uvázl a slabě vykřikla. Amling se tam také obrátil. U paní Butteauové někdo stál a rozmlouval s ní.

„To je on!“ zvolal Amling prudce, jako popuzen.

„Doktor Held!“ Obrátila se po Amlingovi.

„Ano, byl u vás, ale ani se nezmínil, že sem půjde.“

Paní Thámové se kmitlo podezření, že snad muž – A hned zas ji obava zmohla.

„Viděl-li —“ Rychle se obrátila obličejem k vile. „Což se ho bojíte?!“

„Je s Thámem tuze zadobře, a kdyby mu řekl —“ Po tváři se jí uložil stín chmury.

V nejistotě a čekajíc upokojení dodala:

„Snad nás neviděl.“

„A když, tak jistě nepoznal —“

„Snad —“ Vykročila a již se neobrátila. Okamžik mlčela, až pojednou promluvila ohlas myšlének a obav, jež se jí hrnuly.

„Co ona maminka – Pojd'te, pojd'te, ať se dostaneme dál. Ještě tam stojí? Podívejte se, ale hned se zas ohlédněte.“

„Ještě tam stojí.“ Co se podíval, byla už paní Thámová kousek dál, výš. Když ji dohonil, zastavila se. Ukázala na nebe.

„Podívejte se, dál už nemůžeme.“

Za vilou na vrchu, za jejími stromy se nebe kabonilo. Mrak tam vyvstal a rostl letem v černavu, od níž odrážely se v popředí koruny kvetoucích stromů.

„Bude pršet, pane Amling. A maminka dole – musím zpátky. Ještě tam doktor stojí?“

„Ne, už se kloní, odchází.“

„Ohlíží se?“

Amling postřehl, že se Held, jda od paní Butteauové dál, směrem k bráně Kanálské zahrady a k městu, ohlédl jednou, podruhé, ale zapřel to pro upokojení paní Thámové.

„Ne, neohlédl se, jde rovnou, už zachází za stromy, je pryč.“

Paní Thámová se obrátila směrem dolů k cestě, kde její matka seděla.

„Pojďte honem dolů.“

„Půjdu, hned, ale nepojedete do Teplic, není-li pravda?“ A nehýbal se z místa.

„Nevím. Ten,“ a ukázala za doktorem, „mohl by,“ chtěla říci „všechno pokazit“, ale nevyslovila toho.

„Doktor?! A kdybyste snad – přece – musila, budu ještě s vámi mluvit?“

Vítr zašuměl, projel korunami, až se z nich květy rozsypaly bělostnou prškou.

„Pojďte, poďte,“ naléhala, „ať maminka —“ Jak vykročila, ohlédl se po mraku, jenž za nimi stál vysoko již po nebi, takže v tu stranu bylo jako slitina za kvetoucími stromy. Amling musil rychle vykročit, aby byl paní Thámové po boku. Šel těsně vedle ní a chytl ji za ruku.

„Prosím vás, přijdete?“

„Vy jste hrozný, pusťte mne, maminka —“ Červené skvrny proskočily jí po tvářích.

Pustil její ruku, prosbu však opakoval, vášnivě, nedbaje ničeho: „Přijdete?“

„Já nepojedu!“ Vyrasila náhle a sklonila hlavu, jakoby před větrem, všecka zardělá. A tak šla v chvatu dál a vítr, v němž se mladá tráva chvěla, dul do jejích světlých šatů. K lavičce došla dřív než Amling, ale vzrušená, jako udýchaná. Ještě však k ní nedokročila a již dychtivě vyhrkla:

„Viděl nás? Doktor?“

„Myslím, že ne, ale proč taky chodíš —“ Řekla to káravě, ač ne ostře. „A neptal se po mně?!“

„Ptal; řekla jsem, žeš zapomněla v zahradě vádrle.“

Vtom došel Amling. Byla řeč o mraku, o dešti, že je na spadnutí. Vydali se bez meškání domů. Paní Butteauová se ptala, zdali něco viděli, jaká je vyhlídka.

Amling odpovídal. Paula mlčela a byla i dále roztržitá. U brány se Amling poroučel, a když ho paní Butteauová zvala, aby se stavil u nich, omluvil se, že musí napravo k Poříčské bráně, že slíbil na tuto chvíli kolegovi Arnoldimu. Paní Thámové stiskl vřele ruku. Poslední jeho pohled také mluvil.

Když zašel, ptala se hned paní Thámová na doktora Helda, jak přišel do aleje, co chtěl. Paní Butteauová jí vykládala, že byl v Kanálské zahradě, že také kvůli lidem hledal víc poklidnou cestu, a když se vracel —

„Stran Teplic neříkal nic?“

„Sama jsem začala, že je mi nevolno, že nemohu na nohy, že ostanu tady.“

„A on nechtěl dovolit, vidíte —“

„Ani ne“ (zapřela kvůli dceři, že jí naléhavě zas radil, aby jela), „ale divil se.“

„A mne neviděl?“

„Ne, neříkal nic; a také vždyť jste byli hodný kus —“

„A kdyby viděl, copak na tom, vždyť, ale kvůli Thámovi, ten by zas dělal —“

„No vždyť; toť já vím, holečku, proto jsem mu taky řekla, žeš v zahradě. Povídal, že se byl u nás rozloučit.“

„No,“ mladá paní pohnula pohrdlivě rtem, „kvůli mně nepřišel.“ Pojednou však se tón jejího hlasu uvolnil uspokojením.

„To už k nám nepřijde.“

„Dle toho ne, Paulinko.“

První velké krůpěje zašuměly a rozestříkly se na dlažbě. Obě paní dbcházely právě ku svému bytu. V tu chvíli vstupoval doktor Held na Kamenný most, míře ha Malou Stranu, kde bydlel. Celou cestu z Kanálské zahrady už na sebe nemyslí. Tam v osamělé kvetoucí aleji v polích vyřkl si rozhodně, k čemu se v duchu klonil a se rozhodoval: že přijme Mikanův návrh.

Vracel se klidnější, až ho pak paní Butteauová pohněvala svými stesky a výklady, že ví, že jí bude tady líp. Simulovala, viděl to, a lhala. Celou cestu na to myslel, jaké jsou to ženské, a mladou jak

zhlédl nahoře v aleji s tím komediantem. Poznal ho také. Klacek, jakou hrál komedii, že se nemůže čtení dočkat – Proto on tak pospíchal a nic neříkal, proto sebou tak vrtěl. – A ona! Už tak daleko? A ta babka, jak ji zapřela a myslila si o něm, o doktorovi, že má chatrný zrak, že dceru nezhlédl nahoře v stromořadí, když se o ní sám naschvál nezmínil. Proto ty Teplice! Proto tam nechce mladá a kvůli ní stará —

A Thám! Řekl o tom čistém kolegovi, že se cvičí zatím na Romea jenom tak – Kdyby znal jeho Julii! Kdyby však – Held se v myšlenkách zarazil, že to snad bylo náhodné setkání. Amling šel s nimi jen tak; herci, herci – Ale solus cum sola? – Co teď – Povědět Thámovi? Held tu myšlenku hned zamítl. Je-li co na tom, Tedy především rozloučit – do Teplic musí, obě, stará, mladá, a ten Amling bude od nich, tu —

Nazejtří, brzo dopoledne, zašel si doktor Held na Koňský trh do domu U Bohuslavů. Thám žasl, paní jeho, chystajíc právě nějaký tlumok, se lekla. A hned ji zlost chytla. Doktor jí tak zdvořile říkal, že když se mu včera v Kanálské zahradě nepoštěstilo s ní se setkat, že přichází teď se poroučet. A hned se ptal na matku.

Paní Thámová byla na rozpacích.

„Šla do trhu, to jest jen ku kramáři vedle. Nechtěla jsem jí pustit, ale což si dá maminka říct? Vždycky chodila do trhu, a teď – dnes, se jí zastesklo,“ mladá paní se nutila do úsměvu, „zastesklo, že už prý dávno nebyla na koupi —“

„Z toho je patrné, že by paní matce cesta do Teplic neublížila. A prosím, nežli přijde —,“ doktorova tvář velice zvážněla. „Musím upozornit,“ doktor začal mluvit německy, týkalot se medicíny. „Já včera s paní matkou hovořil. Stěžovala si, že musí ostat, že to do Teplic nepůjde.“

„Ano ano,“ chytala živě mladá, „naříká si, právě jsem chtěla Thámovi říct, že maminka rozhodně nemůže a že samotná tu také nemůže ostat, že nemohu jet, alespoň ne hned, že bysme přijely později —“

„Zrovna naopak, s dovolením, jemnostpaní. Kdyby tuhle přítel Thám ani s divadlem nejel do Teplic, paní matka by tam musila, chcete-li si ji zachovat. Nelekejte se,“ Heldovi se pohnul koutek rtů, „pojede-li do Teplic, bude dobře, jistě, pravím. Nechce-li, musíte ji donutit, vy jako dcera —“ Hleděl vážně, upřeně na mladou paní, jež stála nad otevřeným tlumokem zachmuřena. „Vás poslechně,“ dodal a pohlédl na Tháma. Ten žasl i zároveň tlumil úsměv, který mu chtěl na rty. Jak doktor domluvil, ozval se konejšivě:

„Vždyť ona maminka si dá říct.“

Paula bleskla po něm zrakem, pak odpovídala, zvolna, jako nechutě, Heldovi:

„Je skutečně, pane doktore, nutno —“

„Je,“ řekl určitě. Viděla, že zchmuřil obočí.

„Když nařizujete —“ Ochota z těch slov nevanula.

„Tak, jemnostpaní; budete mít zásluhu.“ Vtom vešla paní Butteauová v čepci, velký šátek přes ramena, s brašnou na ruce. Divila se, když zhlédla doktora (včera se s ní rozloučil), a divila se ještě víc, když jí Thám napověděl a doktor dopověděl, šetrně, důtklivě však, že je nezbytno, aby zítra se vydala s ostatními do Teplic.

Sama to uslyšela, ale hned, nejdřív, na dceru pohlédla, co ta. Té nezbylo, nežli přidati se k oběma mužům, a paní Butteauová se pak už nebránila.

„No, když myslíš a tuhle pan doktor, Tedy pojedeme.“

Když Held odcházel, děkovala mu upřímně; zato dcera její zamlkle, přemáhajíc nevoli a mrazení. Nejsrdečněji se loučil Thám. Byl by rád Helda vyprovodil, než ten se nezdržel, že nemůže čekat, že pospíchal —

Od Thámů vycházel spokojen s výsledkem své návštěvy.

Paní Thámová, osamotněvši s mužem, mluvila však s pochybností o jeho ustanovení, že těch teplických lázní mamince asi tak potřeba, to že jí ta cesta víc uškodí. Thám, jenž usedl s knihou k oknu, obrátil se po ní a řekl:

„Co ti najednou tak o tu Prahu jde!“

Neodpověděla a také již nepromluvila. Mlčky začala skládat šatstvo a prádlo na cestu a nepromluvila pak celý den. Pozdě odpoledne ustrojila se jako na procházku. Paní Butteauová seděla v zadním pokoji, Betyna odešla před chvílí. Thám opisoval u stolu nějaké noty divadelní. Vida, že se žena chystá ven, optal se (byla již skoro u prahu), kam jde. Překvapilo ji to, viděl to na ní; odpověděla zkrátka, že musí do krámu pro nějaké pentličky.

Položil péro, vstal a sáhl po kabátu na posteli. „Půjdu také —“ Optala se kvapně, kam.

„S tebou, vyprovodím tě.“ A s úsměvem, upřímně doložil: „Projdeme se spolu naposledy Prahou.“

Stála nehnutě, majíc rty sevřeny; nozdry se jí zachvěly, v očích zablesklo. Nemohla ani hned promluvit. Stanul před ní, pohlédl na ni káravě, zároveň i bolestně překvapen.

„Je ti to protivno, vid’?“

„Protože mne chceš špehovat!“ Strhla klobouk s hlavy a všecka pobouřena vyrazila od prahu zpět do pokoje a hnala se ku dveřím druhého.

„Paulo!“ volal za ní Thám chlácholivě. Ani se neohlédla a zašla do druhého pokoje. Zůstal sám. Díval se na dvěře, za nimiž se ozval výbuch prudkého pláče. Vykročil, chtěl za ženou, popuzen její nespravedlností. Zdržel se však, a jak vlna toho návalu přešla, zahořklo mu nitro pomyšlením, že jí bylo jeho nabídnutí protivno. Či snad opravdu chtěla jít sama – před odjezdem.

Přecházel pokojem s pochýlenou hlavou, pak, nevěda ani, usedl u otevřeného okna; po zahradách polehly stíny, slunce již zapadlo. Zadíval se do šera stromů, pak rychle obrátil hlavu, když zaslechl dvěře vedle. Paula vyšla ještě tak ustrojena jako prve, ale bez klobouku. Jak ho zahlédla ještě na procházku ustrojeného, obrátila se rychle a zpátky zas do pokoje —

Již se v pokojích i venku hustě soumráčilo, když přišla Bety rychle, jako proud, šaty jí jen šustěly, nesouc si kytici jarních květů. Tháma, hněvající se s ním, sotva si povšimla. Když vstoupila do druhého pokoje, zastala Paulu u okna, ven obrácenou, s čelem do dlaně opřeným. Maminka sedíc opodál upírala na ni starostně oči, její pobledlou tvář, jak hledí hluboko zamyšlená, rozteskněná v soumrak. Betyna si nepovšimla, jak matka sklesle sedí, a hned k sestře.

„Podívej se – to je kytka! Tu jsem dostala!“

Paní Butteauová jako by oživila. Rychle vstávajíc, aby se podívala, ptala se od koho, od koho. Paula sotva hlavou pohnula a netečně pohlédla na kytku; hned se však obrátila a oči na Betynu upřela, když jí sestra nedbale, jako mimochodem, vypravovala, že se jí Amling poroučí.

„Kdes ho viděla?“ optala se rychle.

„Teď, právě před domem. To on na mě čekal.“ Dala se do smíchu. Jindy byla by paní Butteauová chutě přisvědčila, ale v ten okamžik mihla se jí včerejší procházka, kvetoucí alej; podívala se na Paulu, která se živě optala, co říkal:

„Taky že by vás rád ještě uviděl, že myslil, že vás potká – ale podívej se, to jsou kvítka, a přivoň, jak voní —“

„Dal ti je?“

„Ne, řekla jsem si o ně.“ Zasmála se.

Paní Thámová v polosvitu okna sáhla po kytce, a jak se k ní přiklonila, vdechujíc její vůni, ovanulo ji také jako vůni pomyšlení, že čekal, tak dlouho čekal, tam v aleji a pak i tu před domem. A touha na ni přišla. Skloněná ke kytici přivřela víčka —

Paní Butteauová povídala Betyně o pentličkách, jak bylo a že by mohla pro ně doskočit. Paula návrh zamítla, že již je pozdě, a Betyna, obrátivši se po předním pokoji, pohrozila tam.

„O to je! Copak že sedí jako výr, že se nejde rozloučit —“

Šel, ale až hodně později, když Paula nevyšla z pokoje, když Betyna pořád kolem něho trylkujíc a hned zase něco o pentličkách, a když pak tchyně, snášejíc na stůl, ptala se ho, patrně také rozmrzelá, na půl slova, bude-li doma večeret. „Ne,“ odbyl ji zkrátka.

Za chvíli odešel a rovnou na Starou rychtu —

Časně ráno, ještě za šera, vyjely od Špinku na Koňském trhu dva vozy vysoko naložené kufrý a bednami, plnými garderoby herců a vlastenského divadla U hybernů. Mezi bednami vyčuhovalo několik kusů svinutých dekorací. Vpředu zadního vozu seděl ve velkém plášti garderobiér Aigner s dvěma sluhý divadelními.

Když rachot obou vozů utichl v ospalých ulicích, vytáhli z nádvoří téže rozlehlé hospody U Špinku zase dva povozy, ne však nákladní, nýbrž dostavníky, jeden hnědý, druhý zeleně natřený, oba dlouhé s malými okénky a s vysokým kozlíkem. Pak rozlehl se ranním tichem cvakot podkov na dláždění. Vozkové vyváděli koně a zapřahali je do přichystaných povozů.

V tu chvíli hrnul se starý Zappe s ženou, dcerou a malým synkem z hořejšího konce Koňského trhu dolů ke Špinkům, na cestu připraveni, on v třírohém klobouce, v plášti, o holi, statečně si z dýmky pokuřuje, madame v čepci a v šátku, dcera v kloboučku a v mantile, bratříček v dlouhém kabátě s límcem, v čepici, rozespalý ještě.

Stará sláva s nadějí v mladé vavříny spolu tu kráčely. Zappe, kdys přední herec Boudy, majitel koncese divadla U hybernů, nyní v oboru sluhů a sedláků, v českých představeních také starců, madame Zappe, donedávna vždy první matka v truchlohrách i veselohrách, a sedmnáctiletá její dcera, vysloužilý člen kinderballetu, nyní v oboru selských i přihlouplých děvčat, a rozespalý bratříček, osvědčená dětská síla.

Paní Zappová pořád hubovala starého, že jen bání jako na procházce, a mladého, že se táhne jako mrak, že mu dá jednu do zad, aby se vzpamatoval a nevtrněl.

„Přijdeme pozdě, všechno nám zasednou, nejlepší místa.“

„Nesměj,“ odvětil z vysoka manžel hlubokým hlasem; mluvil z něho majitel koncese a ne herec.

„Na tebe budou čekat – bodejť – podívejte se – Tony, kluku, půjdeš-li – vidíte, všude už odjíždějí —,“ a ukázala Koňským trhem dolů. Náměstí ještě všechno poklidně dřímalo, jen před jeho zájezdnými hospodami bylo živo. U Modrého křížku, kde měli stav a byt Litomyšlští a všichni od Poličky, vyjížděl z průjezdu formanský vůz. U Michálků, kde byli doma Táborští a z Benešovská, zapřahali do dvou vozů, u Fabiánů, Štočků, u Charouzů, u Zlaté husy, všude dost ruchu, ač se slunce ještě neukázalo.

Po nízkých domech, po rozlehlé prostora Koňského trhu studené světlo rozednění a ještě dost stínů a šera v zašlých průčelích i mezi budovami. Nebe vybráno, za Koňskou branou k východu zahořelo zlatem. Bylo chladno, ale paní Zappová zrudla a začínala se potit od rychlé chůze a strachu, že přijdou pozdě. Kdes od Prašné brány ozvala se poštovská trubka do ranního ticha. Veselý její hlas nesl se dál a zanikal směrem k Poříčské bráně.

Paní Zappová sebou škubla, jako by jí pošta ujížděla, a zase volala na muže, co stojí, ať nechá fajfky, a hned zas po Tonym se ohlížela. Vtom, to se již blížili k hospodě Hradeckých, ke Špinkům, zahlédla dlouhého mužského v červeném fraku, pospíchajícího z Můstku také ke Špinkům. Jako orlice ho zhlédla a hned už chytla dceru za rukáv.

„Fini, to ti povídám, ať s ním nic nemáš, ať si vedle něho nesedneš, vedle toho obejdy —“

Když Zappová rodina dostala se k dostavníkům, zastala tam kromě několika členů divadla U hybernů baletního mistra Barchiella, zimomřivého, zívajícího, krčícího se do límce zeleného fraku, a pannu Hermanovu, druhou milovnici, s velkou škatulí v ruce a s větší ještě u nohou. Herec Svoboda, ten v červeném fraku, s holí v jedné a se skřínkou líčidlovou v druhé ruce, stál už u ní a něco jí živě vypravoval. Fini Zappová si toho nejdřív povšimla a nedbala proto, že ji máti volá, až když ji zatáhla za rukáv a prudce k vozu ukazovala, aby šla, šla si sednout.

Zappe ostal mezi herci a ženy si nevšímal. Zároveň s ostatními vyhlížel alejí vzhůru, je-li to Amling, co sem jde —

Kolem obou dos ta vniků, na jejichž střechy ukládal a upevňoval s vozkou druhý podomek balíky, tlumoky, uzle; škatule, hlučně oživo. Hladce oholení herci v pláštích nebo kabátech, fracích, v botách s kopnami nebo ve střevících, v třírohých nebo měkkých, vyšších kloboucích, jejich ženy a herečky v čepcích a kloboucích, v salopech i v pláštích, starší, mladí, nevyspalí i svěží, veselí, několik

děti mezi nimi, to vše byla živá strakatina a hlučná. Mluvili německy, česky, madame Zappe se u prvního dostavníku hádala, několik jich přicházelo z průjezdu hospody, kdež se byli ohřát sklenkou kořalky; starý Zappe stál prostřed skupiny herců a kouřil, až oblaka nad ním vystupovala. V té skupině zůstal Amling, když přišel.

Mluvili o Staré rychtě, hlučně, se smíchem, nejvíc Haklík, herec, jak se tam včera zdrželi, vlastně dodneška, on a Bullinger a Thám, ten že tam zůstal nejdéle, a Svoboda. Červená skvrna v tom modru, zelenu, hnědu, Svobodův frak, se hnul. Dlouhý herec zaslechl o sobě, a nechav pannu Hermanovu, přidal se k mužům a notoval, to že byla komedie včera, na Staré rychtě, a Thám že zas měl psí den – a jak zpíval —

„Jestlipak také tu svou zazpíval?“ optal se Zappe, „tu, co před lety složil —“

A Svoboda bez pobídky, usmívaje se, zhluboka zanotoval:

Já jsem si již umínil

v hospodě umřítí —

„Tu? A tu kolikrát a seděl, na stůl celý skleslý.“

„Pošlete raději pro něj, beztoho že ještě spí.“

„Ne, už jdou, jeho ženské jdou!“ vzkřikl někdo. Amling se rychle obrátil a hleděl nahoru Koňským trhem, kterým od domu U Bohuslavů šourem přicházela paní Butteauová s oběma dcerami.

„Mutter! Mutter!“ vzkřiklo několik hlasů. Vírali docházející starou paní, která s nimi každý rok jela, která předtím léta se potloukala venku při společnostech a kterou měli rádi. Usmívala se zdaleka, potěšena tím uvítáním, a rukou jim kynula. Také Bety, nesouc škatuli jako sestra, také tak živě zdaleka pozdravovala. Thámová však s kytíčkou na ňadrech, přihlédla, šla vážně vedle matky; trpkost a smutek tížily její mysl.

Ptali se jí na muže, když zapadala do chumle herců a hereček. Odpověděla zkrátka, že zaspal, že přijde hned. Ohlížela se po tom, na kterého myslila zvečera, do noci i jak oči otevřela, na něj i na dlouhé s ním rozloučení. Myslila, kdyby snad přece ještě teď přišel. Hned ho však nespatriila v tom rojení, a on se také z opatrnosti hned k ní nehlásil. Ale po chvílce stanul vedle ní, jí znenadání.

Svit náhlé radosti kmitl se jí v tváři i v zraku.

„Vy jste také přišel?“

„Když jsem včera nadarmo —“, řekl tlumeně, rychle. „Ach, nebylo možná, muž —“

„Tužil jsem —“ Jeho zrak utkvěl na kvítkách na jejích ňadrech. Byly z jeho kytky. Stihla ten pohled. „Znáte je?“ Pousmála se.

Kývl hlavou a řekl tiše: „Mám radost, děkuju vám, kytky byly vám – Ach, jak bych rád několik slov s vámi promluvil!“

„Ne, teď už není možná.“ Ohlédla se plaše kolem. Vtom na ni matka zavolala a shluk kolegů a kolegyň jako by nárazem nějakým se zvlnil. Na okamžik nastala tíseň a paní Thámovou zatlačili od Amlinga. Vedle kdosi zaklel, kde je Thám, že už mohli jet, že už je čas. Všechno se tlačilo k vozu a matka naléhala, aby již nečekaly. Ze šumu hlasů, prudkých pokřiků, smíchu a klení zaječel ostrý hlas paní Zappové, která se zas už z vozu ven tlačila, křičíc a kývajíc na muže, co pořád stojí, ať už jde —

Vtom se kmitl červený frak a dlouhý Svoboda se skřínkou na lícidlo protáhl se jako ouhoř dvířky kolem ní a hup do vozu. Obrátila se, jako by ji vosa píchla, a jako rozčepejřená kvočna vrazila zase do dostavníku a volala:

„Herr von Svoboda! Tam už nemůžou, zurück!“

Ale Svoboda seděl už vedle Fininky a nehýbal se. Kolem se smáli, chechtali, a Meruňka mladší, komik, v rozepjatém límcovém kabátě, s kloboukem v týle, nevelký, tupého nosu, stoje nahoře na schůdkách vedoucích na vysoký kozlík, popěvoval v komickém roztoužení:

Ja, Frau Gimplin, du bist mein,

wir werden als Gimpl stets unser sein.

Wir wollen uns schnäbeln und singen,

ich will stets um dich herum sprintem – -

Herci, herečky dole u schůdků smáli se nahlas. V ten okamžik přibohčil se zas Amling k paní Thámové, která se tlačila s ostatními, ale volně, do vozu. Byla by ještě na muže čekala (chytalať každou chvilku, co tu byl Amling), ale Bety se již zlobila, co čeká, ať sednou, aby maminka měla lepší místo.

U samého vstupu stiskl Amling paní Thámové tajně ruku a zašeptal:

„Budu psáti. Sbohem!“

Obrátila se po něm krátkým, smutným, oddaným pohledem. Sotva vstoupila do vozu, strhl se pokřik, že Thám už jde. V ty hlasy a v pokřiky od předního vozu, jenž už vyjížděl, popěvoval Meruňka ze schůdků u kozlíka druhého vozu ve směšné zanícenosti a vytrvalosti:

Dann werden kleine Gimpl um uns sein

und pirri kirri pirri schrein – -

Thám docházel rychlým, dlouhým krokem, zardělý, s balíčkem v ruce, plášť přes ramena přehozený, v obleku málo urovnaném, ve střevících nevyčištěných. Pokřiků veselých i prudkých jako by neslyšel; na Amlinga, jenž ustoupiv ho pozdravil, podíval se překvapen. Dal mu zkrátka sbohem a vstoupil do vozu. Zůstal na kraji a hleděl zamlkle (víčka měl zardělá) zpět do ulice.

Vůz rachotil po nevalné dlažbě a zředu z kozlíku doznívalo fistulkou Merunkovo:

Und pirri kirri pirri schrein!

Pirri kirri, pikirri schrein!

Leckdes se otevřelo okno, objevil se čepec, noční čepice, a z nejednoho sletěla upřímná nadávka nebo zaklení zhluboka na „zatracené komedianty“, čert aby je vzal nebo aby je zavřeli.

Na rohu u Špinku se uvolnilo. Podomek i pomahač odcházeli, i ti, kteří přišli herce vyprovodit. Nejdéle zůstal Amling s Betynou. Dívali se za vozem, až zmizel. Betyna se pak dala vzhůru Koňským trhem a kolega od národního ji vyprovodil skoro až k domu. Mluvil o cestě, o Teplicích, ale nic o ní, o Betyně, co bude sama dělat, mohl-li by s ní mluvit. Čekala na to, a proto mrzutě, s údivem se po něm ohlédla, když se jí zdvořile poručil a odešel. Nezáleželo jí na něm, ale její marnivost byla zklamána. —

Toho dne dopoledne došel si doktor Held schválně na Koňský trh, do domu U Bohuslavů přesvědčit se, kdo nakonec vyhrál. U Thámů bylo zavřeno, a když se pak v domě přeptával, uslyšel, že Thámovic odjeli a stará také, jen ta mladá herečka že ostala, ale ta že prve odešla.

Doktor si bezděky oddechl, jako by se mu povedla operace. Byl rád, že alespoň tak, když jinak nebylo možná, vzdálil Thámovu paní. A na podzim, až se navrátí – Tím se netrudil, doufaje, však že se potom ukáže co a jak —

Za čtrnácte dní zastavil se zas po čase u P. Matouše Vrby. Zastal ho dosti zdravého; „mravenci“ se mu teď už sotvakdy ozvali, ale na povětrí broukal. Pršelot' přes tu chvíli a chladno bylo. Mladý doktor mu oznámil, jak se rozhodl, že již je substitutem ve špitále Milosrdných a že nelituje, a hned po německu dodával, jaká je tam praxis, že bude moci studovat a fyzikus že mu přeje. Ale pro to zaneprázdnění, omlouval se, že nebude moci dostát slovu, aby velebného pána vyprovodil na Hradčany, totiž ráno do kostela, kdy tam bývá francouzská královská princezna.

„No, to jsou hodný, Heldičku, že tak pamatují, ale to nic, to nevadí, že nemají pokdy, já —“, starý kaplan se počal zchytrale usmívat, „já, abych se přiznal —“

„Už tam byli!“

„Nemohl jsem dočkat, a když nešli, tak —“

„A viděli —“

„O viděl, a dobře, znamenitě, po mši u Sv. Víta, a pak u zámecké zahrady. Vědí, já všechno napřed vyzpytoval – a když jsem uslyšel, že brzo po mši chodívá do zahrady na špacír – šel a čekal jsem, bylo právě krásné ráno, po nočním dešti, vědí, všechno jako brčál a sluníčko – A tak jsem počítal, že přijde. A taky jsem se dočkal a uviděl. Šla se starou dámou —“

„Paní Susy jí říkají —“

„Ano ano, někdejší její pěstounka, ta, co ji od těch jakubínů z Francouz do Vídně přivezla. Na všechno jsem se vyptal, ale toť se rozumí —“

„Oni se víc na mladou dívali —“

„Jápak ne, oni kacamírku,“ žertem se rozhorloval P. Vrba, hned však vážně dokládal:

„Líbezná, opravdu, jako kvíteček! A přívětivá! Já pozdravím, já starý vesnický kaplan odstrčený, a měli vidět, jak vlídně poděkovala, jak hlavičku naklonila. A tak jsem ostal se smeknutým kloboukem, ani jsem to nevěděl, když už přešla, a pořád se dívám do zahrady, až zašla mezi stromy, v aleji. Neměli by opomenout, doktore, to je co říct, dcera nebohého krále francouzského.“

„Ráno, to nejde, je vizita, to nemohu, ale já si počkám, velebný pane, až přijede do divadla. Ona někdy s arcikněžnami tam bývá —“

„A to ano, ale aby jim neujela. Z Hradu se to už silně stěhuje, zpátky do Vídně.“

„Protože se silně vyjednává o pokoj. Skoro s jistotou se mluví, že bude zjednán.“

„Aby pánbůh dal!“

V. V ZÁVĚTRÍ

F. Věk, kupec v Dobrušce, od té chvíle, co se oženil, nezasteskl si ani jednou po stavu svobodném. Manželství jeho s Marianou, vnučkou sousedky Snížkové, bylo dobré a šťastné. Mladý kupec měl všechnu správu, ale šetřil práva své ženy. Vzali se o masopustě po slavné korunovaci Leopolda II., na kterou oba rádi vzpomínali, neboť se o ní v Praze vlastně našli. Manželství jejich nezůstalo dlouho jako den bez sluníčka, noc bez měsíčka a zahrada bez kvítí. Do roka měli dítě.

V ranní soumrak na neděli je F. Věk poprvé uviděl, při světle, celé zardělé, s tmavými vlásky, v peřince pěkným povijanem zavité. Prabába rozeňátka, stará Snížková, mu podala to maličké a bába jeho, Věková matka, usmívajíc se připomenula, aby požehnal synáčka svatým křížkem. A on, deista, učinil tak bez váhání, ano i s citem, u vroucím pohnutí. Pak přistoupil k mladé rodičce, bledé a vysílené, pohládl jí něžně vlasy, čelo jí políbil a vyšel ze sednice do zadní sedničky.

Tíže dlouhých a tajených starostí a obav z něho spadla a po rozčilení poslední noci přišel klid jistoty a uvolnění ze šťastného výsledku. Oddechl si zhluboka, a když vstoupil do prázdné sedničky, ovanulo jej kouzlo ticha a samoty. Srdce se však neutišilo. Než pohnutí to bylo sladké. Cit netušené radosti i vděčnosti k Nejvyššímu povznášel mu mysl, i tucha, že je to vážná událost pro něj, že svěřen mu těžký úkol a nová povinnost že nastala.

Přistoupil k oknu. Bylo odtud viděti do zasněžené zahrady v jitřním svítání. Hasnoucí měsíc nad ní, za jejími holými stromy, jako bílá hostie, jako by se rozplýval. F. Věk pohlédl k nebi, a maně sepjav ruce, děkoval Nejvyšší bytosti za to, že všecko tak šťastně dopadlo, a prosil, aby měl dost síly vychovat člověka.

Slovo to mělo u něho hlubší význam. Rozuměl člověka celého, po dobru a pravdě bažícího, k jiným pak milosrdného a snášenlivého, jak si jej v duchu utvořil vlivem idejí, jež mu na pražském učení vsádky v duši i působením knih, zvláště Rousseauových.

Prabába však i bába nechtěly nikterak uznat autority Rousseauovy. Hlavně a rozhodně se jí opřely, když jim František dle jeho Emila vykládal, že není zdrávo dítě tak do peřinky zahalovat, je stahovat a šněrovat, že má míti volno, aby mohlo oudečky hýbat a krev aby mohla volně proudit. Prabába i bába tím se jednosvorně hájily, že by křivě rostlo, a když se ohnal Rousseauovým důvodem, že štěňátek a koťat také nikdo nezavijí a nešněruje a jak že zdravě vyrostou, pohněval si je obě, že co si myslí, aby nehřešil proti pánubohu a nepřirovnával člověka k němé tváři.

Polevil, musil, a pak ještě často. Lecjaké pověře se usmál, už před krtinami a také o nich, ale snesl je, když viděl, s jakou láskou obě stařenky o jeho synka pečují, že všecko jen pro něj, i ty pověry. O synkovo jméno také se s ženskými neshodl. Ty chtěly mít France, po taťkovi. Ale v tom nepovolil. Chtěl Václava, až se zemskému patronu poddaly a přijaly ho. Traktace po krtinách byla slavná. F. Věk si také pozval svého kmotříčka a prvního učitele, Františka Havránka, regenta „chori et scholarum“; přivedl si ho sám pěkně pod pažďí, starce v staromódním dlouhém copu, již nachýleného, ale pro hudbu pořád nadšeného a ohnivého.

Když byli v nejlepším, přinesla stará Věková ze sedničky Františkův křestní kabátek a karkulku, vínem vyšíváný, květovaný, jakož i uměle složený tuhý papír. Všecko šlo kolem a regens chori Havránek se podíval, jak si před čtyřiaadvacíti lety na tom papírku drobným písmem zaveršoval: „Z lásky k tobě v každé době, můj maličký kmotříčku —“ Když František ostatní verše dočetl, vzpomněli, zvláště stará Věková, na dvourenčník, který v tom vínku býval, a jak brzo zmizel o té velké drahotě, tenkrát když nastal hrozný hlad a kdy starý Žalman, ten „bubák“, perlinčan, po němž zdědil starou Bibli kutnohorskou, podstrkoval tuhle Františkovi hladem plačícímu plotem skývu chleba.

Malý Vašíček způsobil patrný převrat u Věků a měl velkou moc jmenovitě nad bábou a prabábou. Nežli se narodil, chodila stará Snížková k své Mařence denně; teď třeba kolikrát za den, pochovat, pokolíbat kloučka nebo se jen na něj podívat. Ale kolikrát, a skoro pokaždé, když přišla krámem plným škatul se zbožím, kolem dlouhého pultu pod mořskými pannami do sednice, chovala

neb kolíbala Vašíčka stará Věková. Až někdy ty stařeny na sebe zažárily, až pak také mladá, sličná hospodyně, plnější teď, silnější, jen kvetoucí, si muži už posteskla, s úsměvem, že se k Vašíčkovi ani nedostane.

Tatík ho také hledal, jak jen měl pokdy, podívat se na něj, pohoupat ho, do výše pozdvihnout; často také, i když neměl pokdy. Práce se mu jen hrnula.

Obchod, který po smrti otcově rozšířil, zveleboval se vůčihledě. Přes tu chvíli přikolébal se dobrušským nedlážděným rynkem kolem dřevěných domů s podsíněmi formanský vůz s bednami a balíky vysoko naložený a zarazil před Věkovým krámem. Formané ti přivázeli zboží nejvíce z Prahy, ale také až z Vídně a z Terstu. Z Věková pak krámu a skladu rozváželi šije menší kupci a kramáři z okolí. Mnoho také kováři a zámečníci. Zařídil si Věk jmenovitě velký sklad železa a různých nástrojů hospodářských.

Také kupoval od tkalců v sousedních horských vesnicích plátna, nejvíce rezná, a zasílal je do Police pláteníkovi Šrůtkovi.

Kromě obchodu měl také na starosti pole, jež zdědil po otci, i které sám už přikoupil. Pracoval v krámě, kde měl mládence a učedníka, v tmavém skladě, v sedniče, jež byla jeho pisárnou, a zase ven, na pole a vracel se voně větrem jako pravý hospodář. Chtěl o nejmenší věci sám vědět, na čeleď nespolehal, a proto den mu nestačil.

Ale všecka ta práce šla mu k duhu. Kdo ho viděl v Praze na studiích, útlého štíhlého panáčka v modrém kabátě, v bílé vyšívané vestě, u rukávů kadrličky bělostné jako cukr a na spáncích pěkně zkadeřené vukličky, jak také vkročil do domácnosti paní Butteauové vyučovat Paulu na housle, ten by ho v Dobrušce po těch létech stěží poznal.

Jako by ještě něco vyrostl; a statný byl, ač ne tělnatý, a tvář mu pěkně osmahla. Všecek zmužněl. Mladá žena jeho spravovala s ním šetrně a starostně dům a všecko hospodářství. Poklid a pořádek všude jevil, jaká je hospodyňka, čilá jako vlaštovice.

Vstávala časně, hned jakmile zaslechla starou Věkovou, jež se první probouzela, jak šourajíc se v pantoflích po domě, zanotovala svou ranní: „Aj vstávající ráno z svého lože —“

Tak stařena sama začínala; každého však rána připojil se k jejímu slábnoucímu hlasu svěží hlas její nevěsty, jež za svobody v kostele na kruchtě zpívala i sóla.

Věk, leže ještě na posteli pod nebesy při zavřených okenicích, jejichž skulinami prospekaly se paprsky prvního světla na podlahu až ku květované kolébce u ženiny postele, naslouchal nehnuté těm dvěma hlasům vedle nebo ze síně ztlumeně k němu zaznívajícím. Měl rád to zpívání a bylo mu pěkně při něm, jako by s těmi zvuky tichá spokojenost vanula celým stavením.

Nehnul sebou, dokud zpěv neutichl, leda když vedle na kolébce začal Vašíček houkat a broukat. Tu se Věk hned vymrštil, okenici otevřel a vzal do své postele malého cvalíka. Válel se s ním, hrál si s ním, až se kluk začal hlásit o snídani nebo dokud nepřišla žena, již přistrojená, čerstvě učených vlasů, svěží jako po koupeli, jasných, veselých očí, připomenout, že už je čas, aby vstával.

Někdy, když ji hned nezpovozoval, uvázla u prahu a dívala se, mateřskou radostí ozářená, na muže, jak poloustrojen se sklání nad Vašíčkem a loudí na něm usmání, jak mu říká: Běžela myška okolo bříska, nebo jak drže droboučné růžové jeho prstíčky, šimrá ho po měkké, drobné dlani a vesele mu říká říkání o kasičce na zeleném rendlíčku.

Teď už nepadal jí do duše tak často jako po svatbě stín obavy, bude-li jí mít muž tak pořád rád. Pro dítě ta myšlénka však nechodila; daloť dost péče a práce, a viděla, jakou má muž z něho radost, jak jí má rád. A s ním také ji. Když hocha líbal, nezapomněl i na ni, a často, když ho vzal do náručí, nesl jej jednou rukou a druhou přivinul ji.

Byla z ní rozkošná žínka, jež měla cudnost panny, mysl čistou jako křišťál. Kolikrát už vzpomněl na Prahu, na Loty Butteauovou, na Betynu, jaké to světácky, co ty věděly, jaké zkušenosti měly! A jak ve všem vypočítavé a sobecké.

Tenkrát před svatbou, když se ho Mariána tak úzkostně ptala, věří-li v boha, kdy se mu vyznala, jak často pozorovala světlo v jeho oknech a myslila, že čte snad nějaké neznabožské knihy a že se za něj modlila, byl tou oddaností až dojat a okamžik ten neminul jako prázdný stín beze stop v jeho duši.

O vřelé její oddanosti přesvědčoval se i pak, když se vzali, každý den. Přitom starala se mladá jeho žena s přirozeným vtípem a s upřímnou péčí o domácnost i o všechny jeho záležitosti, jmenovitě hospodářské. A přitom konala vše mile, vesele, s dívčím půvabem.

Dokud nepřišel Vašíček, zasedl Věk dost často, zvláště za podzimních večerů, nahoře na sedničce k pianu; ženě jeho byla ta chvíle, kdy mohla tam s ním naslouchati jeho hře, zrovna chvílí sváteční. Také se někdy, zpočátku, zastavila u jeho knih, českých i cizích, ve skříni za sklem srovnaných; o těch cizích ji jednou s úsměvem ujistil, že nejsou tak neznabožské, jak se domnívala. Ovšem to jí naznačil, bylo v tom jisté sebepovýšení, že některé z těchto knih otvírají rozum, a proto že jich kněží nechválí, že by pan farář se divně na ně díval.

Ale když viděl, že upřela na něj oči v nejistotě, a když se optala, co tedy tam v nich je, začal ji hladit po spánku, po tváři a s úsměvem ji chlácholil, že nic zlého, že nic takového, jak si tenkrát myslila, že to jsou také divadla a kratochvilné knihy. Kolikrát, když sama sedničku uklízela, přehlížela již klidně nápisy na hřbetech: Virgil, Horác, Voltaire, Rousseau, Volney, Meissner, Schiller.

Neznala žádného z těch jmen, nerozuměla žádné z těchto ,mih, ale nemíjela jich netečně a nevšímavě. Byly Františkovy, čítal v nich jako v českých. Jakýs respekt k němu jí z nich zavanul. Než to se jí vracelo, když nad těmi cizími stála, nad ním se zamyšlovala, že je má z Prahy, ještě když tam studoval, že s nimi pak tu sám do noci sedal a že asi vzpomínal. A jednou po ránu, když ji Věk tak stihl u knih (měla bílý čepeček a byla jako květ), řekla mu to s úsměvem, a že tenkrát mu bylo asi smutno, pro Prahu, pro ni, pro tu – a – že snad teď ještě někdy vzpomene —

Chytil ji, až se lekla, a začal ji líbat, až zahořela jako mák radostí i rozkoší.

Co Vašíček přišel na svět, řidčeji nežli jindy zazvučelo na sedničce piano a ještě míň pak, když do roka se narodila Věkům holčička. Když měli Václava, musila dcera být Ludmilou, a proti tomu jménu se ani obě stařeny, bába i prabába, ani mladičká máti nebránily.

S maličkou přibýlo práce i radosti. Zpočátku hodně plakala; osvědčovalo se však na ní, že děvče pláče do kráasy. Dařilo se jí, byla z ní rozmilá holčička plavých, jako lněných vlásků, drobnější sic, útlejší nežli o rok starší Vašík, čiperná však a čilá jako on.

Piano Tedy zřídka znělo, ale také knihy na sedničce, ty cizojazyčné knihy, stály teď nehnuté v zasklené skříni. Věkovi přirůstalo práce v obchodu i v hospodářství, za volných pak chvil, zvláště navečer, zůstal raději dole ve velké světnici, kde byla žena, děti, matka, a zanedbával i piano i cizí knihy, na nichž si jinak dost zakládal. Ale nebylo jen pro valné zaměstnání, že po nich nesahal.

Netoužil už tak po nich, lhostejněl a stával se i duševně pohodlným. Rozpor i zápasy, které mu v Praze a pak i tu v rodišti tak často mysl jítřily, poutichly. Usínalo v něm, mračna přestala se v jeho duši honit. Než proto mu jí nezazářilo plné jasno pevného přesvědčení a určitého názoru. Rozvoj jeho vnitřního člověka uvázl v indiferentismu. Těžkým otázkám a záhadám počal se vyhýbati. Touhy a blaho šťastné lásky, pak slasti mladého muže v manželství opojily a jako uspaly jeho duši.

Zhýčkala se tím jasem a rozkoší, váhala povznášeti se do chmur zápasů a přemítání. Nechtěl se z toho blaživého poklidu vytrhovat a okolí jeho také ho nevyrušovalo. Když někdy ucítil v duši jako výčitky, jako zatūkání, uspokojil se odkladem. Odložil, odkládal a také slevoval. Povoloval své matce i ženině bábě, strpěl nejednou jejich pověru, opustil proti nim nejednou Rousseaua, když se jednalo o synka, chodil skoro každou neděli na kůr zpívat nebo hrát, což po svém příchodu z Prahy nečiníval.

Také sousedskému okolí v leccem povolil a víc a více se s ním sblížoval. Bylo to z hojných styků s ním, ze společných někdy zájmů. Jen ve vlasteneckých snahách neochabl. Po svatbě jako před ní odebíral české knihy, předčítal z nich doma ženě nebo kroužku mladších sousedů, kteří se u něho scházivali; někdy také v hospodě, kdež jmenovitě Krameriovy noviny měly hojně dychtivých posluchačů, zvláště poslední čas, co vypukla francouzská vojna.

Chodili k němu pro zprávy, i z vesnic, psal lidem na zámek k ouřadu, psal a posílal psaní vojákům na vojnu, radil v tom, onom. Viděl, jak ho mají za učeného, jak jim jeho studie imponují. Sám se nepřestal míti za osvícence a znal svou převahu, ač ne již s jistou pýchou jako kdysi za studentských let. Ano snažil se, aby jí nedal nějak cítit, a choval se ke všem shovívavě a laskavě. Činil tak i ze srdce i chtěje skutky plnit ideu humanity, která ze všech v Praze mu vštípených nejloub zapustila kořen do srdce.

Do nových sporů se dostával, když docházely bouřlivé a často přehnané zprávy z Paříže, když všude s hrůzou naslouchali, co se děje ve francouzské zemi, když všechno kolem, z kazatelny, v domácnosti, v hospodách hněvivě mluvilo proti té francouzské svobodě, pro niž se tolik krve prolévalo. i v knihách a v novinách o ní tak psali.

Nemohl odpírati, nemohl těch ukrutností schvalovat, ale nemohl všechno také tak zatracovat a necítil také takového odporu a takové hrůzy z ohromné té bouře francouzské jako všichni kolem. Hlaholily z ní idey, o kterých kdysi v Praze nad knihami blouzníval.

Za večerních besed u něho v domě nebo v hospodě snažil se to ono vysvětlit, omluvit; ale bylo to nesnadné, poněvadž musil býti opatrným, zvláště když se přesvědčil, jak se každé slovo váží, že není už tak volno, jako bývalo za císaře Josefa. Na Opočně poprvé narazil.

Zajel si tam, bylo druhého roku, co vojna s Francií trvala, navštívit starého „spěšnovoda“ Sýkoru, o němž se doslechl, že upadl do těžké nemoci. Stařec, nápadně přepadlý, ho tuze rád uviděl a naslouchal, jako posilněn, jeho zprávám o Praze a vlasteneckých „důležitostech“. Pojednou chytil Věka za ruku a šeptal mu, že má zase několik nových slov, a výborných, ta že se mu povedla, jen kdyby ti oslově zdejší, ale že už je žádnému neřekl, protože ta hovada – ale v slovaru že je má, tam že je všechno, a ví-li Tedy, jak se má říkat místo talíř a švagr a švagrová – Švagrová, to že mu dalo, až na to přec přišel —

Starci, jenž zapomněl, že „sestromuže“ (švagra) Věkovi už dávno udal, kmitla se jiskra radosti a vítězství v šedých, malých očích pod obočím hrozně hustým. Věk se přetvářel, že neví, poddal se a s uznáním vyslechl, že talíř je okolník a švagrová bratrožna. Pak, nemoha vydržeti v jizbě ukrutně vytopené, rozloučil se se starým Sýkorou a zastavil se na sklenici vína v malé, klenuté vinárně, kdež seděli tři zámečtí páni, důchodní, kontri-buční a vrchní, s opočenským a dobrušským farářem. Ten tu byl návštěvou.

V čele stolu seděl přibledlý vrchní ve vlásence s copem, muž vychrtlý, bystrých očí, jemuž všichni s pobožnou pozorností naslouchali. Červený, tlustý kontribuční nadto pořád hlavou pokyvovával, až se černá, velká mašle v týlu nad copem pochovívala. Vrchní vykládal o Francii, o pařížských hrůzách, většinou německy, co píše Courier des Londres, knížepán že mu ho půjčil, a Politische Zeitschrift, a tuhle že četl v jedněch novinách, také francouzských (přimhouřil oči a rozhodil v kloubu dlaní), tohle všechno že zavinili die sogenannten Philosophen —

Opočenský farář se usmál, prudce zakýval hlavou v živém souhlasu a vyrazil:

„Voltaire, Voltaire.“

„Aber noch mehr Hans Jakob —“

Vrchní se schválně odmlčel a díval se po auditoriu, jak bude překvapeno. Bylo, jmenovitě kontribuční, jenž přestal kývat velkou svou hlavou a povy-valil oči v údivu a očekávání, jaký to Hans Jakob —

„Hans Jakob Rousseau,“ doplňoval vrchní z vysoka, zrovna sázeje každé slovo. „Der am meisten. Ženským spletl hlavy hloupými romány a mužským mozek durch politische Träumereien. Jakobíni jsou z něho.“

Věk, jenž se s pány znal, se na toto ozval, míně, že Rousseau by jistě neschvaloval tohle krveprolití, že měl na mysli jen blaho —

„Dají pokoj!“ vyhrkl vrchní sebevědomě, s opovržením i popuzen, že někdo také ještě ví o Rousseauovi a že odvážil se mu ozvat. „Snad jsou také poblázněný. To něco slyšeli —“

„Já Rousseaua četl.“

„A tak ho snad chválejí! Und was diese Philosophen, že není boha, keine Religion, keine Autorität. Na —“ Okamžik mlčel, hledě vítězně na mladého kupce u vědomí, jak ho přede všemi žene do úzkých. Vida, že se Věk chce ozvat, bránit, chváta ho úplně, jak myslel, porazit, a skoro již fistulkovým od rozčilení hlasem dorážel:

„Und die lasterhafte, grausame Ermordung der Tochter unserer grossen Kaiserin Maria Theresia, to snad také chválejí?“

Hlava kontribučního se rozkývala, zraky všech utkvěly na Věkovi, jenž náhle zrudl; uskokem vrchního popuzen ohrazoval se, to že ovšem neschvaluje, ale to že sem nepatří, on že mluvil jen o filosofovi —. „Ach, daj pokoj mit den Philosophen. Ihr Eigendünkel ist ihr Gott a balamutí svět, das heisst toho, kdo se dá,“ dodal s posměškem, jenž také zasvítil v jeho očích, jak je upřel na Věka. Farář z Dobrušky na Věka mrkal, dáváje mu znamení. Věk také ustal, ne tak na to varování, ale poněvadž viděl, že není s vrchním možná se přítí. Dlouho se pak už ve vinárně nezdržel —

Když druhý den šel navštívit starého Havránka, svého kmotra a prvního učitele, potkal faráře, jenž se ho dotazoval, kdy včera přijel z Opočna, on že se tam zdržel až do večera. Pojednou, přistoupiv těsně k němu, vzal Věka za límec kabátu na prsou a třepaje jím začal tlumeněji důvěrně, ale s velkou vážností:

„Pane Věk, to nebyli včera dost opatrný,“ Věkovi voňoval. „Já nechci soudit, já bych také myslel, že ti škribenti ve Frankrajchu – vědí – ale hlavně jde o pana vrchního. Má na ně teď černé oko, nadrobili si, a povídal —“

„Že jsem jakobín, ne?“

„Nesmějou se, ano, řekl to, ein Verkappter, a že by —,“ farář přikloniv hlavu povznesl oči do výše, „že by se mělo na ně dát pozor. A nynějšího času, vědí. Já neměl nic říkat, ale varovat jich mám za svou povinnost.“

Věk zkrátka poděkoval a s úsměvem dodal, aby pan farář neměl žádných starostí. V duchu však byl zaražen i popuzen, nejvíc na vrchního. Že by se mělo dávat na něj pozor! Tak vrchní mluvil. A snad už tajně usoudil, aby se tak dalo. Hlupáci, obskuranti!

Byl by se tomu zasmál, ale to, co z Prahy slyšel, co mu již Hněvkovský psal, připomenulo mu, že věje jiný, ostrý vítr. Přítel si mu posteskl, jak je teď, ouřady že ve všem vidí nebezpečství dobrých mravů a veřejného pořádku, že je cenzura náramně přísná, na divadlo i na knihy —

Jednání vrchního budilo odpor, nic však proti němu nemohl. Farářovi se od té doby spíše vyhnul. Nedůvěřoval mu, poněvadž pochyboval, že to jeho varování bylo upřímné; jistě chtěl jen postrašit, poněvadž je s vrchním podobných náhledů.

Opočenská ta příhoda přiměla také Věka, že na Hněvkovského poslední dopis dříve odpověděl, nežli hodlal. V tom svém vzrušení neměl nikoho, komu by se svěřil, před kým by svému hněvu ulevil. Nebyl v městečku nikdo, kdož by rozuměl, oč na Opočně běželo, a ženě se ani slovem nezmínil, aby ani stín znepokojení neprošel jeho domácností.

Psaní napsal koncem roku, odpověď došla až za několik měsíců, pětadevadesátého. Hněvkovský na opočenskou příhodu patrně zapomněl, poněvadž se jí ani slovem nedotkl. Zato víc rozkládal o novém vlastenském okusu, o knize, která bude mít nadpis Sebrání básní a zpěvů a která se již tiskne. Nadšená horlivost vanula z psaní a Věk cítil radost, s kterou Hněvkovský o knize mluví, jaké tam vyjdou básně, že tam bude mít Bělu a jednu s pseudonymem, pozná-li ji Věk, a Nejedlý starší také že dal báseň, bratr jeho jurista též, Šedivý také a že se přihlásil nový básník Jungmann, filosofie snaženec, z berounského kraje, že zná francouzsky, anglicky, i že je v českém jazyku zběhlý; teď že zas po desíti letech, co Thám vydal poprvé knihu Básní, česká lyra zvučněji zazní.

Věk měl upřímnou radost z té noviny; ale přece se mu na dně zkalila.

Co chtěl on kdysi, oč se také snažil, jaké plány strojl i s Hněvkovským! – A ten a všichni se snaží a jdou kupředu, šlechtí umění, a on, jak zapadl v takovém koutě! Jak vysoko v mysli své lítal, a nyní – kramářem tady a sedláka kus.

Ale když vyšel ze sedničky, kde psaní přečetl, kde hodnou chvíli se nad ním zamyslel, a vkročil do světnice a Vašík se mu vstříc přibítočil, za nohu se ho chytl a Liduška zlatovlasá, v karkulce plné různobarevných bůstek, z matčina klína se po něm třásla, padala mlha. —

Praha se mu nyní víc a více vzdalovala a on jí. Nejvíc ho s ní ve spojení ještě Hněvkovský udržoval. Z jeho listů zvědával o vlastenských záležitostech, o známých vlastencích a přátelích, o Vydrovi, Thámovi, o Heldovi. Ten se tu v Dobrušce zastavil, když byl Věk první rok ženat; o vagoncích přišel z Třebechovic, kde meškal u své matky. Tenkrát si znamenitě se starým Havránkem zahráli na kůru i pak ve škole, tenkrát také slíbil Held, že bude z Prahy dopisovat. Poslal však jen psaní dvě, a co se stal medikem, umkl nadobro.

Toho roku, pětadevadesátého, v létě, musil se Věk vypravit do Prahy za obchodem. Bylo to poprvé od svateb. Tentokrát už klidně vjížděl do královského města, po kterém se kdysi tolik navzdychal.

Hospodou byl opět u Bažanta na Poříčí, už pro vzpomínky na studentská léta, když sem za starým Šulcem, formanem, chodíval. Tentokráte nevydal se odtud nejprve do Řeznické ulice podívat se v tichém roztesknění do domu, v němž kdysi Butteauovi bydleli, a nešel také nikam jinam pro vzpomínky. Jen v České expedici se zastavil. Byl na ni žádostiv, spěchal uvidět nové její místnosti v hrabovském domě U tří stříbrných růží v Dominikánské ulici, kam se Kramerius od Zlatého půlkola toho roku přestěhoval.

Kramerius ho srdečně uvítal, rád ho viděl, ukázal mu nové, prostornější místnosti, liboval si, jak mu teď volněji a že je větší pohodlí s tiskárnou, když ji má v domě. Věk se tu dověděl o Hněvkovském, že je z Prahy, v Planici, že se tam dostal za radního, o Thámovi, že je s divadlem v Karlových Varech a P. Vrba že je zase na cestách s knihami. Věk se také přeptal na profesora Vydru a rád slyšel, že „cordatus Bohemus“ je pořád čilý, že učí a nabádá v koleji jako dřív.

„Ale tuhle si naříkal,“ doložil Kramerius, „minulý pátek, jak tu byli; na oči si stěžoval, že mu jmenovitě levé nějak slábne, že hůř na ně vidí —“

Na Vaváka Věk také nezapomněl a hned mu také připadla rychtářova chráněnka, mladá Maternová z Květnice, která se přičiněním Vavákovým a P. Vrby dostala k starému strýci svému, obrstvachtmistroví z Květnice, a která po jeho smrti zmizela z Prahy se zpěvákem od Bondiniho společnosti. Na tu sličnou zemanku zeptal se Věk víc kvůli své ženě, která věděla z Prahy, když tam byla o korunovaci, o nešťastné lásce Šedivého k spanilé „Fylině“, jak ji opěval.

Kramerius nevěděl nic o ní, nežli že zapadla jako do vody a že bezpochyby uvázla někde u divadla. Také Věk musil vypravovat a se zpovídat. Pověděl o ženě, o dětech, a Kramerius mžouraje očima usmívavě opakoval:

„Co jsem chválil, co jsem radil? Dobře, dobře tak, nu a nechybili, já s Vefinkou také ne. Synkové rostou, pomalu aby člověk na školu myslil.“

Z rodiny dostali se na Dobrušku, na okolí, vlastence a čtenáře, na knihy. Věk si vybral, kde co bylo nového, a zamluvil si již napřed celý stoh Nových kalendářů tolerancí.

„Ty jdou pokaždé jako na dračku. To je lidu do noty psáno,“ pochvaloval.

„Sejeme semínka, ctný vlastenče, do ouhuru, ale do nejlepší půdy. Kdyby se tady neujalo, pak je veta po nás.“

„Ale ono se ujímá, vidím to, pozoruju —“ Krameriova tvář se vyjasnila.

„A tady v Praze,“ dodal hned Věk, „je čtenářů také dost, za tu chvíli, co tu sedím, přešlo tolik kupců.“

„Mohlo by být lépe, milý příteli, jsou však zlé časy; vojna, to vědí. Ale v pátek, to by viděli, když má vyjít číslo o jedenácté. To už se o desáté tady před domem sežene tolik lidí, že v ulici není hnutí.“

„Chtějí noviny o válce —“

„Ano, to je hlavní —“

„A dočtou se také ledačeho jiného.“ Věk se významně usmál. „Vlastenského —“

„Vojna škodí, ale —“ Kramerius se nahnul blíže k Věkovi a tišeji pokračoval: „Neštěstí bylo, že král Leopold tak brzo po korunovaci zemřel.“

„Ano ano, co mohlo být! Pamatuju se, jak psali v novinách, že ten rok bude na věčné časy všem Čechům i jejich potomkům v slavné památce, že se stane mnoho stran zachování českého jazyka a jeho práva —“

Kramerius za té řeči vážně pokyvoval a pak řekl:

„Psal, psal – To bylo naděje, to bylo radosti – No,“ pozvedl hlavu a usmál se, „ale přece něco. Ani by neřekli, co se Čechů za tu dobu tenkrát probudilo z tvrdého spaní a roznítilo českým ohněm. A stolice českého jazyka, to je také památka, a jaká! Naše nové knihy, jako ta pana Puchmajera a těch mladých básníků, to jsou všechno ratolísky z toho kořene školního na universí. Z toho učení řeči a literatury bude naše učená Čechie znamenitých Čechů a vlastenských spisovatelů nabývat.“

V sousedství, z kláštera dominikánů, ozval se polední zvon. Věk se ani nenadál, že tu tak dlouho poseděl. Na odchodu musil slíbit, že se tu ještě jednou zastaví.

Veseleji odtud odcházel; pookřál hovorem s majitelem České expedice. Chválil si ho, jaký to rozšafný, zasloužilý muž. Vyjasněná nálada Věková počala se však záhy zase zasmušovat, to jak zasedl v hostinci k obědu i pak, jak šel ulicemi vyhledat Helda. Nic se nezměnilo, všechno tak jak bývalo, všude samá němčina, všechno jako cizí – A Helda, na kterého se těšil, nezastal doma.

„A teď už nemáš kam jít,“ pomyslí si v duchu. Cítil, jak tu osaměl, jak je tu již za tu krátkou dobu cizí a sám že se již také odcizuje.

Lidé přecházeli proudem, jeden druhého si nevšiml, nezastavil se, nepromluvil, každý jen jako za kořistí. Odvykl tomu docela; nebylo mu volno a první večer, co se tak sám v tom hemžení bral, stesk ho ovanul.

Obchodní své záležitosti vyřizoval rychle; pospíchal tak, že byl dřív hotov, nežli se nadál a než měl rozpočteno. A již neměl stání. Sotvaže se ještě u Krameria zastavil rozloučit se. Naposled ještě chodil po krá-mích, a to rád, nakoupit dárků ženě, dětem, babičkám. Vybíral a nešetřil, jen aby doma hodnou radost způsobil, všechny překvapil, a nejvíce ženu.

Zatím naložili jeho fůru, a když už takřka vyjížděl, přikvapil Held, jenž se tolik omlouval, že nebyl doma a že pozdě o Věkovi zvěděl. Věk byl mile překvapen jeho nenadálým příchodem, a tím více, poněvadž už předtím ho tížilo, že Held přestal psát, a teď zas, že nepřišel, když mu nechal vzkázání v bytě. Mladý kupec se již domníval, že je v tom kus pýchy, že medikus nechce nic mít s venkovským kramářem.

A medikus přišel a měl nelíčenou radost, že Věka ještě chytil. Poseděli spolu, hovořili nejvíc o hudbě, o divadle; Held také vypravoval, jaké má kondice, hlavně že vyučuje na kytaru, ta že je v módě, a klavír, zato že flauta teď přichází dost v nevážnost.

Věk poseděl s Heldem drahnou chvílí; když se s ním loučil, nabídl se mu šetrně, potřebuje-li peníze – Helda to nabídnutí patrně těšilo, poděkoval však, teď že to potýkání ještě jde, ale kdyby mělo být hůř, že by se přihlásil. Rozloučili se velmi srdečně.

Věk vydal se na cestu s forou plnou jeho zboží. Jak jeli za těch horkých letních dnů zaprášenou silnicí mezi dozrávajícími lány obilí, bylo Věkovi jako před lety, kdy se vypravil poprvé na vagace. Teď jel k ženě, k dětem po prvním delším od nich odloučení. Byl přes týden z domova a již se mu po nich v Praze zastesklo. Teď cestou se na ně těšil jako tenkrát na domov, ale jako tenkrát, tak i teď se mu zdálo, že formanský vůz se vleče, že jen klapá a rachotí, ale z místa se nehýbá. Opustit ho však a jeti napřed nechtěl, poněvadž měl na něm zboží za kolik tisíc.

Ale když dojeli za Králové Hradec do Třebechovic, kdež musili zůstat na poslední nocleh, rozhodl se pojednou, že povoz tu nechá a sám že se vydá na další cestu. Hned si také sehnal příležitost s odpočatými koňmi, zastavil se na skok u Heldovy matky a jeho sester, vyřídil jim z Prahy pozdravení, několik slov pohovořil a již chvátil k najatému povozu, do kterého právě zapřáhl.

Soumrak nastal, když vyjeli směrem k Dobrušce. Nemohl se jí již dočekat. Posedlo ho pojednou prudkou mocí přání být doma ještě dnes, třeba pozdě v noci. Překvapí ženu, všechny.

Nečekají ho ani zítra, a on se tak zjeví! Cítil už radost z toho překvapení, viděl, jak mladou svou ženu chytne, obejmě. Krev se mu rozehřála; starosti, péče o povoz, o jeho náklad jako by byl někdo rozfoukl.

Koně klusali bez oddechu, vůz hrčel v pospěchu pustnoucí silnicí, až pak jel sám, nemaje nikoho před sebou ani za sebou. Také nikoho již nepotkali. Krajina vpravo vlevo zapadala do šera, vše se v něm ztratilo, luka, ouhor, obilné lány; po obzoru černo, po nebi chmury. Ale bylo teplo, příjemně. Věk, maje plášť volně přes ramena, opřel se do koutka otevřeného vozu a hleděl do noci.

Vpředu potřásala se rozžatá svítilna. Její zář míhala se po koních, po cestě, po trávě podél ní u příkopu, bledší zeleně v tom kmitavém osvětlení, míhala se po spoustě ztichlých, nehnutých klasů v lánech, jež hned opět tonuly v černo. Vůz hrčel tichem, zarudlý pruh lucerny, kolem níž se mihotaly bílé noční můrky v tichém přeletu, kvapil s ním tmou. Černý strom u pole se v něm mihl, keř nad příkopem; na rozcestí se kmitem zabělala boží muka, dál v polích nad lány začernala se do vlhvé noci skupina stromů v jediný stín měkce slítá, a rudý bod, tiché světlo pod nimi blesklo – A zase to zmizelo, zase rozlité temno bez hlubších tónů a ticho s hlasy neúnavných cvrčků.

Pak psí štěkot je uvítal, to když do Opočna dojeli. Věk si vzpomněl na „spěšnovoda“ Sýkoru, ten že asi spí, na vrchního, jenž hrozil kvůli Rousseauovi a filosofům a dává-li si o něm donášet.

Minuli Opočen, stmělý už a spící, jeli zase kolem luk, mezi lány. Věk se už nechoulil v koutku, nýbrž dopředu nachýlen upíral zrak před se a vyhlížel.

Čím dále tím byl dychtivější, nedočkavější, zvláště když už rozeznal známé stromy u cesty, osamělá stavení. Pak vjeli mezi první příbytky rodného jeho městečka, v němž nehořela ani jediná svítilna. Nemělo žádných. V oknech také ani světélka. Na podsíních dřevěných stavení černá tma, náměstí pusté. Rachot kol, jenž se v tom tichu hlasněji rozléhal, ztichl před Věkovým domem.

Ale povoz ještě nezastavil a Věk už seskočil. V uvolněném, rozletitém plášti, nesa brašnu v ruce, kvapil ku svému stavení. Unavení z dlouhé jízdy přešlo naráz. Rychle, nedočkavě zaklepal, a když ospalá děvečka otevřela, letěl síní a po několika schodech, jež vedly do světnice.

Tu se mu vstříc otevřela náruč svěžích, bílých paží. Mladá jeho žena, v sukničce jen a košili, bosa, jak z lože vyskočila, chytla ho kolem krku a líbala ho v prudké radosti. A v tom vzrušení vešli do světničky, odkud mu přiběhla naproti a kdež mu pootevřeným oknem vstříc zavanula vůně nočních lial na zahrádce.

„Což tys věděla, tys – nebo bylas vzhůru?“

„Už jsem ležela, ale nespala – Myslila jsem na tebe, nepřidáš-li si den, neostaneš-li dýl. Nebo —“

„Nepřijedu-li dřív, vid', vid'!“ Přisvědčila a zase ho chytla.

„To mne tak těší, to mám radost, žes dřív – Já si nemyslila, že přijedeš, to se jen tak myšlenka kmitla, ale jak jsem zaslechla vůz, tak pozdě, teď, lekla jsem se radostí, a takové tušení jsem měla —“

Znovu ji tiskl a líbal.

„Děti už dávno spí – Ty se naptaly, ty se těší na tebe —“

„A jejich máma?“

„Ta nejvíc.“ Usmála se, a držíc muže za ruku, šla s ním k dětem. Ležely vedle sebe na postýlce bez nebes v hlubokém, svatém klidu dětského spánku. Mladí rodiče stanuli v šeru nad nimi a Věk v radostném pohnutí políbil jejich číla.

Ptal se na matku, na babičku. Uslyšel, že jsou zdravý a jak jeho ženě ve všem pomáhaly, co tu nebyl. Vyšel na síň ke komoře, kde matka spala, podívat se, probudila-li se. Zahlédl pruh světla, a když vešel, potkal na prahu překvapenou panímámu. Chtěla se jít podívat, neboť jí bylo divno, že se u stavení zastavil povoz, a zaslechla kvapné, známé kroky na síni. Chvilku s ní poseděl, pověděl stručně o cestě, jak pořídil, o voze se zbožím.

Pak vstal a pospíchal zase do světnice, kde zatím mladá Věková rozsvítila a narychlo na stůl přistrojila. Dlouho však nesvítili. Tlumené jejich hlasy zmlkaly za prahem, vedle v sedničke, kam

pootevřeným oknem vanul dech nočních fial z květinové zahrádky, za níž, dál, na zahradě, tmělo se pod korunami ovocných stromů, tiše, splývavě rozloženými do vlažné letní noci.

VI. O DIVNÝCH A JINÝCH NOVINÁCH

F. Věkovi se blaženě v mysli vyjasnilo, když se po ránu probudil a sobě uvědomil, že je doma. Byl rád, že je z Prahy. Musil však dost o ní vypravovat, o cestě tam a jak se mu v Praze dařilo, co tam nového. Na Prahu byli všichni dychtiví, doma i sousedé.

Všem povídal, naposledy ženě, když za soumraku seděli sami vzadu u otevřeného okna nad zahrádkou. Vzpomínal, jak včera těmhle časy pospíchal domů, zrovna letěl, a jak se těšil – Usmívala se, blažilo ji to, ale na očích jí viděl, že na něco myslí. Ptal se, naléhal, až vzhlednuvši k němu s rozpačitým úsměvem, jakoby žertem mu vytkla:

„O divadle jsi nic nevypravoval —“

„Ach! O divadle! O kterém?“ Svitlo mu, chytil ji za ruku a přitáhl ji blíž k sobě, vesele, potěšen.

„Tys vzpomněla – U Hybernů, vid', jak jsme spolu byli, když tam Paula, Thámová —“

Chtěla zapírat, ale Věk ji k sobě přivinuv, živě pokračoval:

„Nebyl jsem tam, má zlatá, nehráli, nejsou ani v Praze, divadlo je v Karlových Varech, ale kdyby i v Praze hráli, na ni, na Paulu, bych se nešel schválně podívat, věříš? —“ Znělo to přesvědčivě, vřele.

Věkovo spojení s Prahou zůstalo jako prve, hlavně obchodní a vlastenecké. Held sice se zas ozval, ale odpověď na Věkovu odpověď skládal pak nějak příliš dlouho.

Zato Kramerius psal častěji, to když pravidelně posílal kromě svých novin také balíky knih, kteréž Věk pro sebe i pro jiné objednával, neboť sháněl nejenom čtenáře, nýbrž také kupce českých knih.

Na podzim došel od Krameria mohutný balík Nových kalendářů tolerancí. Z těch neměl Věk do Všech svatých kromě svého ani jediného výtisku. Šly jako na pochmátku.

Dni ubíhaly stejně, v práci, někdy v starostech, nic se hrubě neměnilo v klidném štěstí Věkovy rodiny. Jenom děti. Rostly ve zdraví a prospívaly za matčiny péče i obou babiček. Nyní už oplácely návštěvy prabábe Snížkové. Chodily k ní často s maminkou nebo se služkou na toulku a tu zase druhá babička, stará Věková, se jich nemohla obyčejně dočkat a žálila, že tam tak dlouho pobývají.

Věk byl se svým Rousseauem pořád v nesnázích a na ústupu. Viděl, že leccos nejde, na leccos že ještě čas, také volných chvílí nezbyvalo a někdy pohodlnost vyhrála. Nechával teorií, ale s dětmi se zabýval. Snášel jim také ze sedničky knihy s obrázky, jež jmenovitě Vašíčka čím dále tím více poutaly. S chutí jim obracel listy v Hájkově kronice, v Harantově Cestě do Svaté země a naposled také v dědictví po starém Žalmanovi, v Bibli kutnohorské.

Byla radost pozorovati děti, s jakou dychtivostí prohlížely hrubé ty dřevoryty, v nichž se jim otvíral nový svět. Věk přitom vykládal, seč byla jejich mladá mysl, o bohu, o ráji, andělich, o českých knížatech a hrdinách, o Turcích a horkých krajinách; někdy naslouchal, jak matka jim u těch starých knih vypravuje, a vzpomínal, jak jemu to vzácně bývalo, s jakou toužebností a kradí se díval oknem na starého Žalmana, když obracel listy staré bible s obrázky.

Než i do Věkovy tichého zákoutí padaly hrozivé stíny a v idylický klid prostého života dunělo daleké hřímání. Noviny z bojiště docházely častěji, hustěji; nosili je z měst, psali je z vojny, posílali je tištěné z Prahy.

Věk je čítal doma i v hospodě, leccos sousedům vysvětlil, zvláště pak těm, kteří chodívali k němu na besedu. Sic jim pověděl leccos, nad čím by se opočenský vrchní zhrozil, Francouzů se však zastávati už tuze nemohl. Zlost na ně hořela všude a nikde nečinili v nich rozdílu. Francouzové popravovali a krev prolévali, Francouzové boha složili, vojnu začali, kvůli Francouzům všecky ty nesnáze a strasti: drahoty, větší daně, i ta nejbolestnější – z krve.

Všecko to ucítili v tom zákoutí pod Orlickými horami, drahotu, berně, také zbytečné stříbro, zvláště kostelní, musili vydati na půjčku, a na vojnu odváděli teď tak, že nikdo nepamatoval. Každé chvíle sbírali a chytali mladé muže do hrozně služby vojenské, která trvala tenkrát do smrti, hroznější

v ten čas krveprolévání, a hnali je na Rýn, do Nizozemí, doplnit prořídle prapory pluku J. Colloreda, jejich králohradeckého.

Z těch končin docházely zprávy, ovšem opožděné (a co jich nedošlo!), že ten a onen z městečka nebo z okolí zahynul tam kdes na Rej ně nebo v Nydrlantu, že padl v boji nebo že zemřel ve špitále na rány – Ten neb onen krajan se sice vrátil, ale mrzák učiněný, bez nohy, bez ruky nebo jinak zohavený. A co vypravovali všichni ti vysloužilci, kterým nezbylo nežli žebrácká hůl, jak zkoušeli v poli i v ohni i v ranách na bojišti a ve Špitálech, jak kamarádi hynuli bídnou obsluhou nebo bez ní, jak rasovsky s nimi felčarové dělali!

Sic noviny velebily, jak české pluky hrdinsky bojují, jak také jejich, hradecký, si vybojoval slavného jména —

Noviny velebily, ale matky rukama lomily, otcové smutně, těžko vzdychali, sestry a milé bědovaly nad mrtvými i pro ty, které odvedli bůhvíkam do zajetí do Frankrajchu, kdež prý jim také gilotinou hlavy urážejí —

Věkový sympatie se měnily. V Praze blouzníval o míru národů a války nemiloval; teď s dychtivostí čekal, sháněl zprávy z bojiště a ne bez potěšení četl, že císařské vojsko v tom nebo onom boji zvítězilo: bojovalyť tam také české pluky a tekla tam krajanská krev —

Proto však nelál všem Francouzům, nepodceňoval jejich moc jako všichni kolem, a když rok potom, co se posledně z Prahy vrátil, zastavil se u něho P. Vrba, nenotoval mu v jeho vášnivých útocích na jakubíny, aniž tak najisto přisvědčil, když starý kaplan citoval posměšné veršičky na „strom svobody“, kvítím, pentlemi i rudou čapkou ozdobený, jak ho jakubíni doma i mimo Francii stavěli:

Již se ten strom sem tam klátí,
bez kořena nemůž stati,
brzo zvadne, zbude slávy.
Čepička též nemá hlavy.

Jinak se s P. Vrbou potěšil. Pohovořil si s ním o vlasteneckých věcech, dověděl se o pražských vlastencích. Na Tháma se zvláště, s účastenstvím vyptával; zarazil se však, když mu P. Vrba naznačil, že tento znamenitý Čech a spisovatel časem si notně přihne. Vzpomněl, jak ho viděl tenkrát o frajbále – O Heldovi mnoho starý kaplan nevěděl, ledaže je samá medicína, že nehorázně študuje, ale že se má co ohánět, když se musí sám vydržovat, a ještě že domů panímámě posílá – P. Vrba vzpomněl na „spěšnovoda“ Sýkoru na Opočně, že by se byl rád u něho zastavil, ale že měl strach, že by se s ním pohádal, no, a jak by ne, když ten pošt-mistr vymýšlí taková nekřesťanská slova —

F. Věk na kus cesty P. Vrbu vyprovodil; když se rozcházel, vtiskl mu do dlaně tři zlatáky a prosil, aby je nějak doručil Heldovi, ale tak, aby nezvěděl, od koho jsou.

„Zaplaťpánbůh. Dodám a nemají strach, nezví nic. A teď, vlastenče rozmilý, spánembohem!“

Za týden pak vzpomněl Věk na P. Vrbu, že by litoval a že si bude vyčítat, proč se přece jen na Opočně nestavil. Za týden totiž potom, co P. Vrba s Dobruškou se rozloučil, dověděl se Věk, že pošt-mistr Sýkora na Opočně má po smrti; zrovna druhého dne navečer se o tom dověděl, jak lehko skonal, zrovna prý usnul. Bylo již pozdě navečer, nicméně konal Věk přípravy na zejtrí, že půjde na pohřeb. K ránu však strhla se divoká bouře a lilo, jen cedilo, takže nebylo na cestu ani pomyšlení.

Brzo potom, za příležitosti, poptal se Věk po Sýkorově slovaři. Příbuzní už neměli nic. Všecko se zmařilo nebo přišlo do starých papírů; po těch se pídil nadarmo. Věkovi neběželo o dílo samo, ale jako zvláštnost by to byl uschoval; a pak cítil jako lítost a jistou šetrnost k dílu, pro které se Sýkora tolik natrudil, které bylo jeho jedinou útěchou i chloubou. Bylo v tom kus toho starce, všecka jeho snaha prospět nějak poníženému jazyku mateřskému.

Záhy zjara došla Věka veselejší zpráva z Prahy, od Helda, že odbyl rigoróza a že právě byl povýšen na doktora v lékařství. Věk mu napsal srdečné blahopřání a vzkázal přitom P. Vrbovi, aby, kdyby měl jen trochu cestu v tuto jejich stranu, aby se v Dobrušce najisto zastavil.

Čekal ho pak tím spíše, když noviny oznámily smluvené příměří a že válečné hrůzy budou skutečným mírem zažehnány.

Než léto minulo, a P. Vrba se neobjevil. Když se pak Věk po něm, jakož i po pražských vlastencích poptal písemně u Krameria, došla z České expedice s balíkem knih zpráva, že horlivý ten apoštol české knihy zjara dlouho stonal, v létě pak pro to vlhké a studené počasí že se nikam nevydal; v té nemoci že ho léčil mladý lékař, „náš vlastenec Held“, který je nyní substitutem ve špitále Milosrdných bratří, že jde o něm jedna řeč a chvála, jak horlivě se věnuje svému povolání, až sebe nic nešetří.

O Hněvkovském Kramerius psal, že se z Planíce málo ozývá, ještě nejspíš Puchmajerovi. U těchto řádků se Věk zastavil. Zamrzelo ho, že přítel, jindy tak upřímný, na něj zapomněl, jako by o něm nevěděl; toho že snad příčina různost stavů.

Vtom zachytl, maně do listu nahlédnuv, jméno Thám, a již četl, že Kramerius o něm mnoho neví, poněvadž je Thám s divadlem v— Teplicích, že měl také nemoc v domě a že také doktor Held tam chodil léčit, Thámovu tchyni, osvědčiv také tu, že je zvěděným žákem Aeskulapovým.

List Krameriiův došel po hlavních žních, a po sv. Václavu, mimo nadání, list P. Vrby s netušenou novinou.

Bylo říjnového odpoledne. Věk seděl ve světnici vzadu s ženou a sousedem Bílkem, jehož vlasy, nad čelem silně prořídlé, vzadu však dlouhé, byly v týle v cop svázaný. Seděli sami, děti byly s babičkou u prababičky Snížkové. Nebe zaklopeno, plno těžkých chmur, vál vítr a bylo vidět, jak rozvívá na zahradě spadlé listí sychravým, kalným vzduchem. A první dešťové krůpěje pleskaly do oken.

Soused Bílek, už starý muž, úst zapadlých mezi prohnutý nos a vysedlou bradu, v staré hnědé kamizole, seděl u velkých zelených kamen, jež měly krancle, a v nich hučel příjemně oheň. Pokuřuje z krátké dýmky červené hliněné hlavičky, rozpřádal Bílek hovor (měl rád takové besedy a rád zvídal o světě) o zlém hrdinovi, který teď několika krajanům naháněl mnoho hrůzy, o kterém se mluvilo po celých Čechách. A velké oči obecného strachu zhlédly ho již také v okolí Dobrušky, v nedalekých horách a lesích.

O loupežníku Kovaříkovi byla řeč. Soused Bílek vykládal, že to je jistotná pravda, že už také tady v okolí se ukázal, na Hrádku, jistotně, tam že přišel v přestrojení, jako nějaký handlír, že si v hospodě vyžádal sedničku, aby mohl přespat, v sednici že nechtěl ostat a měl prý takový divný pohled, tak podsoukale se díval, a když šel ležet, pozorovali ho skulinou, že vytáhl pistole a ty že si dal na židli k posteli —

Soused zabafal, až se mu vysedlá brada házela, pak, čekaje patrně mocný účinek, dokončoval: „Všecky popadla taková hrůza a dlouho nemohli usnout.“

„A co ten cizí,“ ptala se mladá Věková, zaujata sousedovým vypravováním.

„Ráno tentam – zmizel a byl pryč, ani památky po něm. Ale na stole ležel tolar, pěkný nový tolar dobrého rázu.“

„Snad měl sám strach, a proto se tak vytratil,“ prohodil Věk s úsměvem.

„A ne, to ne, jakpak když se také ukázal v Solnici, předevčírem na faře, také cizí člověk a zrovna prý takový, takové oči —“

„A to ne, sousede, to už řeči rostou, to není pravda, alespoň o té Solnici to není tak. Včera jsem tam byl, mluvil jsem s kolika lidmi, s Patrčkou, a dlouho, toho jsem se na to optal, ale nevěděl nic a žádný, to si to tak někdo vymyslí.“

„No, prodávám, jak jsem koupil —“

„Četls,“ ozvala se Věková, pustivši na klín šití, „že se ten Kovařík toulá po lesích u Černého Kostelce, a to je daleko —“

„A daleko, Mařenko, za Kutnou Horou, víc ku Praze. Tady nebyl, jistojistě. A víte-li, sousede, že ten loupežník se vlastně ani Kovařík nejmenuje?“

„Ale jděte —,“ Bílek vyňal údivem dýmku z úst. „A jak —“

„Vojta je jeho příjmení a pochází prý někde z indického panství, za Prahou – Tady není, to by se jinak ohlásil, nežli jak povídáte.“

Někdo zaklepal na dvěře. Věková sebou bezděky polekaně trhla, hned se však sama sobě usmála. Přišel posel v mokřém plášti a přinášel psaní. Tři byla, dvě čistě kupecká z Prahy, třetí také z Prahy, ale písma m francouzské adresy Věk nepoznal. Rozlomil pečeť a hned se na dopis podíval. P. Vrba! Co píše, teď, co se přihodilo?

Věk dlouho nečetl a již zvolal:

„To není možné!“ a vstal. Věková se lekla.

„Co je, Františku! Co se stalo!“

Věk znovu četl, déle než prve, pak pouštěl zvolna ruce držící list, a hledě na ženu, vzrušen, dojat pravil: „To neuvěříš. Held umřel.“

Věková jako by vlády pozbyla. Stála nehnuté, s očima na muže upřenýma, a nevědouc opakovala: „To není možné.“

„P. Vrba to píše, nájisto, a s velkým zármutkem. Ó chudák —“

„A co se mu stalo? Tak vám mladý!“ Obrátila se po sousedovi. „Nedávno je doktorem, snad se pamatujete, jak tu byl, tuhle Františka navštívit —“

„A bodejť, bodejť, na nějakého studenta se pamatuju, měl v kostele sólo na housle.“

„Ten, ten,“ přisvědčoval Věk. „A teď, když se tolik naklopotil, když už měl vyhráno —“

„A matka jeho v Třebechovicích, a sestry,“ lítostivě vzpomínala Věková, „oh, to bude rána —“

„A co se mu stalo?“ ptal se soused.

„Jeho povolání ho zabilo. Ve špitále U milosrdných mají mnoho nemocných na hlavnici, ta nemoc tam prý hrozně řádí, a Held se tak obětoval, tak je všesky ošetřoval, až ho to také chytlo —“

„Hlavnice —“

„Ta ho zabila.“ Věkovi se zakalily oči.

Bylo po besedě. Soused Bílek to cítil a za chvíli odešel. Také Věk nezůstal. Zašel do sedničky hluboce dojat smutnou novinou. Stál zamyšlen u okna; oči jeho nehnuté hleděly ven, kde se den nachyloval. Soumrak se přikrádal. Stromy na zahradě klátily se ve větru již jako stíny. A divné stíny míhaly se šerým vzduchem a padaly před okno na pustnoucí zahrádku, jejíž plot od deště zčernal a modře se leskl. Déšť harašil, chvílemi vítr zasténal. Byl smutný večer.

Smrt milého přítele vrhla těžký stín do Věkovy mysli. S lítostí vzpomínal na jeho všesky zápasy – a za to takový a tak časný konec! A kam, kam odešel. Nitro Věkovo klidem a štěstím uspalé se tím stínem probudilo a roj záhad jím zachvěl. Je-li všemu konec – kam šel, jak bude, shledají-li se kdy —

Jakés odtrnutí pocítil, když se mu kmitla věta, která kdys, když ještě celý čas se oddával takovému přemítání a zápasil s pochybnostmi, se mu hluboko zaryla do paměti. Byla to slova, jež četl ve Vyznání savojského vikáře: „Ach, pro své vady cítím příliš dobře, že člověk za svého života jen zpola žije a že život duše se počíná smrtí těla.“

Stál nehnuté a neviděl ani, že u prahu tiše stanula jeho žena. Hleděla na něj s upřímnou účastí, cítil s ním jeho zármutek.

Tak smutný byl ten večer a za týden se mu Věk usmál. Za týden byl doktor Held opět mezi živými. Jak v prvním psaní Vrbově umřel, tak v druhém, které za týden došlo, zase ožil. Věk a všichni jeho strnuli nad tím nedorozuměním. Ale tentokrát bylo veseleji. Věk zapomněl, jak mu první list Vrbův sklíčil mysl. Jen když Held žil. Byl sice těžce nemocen, ale je naděje, psal P. Vrba, že s pomocí boží zase vstane; poleží si pravda ještě nějaký týden, ale z nejhoršího snad už vyvázl. P. Vrba žádal za prominutí, že Věka jistě zarmoutil, ale že on, Věk, nebyl jediný, jehož ta novina stihla, že šla do všech konců, a on, P. Vrba, že již sloužil za Heldu smuteční mši svatou, z Třebechovic že přijela hned sestra Heldova, Barbora, že psali také jeho bratřenci, faráři Bílému v Nové Pace —

„A jak, prosím tě, bylo možné —“, ptala se mladá Věková i stará Snížková. Věk dle obšírného psaní P. Vrby vysvětloval:

„Na hlavničku se Held roznemoh, to je pravda, a tuze těžce. To si ve špitále hned na začátek vysloužil. Měl prý strašlivé bolení hlavy, pak také fantas a časem byl bez sebe. Už o něm pochybovali, profesor Matuška ho léčil. Ten dal jednu, když Held zas omdlel, otevřít okno, bylo do ulice, v tom pokoji, co Held ležel; jen tak, provětrat chtěl. Ale že bylo vždycky zavřeno, a teď otevřeno, rozkřiklo se, že Held umřel.“

„Ach, to je divné.“

„P. Vrba uslyšel tu novinu ještě navečer toho odpoledne v České expedici, a ráno už sloužil mši, a hned mně psal. Zatím už šla ta zpráva také z Prahy na všechny strany, kde měl Held známé. Když se zjistilo, že je ve všem omyl, že Held neumřel, byla už psaní pryč, a nežli došla zase druhá —“

„Chválabohu, že to tak – ale ubohá matka —“

„A to Held vydrží a bude dlouho živ,“ mínila stará Věková. Za několik dní potom, když došlo číslo Krameriových novin a když Věk do něho nahlédl, zamával jím nad hlavou a zvolal: „Pokoj! Sláva! Konec vojny!“

Všechn dům se sběhl, pak sousedstvo, a opět a opět musil Věk oznamovat, co tak radostně vyvolal, a četl tu i pod mořskými pannami v krámě lidem před pultem se tlačícím, a četl zas v hospodě sousedům: „Pokoj!! Ta nejradostnější novina národům. Večer v osm hodin ve vsi nepatrné Campo Formio, ležící mezi Udyní a hradem Paserino, v kteréž jen šestnáct domků se počítá, mezi císařskou královskou Milostí, jakožto králem českým a uherským, a Francouzskou svobodnou obcí sjednán byl —“

Z nejedněch úst ozvalo se zhluboka, z uvolněného nitra, s upřímným oddechnutím: „Buď pánbůh pochválen.“

VII. F. VĚK SE S HELEDÉM SEJDE

V nevelkém pokoji starého domu v Lázeňské ulici na Malé Straně seděl mladý mnich řádu milosrdných bratří, plných, červených tváří, poblíž kamen, v nichž hořelo, a díval se z dlouhé chvíle ven na tmavé průčelí protějšího domu, na řídké sněhové chomáčky, jak poletují a se honí. Pak se jeho tmavá, trnková očka obrátila po pokoji nepřiliš jasném, po dvou kolorovaných rytinách na zdi, po kytarě na zelené pentli vedle nich a po dvojích houslích, pod nimiž stolek mezi okny byl plný partesů tak jako zas větší stůl před starou květovanou pohovkou byl naplň knihami zarovná.

Stůl ten stál opodál kamen při rohu vpravo ode dveří vedoucích do vedlejšího pokoje. Tam někdo zakašlal. A zase ani hlasu. Ticho, tesklivé ticho zimního odpoledne.

Mladého mnicha dojímal víc uspanlivě, zvláště když kamna za ním tak vydávala a dýchala na něj příjemným teplem. i přikrádala se v tom tichu a teplu klíbačka jako po sametu; mladému mnichu se víčka zrovna svírala, hlava se počala přichylovat, pak brada o prsa klepla.

Sníh poletoval; ticho venku, ticho v pokoji. Ducatý mnich klímal pevněji a nezaslechl ani, že se vedle v pokoji ozvalo zase zakašlání, pak dole na ulici že zaduněly kvapné četné kroky a dál, vedle v ulici, proudivý hluk; z něho náhle vyrazily tlumené, hluboké údery na buben, jež rázem stopila jako přival hudba četných nástrojů s řinčivými činelami.

„Co je to zas!“ ozval se z vedlejšího pokoje hlas doktora Helda.

Mladý mnich sebou škubl a vyjeveně se rozhlížel. Hřmot hudby z Mostecké ulice zalehl v ten okamžik do pokoje nejjasněji; ale hned už také se ztlumil a slábl, jak zacházel.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.